



Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma

Ylitornio

ANU HJELT





Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma

Ylitornio

ANU HJELT

RAPORTEJA 2 | 2014

**MAATALOUSALUEIDEN LUONNON MONIMUOTOISUUDEN JA KOSTEIKKOJEN YLEISSUUNNITELMA
YLITORNIO**

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Ritva-Liisa Hakala

Kuvat: Anu Hjelm, Hannu Lehtomaa

Kartat: Riku Elo

Painopaikka: Kopijyvä Oy, Kuopio

ISBN 978-952-257-941-6 (painettu)

ISBN 978-952-257-948-5 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2846 (painettu)

ISSN 2242-2854 (verkkajulkaisu)

URN:ISBN:978-952-257-948-5

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Suunnittelualan erityispiirteitä	6
Maisema	6
Tornionjoki.....	7
Tengeliönjoki.....	8
Tulvaniityt ja muut perinnebiotoopit	8
Eliöstö	10
Maan käyttö	12
Maiseman- ja luonnonhoidon haasteet.....	13
3 Menetelmät	14
Aiemmat suunnitelmat ja Tornion-Tengeliönjoen valinta suunnittelukohteeksi.....	14
Ohjausryhmä	14
Yhteistyö ja vuorovaikutteinen suunnittelu	14
Maastotyöt	14
Kohteiden luokittelu	15
4 Kohdekuvaukset ja hoitosuositukset	17
5 Yhteenveto.....	50
6 Yleisiä hoitoperiaatteita maatalouden ympäristötuen erityistukialueilla	51
Peruskunnostus	51
Laidunnus	51
Niitto.....	52
Kulotus.....	53
Suojavyöhykkeet.....	53
Kosteikkojen hoito.....	54
7 Hoidon toteutus ja rahoitus	55
Maatalouden ympäristötuen erityistuet	55
Rakennusperinnön hoito.....	55
Lampaita mökille.....	55
Kiitokset.....	56
Yhteystietoja.....	57
Lähteet	58
Kuvailulehti.....	59

1 Johdanto

Luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen (LUMO) yleissuunnittelu on maa- ja metsätalousministeriön rahoittama valtakunnallinen hankekokonaisuus, jonka tarkoituksena on parantaa maaseutuympäristöjen vesistönsuojelua sekä auttaa arvostamaan, säilyttämään ja palauttamaan luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta tärkeitä kohteita. Samalla tavoitteena on kannustaa viljelijöitä ja yhdistyksiä hakemaan maatalouden ympäristötuen erityistukea viljelyn ulkopuolelle jääneille kohteille.

Maatalous on muokannut lappilaista maisemaa ja luonut erilaisia avoimia ja puoliavoimia elinympäristöjä, joihin on sopeutunut joukko ihmisen toiminnasta hyötyviä eliölajeja. Perinteisen maankäytön, esimerkiksi laidunnuksen ja niiton, vaikutuksesta alueiden lajisto on muovautunut erityislaatuiseksi. Viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtuneet maankäytön muutokset muokkaavat maisemaa ja eliölajistoa nyt uudella tavalla. Peltojen pensoituessa sulkeutuvat kyliä ympäröivät avoimet viljelymaisemat. Kun lisäksi luonnonniityt ja laitumet jäävät pois käytöstä ja kasvavat umpeen, heikentyvät perinteisestä maankäytöstä riippuvaisten eliöiden elinmahdollisuudet. Suomen uhanalaisista eliölajeista peräti 28 prosenttia suosii erilaisia perinnebiotooppeja; ketoja, niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia. Tornion- ja Tengeliönjokien, kuten muidenkin pohjoisten jokien, varsille on kehittynyt runsas tulvaniittyjen kirjo, joka tuo oman lisänsä myös lajistoon.

Tornion- ja Tengeliönjoen varret ovat olleet suurelta osin niitty- ja laidunnuskäytössä. Perinteiset käyttömuodot ovat loppuneet pääosin 1960-luvulla, mutta paikoitellen niittyjä on hoidettu vielä 1970-luvulla. Laajat niittyalueet, jotka ovat aiemmin olleet arvokkaita kohteita käyttäjilleen, ovat pensoittuneet ja jääneet hankalina hoidettavina rehuntuotannon ja laidunnuksen ulkopuolelle. Paikoitellen kuitenkin maanomistajat ovat raivanneet rantoja ja siten kauniita entisajasta kertovia monimuotoisia maisemia on vielä olemassa. Erityisesti Ylitornion keskustan pohjoispuolella on edelleen aktiivista maanviljelyä ja näillä alueilla peltoaukeat tuovat vaihtelua maisemaan. Maatalouden kokonaiskehitys viime vuosikymmeninä on kuitenkin aiheuttanut myös Ylitorniolla voimakkaita muutoksia maisemaan ja kulttuurisidonnaisten lajien elintilan huonemista.

Tässä yleissuunnitelmassa on kartoitettu niitä Tornion- ja Tengeliönjokivarsien niittyjä, laitumia ja vanhoja peltoja, joiden tilaa voidaan parantaa aktiivisilla hoitotoimilla ja joiden hoitoon erityisympäristötuen hakeminen on perusteltua. Suunnitelmassa on lisäksi kartoitettu peltoalueita, joille suojavyöhykkeen perustaminen vesiensuojelullisista syistä on perusteltua. Alueen kylissä vesiensuojelun kannalta parhaaseen tilanteeseen päästään hoitamalla peltojen alapuolisia tulvaniittyjä ja leveitä reunavyöhykkeitä, jotka keräävät kiintoaineksen ja ravinteet pois valumavesistä.

Suunnitelmassa esitetyt hoitosuositukset ovat suuntaa antavia ja sovellettavissa maanomistajalle ja viljelijälle mielekkään lopputuloksen löytämiseksi. Tässä suunnitelmassa on pyritty esittelemään edustavimpia kohteita suunnittelualueelta. Suunnitelma ei ole kattava, ja alueelta löytyy hyviä hoitokohteita varmasti myös suunnitelman ulkopuolelta. Suunnitelmassa esitettyjen hoitotoimenpiteiden toteutus on aina vapaaehtoisia.

2 Suunnittelualan erityispiirteitä

Suunnitteluala sijaitsee Ylitornion kunnassa Tornionjokivarressa noin 25 kilometrin matkalla Armassaaresta Kaulinrantaan. Tornionjokeen laskevan Tengeliönjoen alajuoksu kuuluu niin ikään suunnittelualaeseen. Alue kattaa kokonaisuudessaan reilut 7 500 hehtaaria. Suunnitteluala on rajattu siten, että mukaan on saatu maatalousvaltaisia ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä perinnemaisemia. Tärkeimpinä kohteina ovat Tornion- ja Tengeliönjokien saaret ja tulvaniityt, jotka ovat olleet aikoinaan aktiivisessa maatalouskäytössä ja muodostavat laajoja jokimaisemakokonaisuuksia.

Maisema

Kallioperä on maiseman perusta. Tornionjokialueen kallioperä on suureksi osaksi noin 1,6–2,7 miljardia vuotta vanhaa peruskalliota. Suunnittelualaella kallioperä koostuu pääosin graniitista ja kvartsiiteista,

mutta aivan alueen eteläosassa alkaa myös liuskekieviesiintymä. Vesi kuljettaa, lajittelee ja kasaa edelleen maa-ainesta ja muokkaa siten jatkuvasti maisemaa. Tornionjoen monet saaret ovat pienirakeista hiekkaa, jota kulkeutuu ylävirrasta erityisesti tulvan mukana. Saaret siirtyvät vuosikymmenten saatossa alajuoksun suuntaan ja matalalla vedellä lukuisat hiekkasärkät ilmestyvät näkönsälle.

Ylitornion LUMO-yleissuunnitteluala kuuluu Peräpohjola-Lapin maisemamaakuntaan ja edelleen Peräpohjolan vaara- ja jokiseutuun. Jako ilmentää kulttuurimaisemille ominaisia alueellisia piirteitä ja maisemien vaihtelevuutta.

Suunnitteluala on pääosin vanhaa kulttuurimaisemaa ja se kuuluu Ylitornion keskusta-alueen lukuun ottamatta valtakunnallisesti arvokkaisiin maisemalueisiin. Asutus on keskittynyt jokivarteen ja hieman kauempana joesta järvien läheisyyteen. Kaulinrannan ja Kuivakankaan alueella peltoviljelyä on paljon



Tulva kuljettaa Tornionjoella valtavia määriä hiekkaa, josta muodostuu upeita rantoja.

ja maisemaa elävöittävät kauniit peräpohjalaiset rakennukset. Niin ikään Aavasaksan eteläpuolella on runsaasti peltoja, mutta Ylitornion keskustaa lähestyttäessä moderni asutus on syrjäyttänyt niityt ja pellot. Keskustan eteläpuolella Nuotionrannasta Armassaa-reen jatkuu taas maalaismaisema peltoineen ja maatalousrakennuksineen. Alueella on säilynyt runsaasti vanhoja rakennuksia, jotka yhdessä avaran jokinäkymän ja tulvaniittyjen kanssa luovat kauniita maisemakokonaisuuksia. Alue onkin valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, kuten on myös Aavasaksan huippu.

Aavasaksanvaara hallitsee näkymiä mutta alavaa jokilaaksoa reunustaa myös joukko matalampia vaaroja. Jo 1700-luvulla Aavasaksa tuli myös eurooppalaisten tutkimusmatkailijoiden tietoon ja siitä lähtien vaaran laella on käyty ihailemassa keskiyön aurinkoa. Aavasaksalla sijaitsee Struven ketjun mittauspiste, jonka avulla voitiin aikoinaan todistaa maapallon olevan navoilta litistynyt. Aavasaksan piste kuuluu osana Struven ketjua Unescon maailmanperintöluetteloon. Erityisesti Tengeliönjoelta on hyvin kaunis näköala Aavasaksanvaaran suuntaan yli avoimena pidettyjen peltojen ja sinisen joen. Aittamaan, Tengeliön ja Portimon kylät seuraavat mutkittelevaa Tengeliönjokea Portimojärvelle asti.

Tornionjoki

Tornionjoen vesistöalueet kuuluvat Natura 2000 -verkostoon (FI1301912) ja suunnittelualueella koko jokiuoma saaria lukuun ottamatta on siis Natura 2000 -aluetta. Tornionjoki on yhdessä Muonionjoen kanssa Suomen pisin säännöstelemätön luonnontilainen jokisysteemi, joka toimii myös Suomen ja Ruotsin välisenä rajajokena. Rajajokeksi se määrittiin Suomen sodan päätteeksi Haminan rauhassa vuonna 1809. Tornion-Muonionjoki on Kalixjoen ohella ainoa koko EU:n alueen säännöstelemätön suuri jokivesistö. Tornionjoki saa alkunsa Ruotsin puolella sijaitsevasta Torniojärvestä ja yhtyy Muonionjokeen Kolarin eteläpuolella. Tornionjoen valuma-alue on siten varsin laaja ulottuen molemmin puolin rajaa ja pitkälle Ruotsin sisämaahan Torniojärvelle päin. Muonionjokea pitkin valuma-alueeseen liittyvät myös Käsivarren Lappi sekä koko Käsivarren ja Torniojärven välinen alue. Jokien alkulähteet korkeilla tunturiylängöillä vaikuttavat suuresti jokien luonteeseen. Tornionjoella on tyypillisesti kaksi lumien sulamisesta johtuvaa kevättulvaa.



Väylän suuruus valkenee vasta vesillä.

Ensimmäinen tulva alkaa paikallisten metsämaiden sulaessa ja toinen, kun tunturiylängöjen sulamisvedet saavuttavat joen.

Tornionjoen vesi luokitellaan laatuluokkaan II eli hyvä johtuen humuspitoisten vesien kulkeutumisesta sivujoista, jolloin veden väri muuntuu. Veden ravinnepitoisuudet kohoavat alajuoksulle päin, missä ihmistoiminnan vaikutukset kasvavat. Suurimmat vesistön kuormittajat ovat maa- ja metsätalous sekä jätevedet. Kaiken kaikkiaan Tornionjokea voidaan pitää karuna vesistönä aivan rehevöitynyttä alajuoksua lukuun ottamatta.

Tornionjoki on arvokas vaelluskalajoki. Se on Itämeren alueen suurin joki, jossa on luontaiset lohi- ja meritaimenkannat. Maailmanlaajuisestikin Tornionjoki on yksi suurimmista Atlantin lohen nykyisistä kutujoista ja Suomessa vain Simojokeen nousee luonnonvarainen lohi Tornionjoen lisäksi. Jokeen nousee kutemaan myös vaellussiika; muita tärkeitä saaliskaloja ovat hauki, harjus ja ahven. Näiden lisäksi Tornion-Muonionjoessa esiintyy 17 muuta kalalajia. Nimenomaan lohenkalastus houkuttelee niin paikallisia kuin vierailevia kalastajia joelle. Lohi kutee koko joessa aina alajuoksulta tunturialueelle asti. Lohikanta heikentyi viime vuosisadan loppupuolella ja oli heikoimmillaan 1980-luvulla. Kalastusta alettiin säädellä Itämeressä tiukasti, minkä ansiosta kudulle päätyneiden yksilöiden ja poikasten määrä alkoi kasvaa.

Tornion-Muonionjoessa sekä siihen laskevissa sivuvesistöissä Enontekiön kunnan rajalta Perämereen saakka on uitettu puutavaraa. Uitto oli laajimmillaan 1950-luvulla ja se loppui 1971. Tornionjoen pääuomassa uittoväylätyöt ovat olleet vähäisiä, sen sijaan sivuvesistöissä uittoperkauksia on tehty yleisesti. Uiton loppumisen jälkeen Tornion-Muonionjoen uittosääntö on kumottu ja siihen liittyvät uittoväylien kunnostustyöt on tehty.

Tengeliönjoki

Tengeliönjoki ei kuulu Natura 2000 -verkostoon, koska se on rakennettu vesivoiman hyötykäyttöä varten. Toimivia voimalaitoksia on tällä hetkellä kolme (suunnittelualueen yläpuolella). Haapakosken voimala sijaitsee suunnittelualueella, mutta se ei ole enää käytössä. Voimalaitokset estävät luonnolliset kalaston vaellukset ylävirtaan mutta tästä huolimatta Tengeliönjoki on suosittu kalastuskohde, josta saadaan mm. haukea, ahventa, harjusta ja siikaa. Joki saa alkunsa Miekojärvestä ja se laskee Tornionjokeen Aavasaksan kohdalla. Suunnittelualueeseen kuuluu ainoastaan Tengeliönjoen alajuoksu Portimokosken alapuolelta Tornionjokeen.

Tengeliönjokea on perattu 1950-luvulla, mikä on aiheuttanut mm. hyydetulvaongelmia. Lapin ELY-keskuksen ja monen muun toimijan työryhmässä on esitetty Tengeliönjoen nimeämistä voimakkaasti muutetuksi tai keinotekoiseksi vesimuodostumaksi. Tällaisten kohteiden osalta pohditaan tulevalle suunnittelukaudella niille asetettavia ympäristöta-voitteita olemassa olevien tietojen puitteissa. Tengeliönjoki on nimetty monesta syystä, mm. patojen aiheuttamien noususteiden, rakennetun osuuden määrän ja lyhytaikaissäännöstelyn voimakkuuden perusteella. Selvitykset Tengeliönjoen vesistön säännöstelyn kehittämishanketta varten ovat meillä ja niiden on määrä valmistua vuoden 2013 aikana. Työryhmä toteaa Tengeliönjoen alajuoksun osalta, ettei vesistö ole vielä hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa ja että kunnostustoimenpiteillä olisi suuria ekologisia tilaa parantavia vaikutuksia.

Tulva pitää monet alavat saaret ja rannat avoimina kukkaloistolle. Kuvassa Lammasaari Tengeliönjoen suulla.



Tengeliönjoki kiertää Aavasaksanvaaran pohjoispuolelta ja halkoo kaunista maalaismaisemaa usean kylän reunustaessa sen rantoja. Joen leveys vaihtelee sadasta metristä jopa lähemmäs kolmeasataa metriä. Suurin osa Tengeliönjoen saarista ja rannoista on ollut aikoinaan niitto- ja laidunmaita. Ne ovat osittain edelleen avoimia, mutta umpeenkasvua on tapahtunut laajoilla alueilla. Vanhat käyttömuodot ovat hävinneet maatalouden menetelmien kehittyttyä ja käytäntöjen muututtua ja siten vanhastaan tärkeät tulvaniityt ja laitumet ovat käyneet turhiksi maatalousnäkökulmasta katsoen.

Tulvaniityt ja muut perinnebiotoopit

Luonnontilaisissa joissa kevättulva on elämän perusta. Tulva tuo mukanaan runsaasti ravinteista eloperäistä lietettä. Säännöllisesti tulvan alle jäävät niityt ovatkin luonteeltaan reheväkasvuisia, ja niistä saatiin perinteisesti hyvä talviheinä eläimille. Tulvaniityiksi kutsutaan alueita, joilla tulva kestää niin pitkään, että metsänkasvu tyrehtyy. Tulvaliete kerrostuu maaperään ja estää myös rakkasammalen kasvun. Erityisesti jokien suvantokohdissa joen tuoma aines kasautuu laajoiksi tulvaniityksiksi ja niemiksi. Myös voimakasvirtaisilla jokiosuuksilla muodostuu tulvaniityjä, vaikkakin ne ovat usein kapeita. Luontaiset tulvaniityt ja kosteikot toimivat ensiluokkaisina veden puhdistusjärjestelminä niiden sitoessa yläpuolisilta alueilta huuhtoutuneita ravinteita. Perinteisesti, niittäen tai laiduntaen, hoidettuna ne paitsi keräävät tehokkaasti ravinteet talteen, ovat myös merkittävä osa kylämaisemaa.



Pajut ja puusto leviävät tulvaniittyjen reunamille, jos niitä ei poisteta.

Tornionjoen asuttamisessa tulvaniityillä on ollut erittäin tärkeä rooli. Karjalle on saatu heinää ja rehevää laidunmaata jokivarresta, mikä on edesauttanut ihmisten elinmahdollisuuksia. Nykyään tulvaniityt ovat jääneet pääosin hyötykäytön ulkopuolelle. Joissain paikoissa vielä korjataan heinä, mutta taustalla ovat lähinnä maisemalliset eivätkä niinkään karjataloudelliset syyt. Tulvaniittyjen kaltaiset perinnebiotoopit ovat usein pensoittuneet ja sitä myötä niiden kasvillisuus taantunut. Monet perinteiset käyttömuodot ovat jääneet pensoittumisen takia unholaan, kun jokivarteen ei enää pääse tiuhan pajukon takia.

Perinnebiotooppeja ovat tulvaniittyjen lisäksi mm. muunlaiset niityt, laitumet ja haat. Perinnebiotoopeille on tyypillistä ravinteiden vähyys, mikä saa aikaan runsaslajisen kasviyhteisön. Kun perinteinen maankäyttö loppuu, rehevillä niityillä kastikat ja sarat syrjäyttävät muut lajit ja lajisto yksipuolistuu. Alueiden hoitaminen

perinteisillä menetelmillä edistää lajirikkauden elpymistä. Osa lajeista säilyy maaperän siemenpankissa vuosikymmeniä ja laidunnuksen tai niiton alkaessa siemenet voivat jälleen itää. Eläimet syövät tilaa valtaavat reheväkasvuiset lajit, jolloin vaatimattomammat ja arvokkaat kasvilajit saavat paremmat elinolosuhteet.

Perinnebiotooppien hoidossa tärkeintä on muistaa käänneinen ravinnetalous, eli niitylle tai laitumelle tulee viedä vähemmän ravinteita kuin sieltä otetaan. Ravinteet viedään pois niittoheinän mukana tai ne kuluvat laiduntavien eläinten elintoimintoihin. Tärkeää on, ettei karjalle viedä lisärehua. Laidunnuspaine tulisi mitoittaa niin, että karja pystyy elämään laitumelta löytyvällä ravinnolla. Jos karja saa lisärehua, muualta tulevat ravinteet kulkeutuvat alueelle ja aiheuttavat rehevöitymistä ja lajiston muuttumista. Laidunpaineen oikea mitoitus vaatii viljelijältä paneutumista ja asiantuntemusta.



Nautakarja on tehokas maisemanhoitaja.

Eliöstö

Kasvillisuus

Kasvimaantieteellisesti suunnittelualue kuuluu keskiboreaaliseen vyöhykkeeseen. Sitä luonnehtii rehevä jokilaakso, jonka kasvillisuus on vuosisatojen aikana muokkautunut myös ihmistoiminnan seurauksena. Niin Tornion- kuin Tengeliönjokien varsilla on niitetty heinää ja raivattu alueita niitto- ja laidunkäyttöön.

Tornionjokilaakson erikoisuus on valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltu jokipaju (*Salix triandra*), jonka levinneisyysalueen pääpaino on nimenomaan Tornionjoella. Yksittäisiä havaintoja on muualtakin Suomesta, mutta jokipaju on hävinnyt monesta paikasta viimeisten vuosikymmenten aikana. Jokipajua kasvaa yleisesti suunnittelualueella, lähinnä saarilla ja rannoilla. Parilla kohteella havaittiin siperiansinivalvattia (*Lactuca sibirica*). Sen levinneisyys painottuu Lappiin ja toisaalta Itä-Suomeen. Siperiansinivalvatti on melko harvinainen ja se viihtyy kosteilla purovarsilla ja rantaniityillä. Sopolinsaraa (*Carex macloviana*) tavataan Suomessa ainoastaan Tornion-Muonionjoella.

Monet lajit ovat riippuvaisia hoidetusta ympäristöstä ja ne ovat taantuneet perinteisen niitto- ja laidunkäytön loputtua. Heinät, mesiangervo ja maitohorsma valtaavat alaa ja jättävät vähän elintilaa matalammille lajeille. Perinteisiä niittylajeja ovat mm. ketosilmäruoho (*Euphrasia stricta*), mesimarja (*Rubus arcticus*), rantatädyke (*Veronica longifolia*) ja ängelmät (*Thalictrum* sp.). Tulvaniityt ovat usein vyöhykkeisiä. Suunnittelualueen vesikasveja ovat mm. ratamosarpio (*Alisma plantago-aquatica*), vesirutto (*Elodea canadensis*) ja lumme (*Nymphaea alba*). Aivan rannan tuntumassa kasvaa monin paikoin järvikortetta (*Equisetum fluviatile*) ja sen yläpuolella suursaroja (*Carex* sp.). Ruokohelpi (*Phalaris*



Siperiansinivalvatti.



Kimalainen ruokailemassa rantatädykkeellä, joka on huomionarvoinen perinnebiotoppien laji.

arundinacea) kasvaa paikoitellen tiheinä juotteina tai vyöhykkeinä. Myös kastikat (*Calamagrostis* sp.) viihtyvät kosteilla tulvaniityillä.

Osa niittyjen lajeista on siirtynyt kyläteiden ja peltojen pientareille alkuperäisten kasvupaikkojen muuttuessa tai umpeutuessa. Myös näitä ympäristöjä kannattaa hoitaa, sillä matalakasvuiset runsaskukkaiset pientareet ovat osa kaunista kylämaisemaa ja niillä on suuri merkitys myös monille hyönteislajeille. Kissan-kellot, päivänkakkarat, apilat, virnat ja kärsämöt tarjoavat ravintoa perhosille, pistiäisille, kovakuoriaisille ja monille muille pienille siivekkäille.

Linnut

Erityisesti tulvivat pellot, niityt ja aikaisin sulavat rehevät lahdemat tarjoavat runsaasti ravintoa ja levähdyspaikkoja linnuille. Joutsenet, hanhet ja sorsalinnut ruokailevat pelloilla ennen kuin katoavat kauemmas suoaukeille pesimään. Aikaisin sulavilla pelloilla on suuri merkitys muuttomatkan uuvuttamille linnuille, kun ne tarvitsevat runsaasti ravintoa pesintää varten. Suunnittelualueella on havaittu noin sata lintulajia, joista vajaa 50 lajia on varmoja pesijöitä. Tyypillisiä lajeja ovat monet vesilinnut, kuten sorsat ja kahlaajat. Haapana, (*Anas penelope*) sinisorsa (*Anas platyrhynchos*),



Lintujen suosimilla kosteikkopaikoilla on matala vesi, suojaisia pesimäpaikkoja ja runsaasti ravintoa.

tavi (*Anas crecca*) ja telkkä (*Bucephala clangula*) ovat tavallisimpia lajeja. Punajalkaviklo (*Tringa totanus*), rantasipi (*Actitis hypoleucos*) ja liro (*Tringa glareola*) kuuluvat alueen joki- ja järvimaisemiin. Pohjoiseen painottuneita lajeja ovat mm. järripeippo (*Fringilla montifringilla*) ja lapinpöllö (*Strix nebulosa*).

Tornionjoella on lukuisia putaita ja kosteikkopaikkoja, jotka tarjoavat hyviä suojapaikkoja muuttajille. Sorsalintu jäävät mielellään pesimään kosteikkoja ympäröiville matalakasvuisille rantaniityille. Ne kuitenkin välttävät pensaikkojen valtaamia sulkeutuneita alueita. Suunnittelualueella on monia tulvaniittyjä, joiden hoidolla on suuri merkitys sorsalintujen pesintämenestykselle.

Monet maatalousympäristöissä viihtyvistä linnuista ovat täysin riippuvaisia maiseman avoimuudesta ja kulttuuriympäristön tarjoamista ruokailu- ja pesimäpaikoista. Pienet kolopesijät, kuten tiaiset, tarvitsevat lahoja pystypuita, joihin kaivaa pesäkoloja. Lantakasoilla ruokaileva kottarainen (*Sturnus vulgaris*) on harvinaistunut ulkona laiduntavan karjan vähenemisen myötä. Hoidetusta kulttuurimaisemasta hyötyvät myös mm. pensastasku (*Saxicola rubetra*), tuulihaukka (*Falco tinnunculus*), töyhtöhyppä (*Vanellus vanellus*), kiuru (*Alauda arvensis*) ja keltasirkku (*Emberiza citrinella*). Pääskyseläiset ovat edelleen varsin yleisiä suunnittelualueella, ja esimerkiksi törmäpääskyille (*Riparia riparia*) löytyy edelleen sopivia pesäpaikkoja tulvaveden syövyttämistä rantapenkoista.

Hyönteiset

Tulvaniityt ja muut perinnebiotoopit, peltojen reunukset ja avoimet saarekkeet ovat tärkeitä monille hyönteislajeille. Yli puolet uhanalaisista päiväperhosista on

erilaisten perinnebiotooppien lajeja. Useimmat tavallistakin päiväperhosista ovat riippuvaisia avoimista tai puoliavoimista lämpimistä niityistä, joilla kasvaa jotakin lajille tyypillistä ravintokasvia. Rantatädyke, apilat, metsäkurjenpolvi, nurmitatar ja orvokit ovat esimerkkejä tärkeimmistä. Suunnittelualueella havaittiin melko runsaasti perhosia.

Yleisimpiä perhoslajeja suunnittelualueella olivat metsänokiperhonen (*Erebia ligea*) ja sinisiivet. Huh-tasinisiipi (*Plebeius nicias*) havaittiin alueella yhdeltä kohteelta. Sen levinneisyysalue on laikuittainen painottuen Itä- ja Keski-Suomeen. Laji on taantunut ja Ylitornion korkeudella havainto on poikkeuksellinen. Loistokultasiipi (*Lycaena virgaurea*) on levinneisyysalueensa pohjoisrajoilla ja sitä havaittiin useammalta niityltä. Angervohopeatäplä (*Brenthis ino*) on yleinen Etelä- ja Keski-Suomessa ja sitä tavataan harvinaisempaan Etelä-Lapissa.

Kimalaisia ja muita pölyttäjiä oli niityillä runsaasti kukkivien kasvien houkuttelemina. Kasvien lajirunsaus on hyödyksi tarjoamalla ravintoa monille



Loistokultasiipi on Ylitorniolla levinneisyysalueensa pohjoisrajoilla.

Katajat ja harva puusto kertovat vanhasta laidunkäytöstä.



hyönteislajeille, joista osa on hyvinkin erilaistuneita tiettyihin ravintokasveihin. Niin linnut kuin hyönteisetkin pitävät pienipiirteisistä ja vaihtelevista elinympäristöistä. Perinnebiotooppeja, LUMO-kohteita ja kylämaisemaa hoidettaessa monipuoliset hoitotavat ovat valttia. Hyönteisistä monet vaativat paahteista ympäristöä. Tehokas laidunnus pitää kasvillisuutta matalana ja luo paikoin jopa paljaan maan laikkuja hiekkapohjaisille niityille. Tästä hyötyvät esimerkiksi maamehiläiset ja kovakuoriaisista toukohärät. Laitumista hyötyvät lantakuoriaiset, jotka puolestaan ovat esimerkiksi kottaraisten herkkua. Kovakuoriaisista monet lajit vaativat avoimen paahteisen elinympäristön lisäksi myös lahoavaa puuainesta selviytyäkseen. Maisemaa hoidettaessa on siis perusteltua raivata komeiden paksurunkoisten maisemapuiden ja lahopötkkelöiden ympäristöä reilulla kädellä. Toisaalta kannattaa myös paksurunkoisempia pajuja jättää pystyyn johonkin kulmaan niittyä, sillä niilläkin on oma erityinen lajistonsa.

Maan käyttö

Pohjoiset alueet olivat ennen pysyvää asutusta tärkeitä riistamaita. Tornionjokilaaksoon ihmisiä houkuttelivat luonnollisesti runsaat kalavedet. Lohen- ja peuranpyynti sekä muu eränkäynti olivat merkittäviä keinoja hankkia elanto. Esihistoriallisesta ajasta on jäänyt todisteita maastoon. Suunnittelualueelta tai sen välittömästä läheisyydestä on löydetty kivikautisia asuinpaikkoja, louhoksia ja rakkakuoppia. Löydöt keskittyvät vaaroille ja niiden läheisyyteen Himovaaressa, Aavasaksalla, Ainiovaarassa ja Palovaarassa.

Talonpoikaisasutus levisi pohjoiseen jokivarsia pitkin ja Ylitorniokin kuuluu ensimmäisiin alueisiin, joihin etelästä käsin on vaellettu. Tornionjokilaakso on hyvin viljavaa ja siksi sopivaa myös viljan viljelyyn. Alueella lienee aloitettu viljely samoihin aikoihin kuin Etelä-Suomen jokilaaksoissa eli huomattavasti aiemmin kuin muualla La-

Avoimet rannat yhdessä vanhojen rakennusten kanssa luovat kauniita maisemakokonaisuuksia.



pissa. Ylitorniolta on siitepölyajoituksen perusteella olemassa todisteita viljan viljelystä varhaispronssikaudella eli noin 1000 vuotta eaa. Pysyvää asutusta lienee ollut jo 1000-luvulta saakka ja keskiajalla Tornionjokilaakson asutus keskittyi nimenomaan Ylitornion tienoille.

1600-luvulta lähtien karjataloudella ja lampaankasvatuksella on ollut suuri merkitys Tornionjokilaaksossa. Ne tuottivat myyntiin voita, juustoa ja taljoja. Lohestus oli edelleen merkittävä elinkeino. Tornionjokilaaksossa lasketaan olleen 1600-luvun lopulla reilut 750 taloa. Asutus työnty vähitellen pohjoiseen päin kohti Muonionjokea, ja kun karjatalous alkoi kehittyä, tulvaniittyjen anti tuli tehokkaasti käyttöön. Niillä oli oleellinen merkitys sille, että alueella ylipäättään pystyttiin asumaan pysyvästi. Heinää tehtiin kaikkein vaikeimmistakin paikoista pakon sanelemana. Tämän toiminnan myötä syntyivät avoimet rantamaisemat, jotka ylläpitävät rikasta kasvi- ja eläinlajistoa. Ihminen on muokannut jokivarsia siis jo vuosisatoja ja luonut monimuotoisia elinympäristöjä. Vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen alkoi kehitys, jonka seurauksena luonnonniityt jäivät vaille käyttöä. Perinteisten käyttömuotojen hiivuttua alkoi niittyjen ja laidunten umpeenkasvu, jonka seurauksena moni laji on vaarassa taantua tai hävitä.

Länsi-Lapin ensimmäinen maantie rakennettiin Torniossa Ylitornion Alkkulaan vuonna 1829. Rautatie rakennettiin etelän suunnasta Kaulinrantaan asti noin sata vuotta myöhemmin, vuonna 1928. Ennen näitä rakennustöitä kuljettiin kinttopolkuja pitkin ja erityisesti veneellä vesistöverkostoa hyväksi käyttäen.

Tornionjoella ja sen sivuvesistöissä harjoitettiin tukinuittoa 1800-luvun lopulta lähtien, jolloin mm. Tornioon perustettiin saha. Tukkeja kuljetettiin Tornionjoessa irtouittona, parhaimmillaan miljoonia sahatukkeja vuosittain. Tukinuitto oli laajimmillaan 1950-luvulla,

jonka jälkeen maakuljetus alkoi vähentää uiton tarpeellisuutta. Metsätalous oli tärkeä työnantaja maatalouden ohella ja se toi vaurautta alueelle.

Nykyään Ylitorniolla on toistakymmentä naudanlihan tuotantoon keskittyntä maatilaa, muutama lammas-tila ja yksi kanala. Maitoa tuotetaan runsaat yhdeksän miljoonaa litraa. Rehun- ja viljan viljelyä on suunnittelualueella monin paikoin, erityisesti Kaulinrannan, Kuvakankaan ja Purasenvaaran alueilla sekä keskustan eteläpuolella Nuotionrannassa ja Vuopionrannassa.

Maiseman- ja luonnonhoidon haasteet

Suunnittelualueen kylien ympäristössä on runsaasti entisiä pelto- ja laidunmaita, jotka ovat pensoittuneet perinteisen maanviljelykulttuurin hiipumisen myötä. Niittokoneiden koon kasvaessa ovat vaikeimmin viljeltävät, alavat ja kiviset rantapelot jääneet vähitellen maatalouskäytön ulkopuolelle. Kun laiduneläinten määrä on pienentynyt ja sisäruokinta yleistynyt, ovat vanhat tulvaniityt ja hakamaat jokivarsilla monin paikoin kasvamassa tai jo kasvaneet umpeen. Viljeltyjenkin peltojen reunamille, jokitörmien päälle, on usein kasvanut nauhamaisia puu- ja pensasvyöhykkeitä, jotka sulkevat jokimaiseman.

Jokivarresta ja lähikylistä löytyy maatiloja, jotka etsivät aktiivisesti uusia laidun- ja peltoalueita. Lisäksi rekisteröidyt yhdistykset voivat hoitaa kylämaisemia maatalouden erityistukirahoituksella. Viljelymaisemien hoidon ohella myös vanhan rakennuskannan vaalimisella ja uudisrakentamisen soveltamisella nykyisiin kylämiljoihin on merkittävä vaikutus alueen maisemakuvan kehityksessä.



Kesän 2013 aikana lampaista tuotiin monelle suunnittelualueen kohteelle maisemanhoitotöihin.

3 Menetelmät

Aiemmat suunnitelmat ja Tornion-Tengeliönjoen valinta suunnittelukohteeksi

LUMO-yleissuunnittelu on valtakunnallinen hankekokoisuus, jota rahoittaa maa- ja metsätalousministeriö. Lapin ympäristökeskuksessa suunnitelmia on aiemmin tehty Ylitornion Kainuunkylään ja Pekanpähän, Sallan Kelloselkään, Aatsinkiin ja Saijaan, Kemijärven Juujärvelle ja Luusuaan, Kemijoen jokivarsikyliin, Tornion- ja Simojokivarteen sekä Tervolaan. Lapin ELY-keskuksen koolle kutsuma maakunnallinen ohjausryhmä valitsi vuonna 2013 suunnittelualueeksi Tornionjoen Ylitornion keskustan molemmin puolin sekä Tengeliönjoen alajuoksun. Alueen valintaa uudeksi suunnittelualueeksi tukivat jokivarren maisemalliset arvot, alueen lukuisat perinnebiotoopit ja erityistukisopimusten lukumäärä. Alueella on lukuisia kohteita, jotka on luokiteltu paikallisesti arvokkaiksi perinnemaisemiksi. Tornionjoki aina Tornion suunnitelma-alueen pohjoispähän lukuun ottamatta Ylitornion keskustan aluetta sekä Tengeliönjoen alajuoksu on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Lisäksi Aavasaksa ja Nuotionrannalta suunnittelualueen eteläpuolelle Pekanpähän ulottuva alue kuuluvat valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Tämä suunnitelma täydentää maisema-alueen LUMO-suunnitelmien ketjua Tornion pohjoiseen.



Pahtasaarella on kaksi vanhaa pyykkiä, joilla on osoitettu saaren kuuluvan Suomelle. Kuvassa uudempi pyykki.

Ohjausryhmä

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnittelun ohjausryhmään kuuluivat Marjut Kokko, Pekka Herva, Taina Kojola ja Osmo Saloniemi (Lapin ELY-keskus), Kaija Kinnunen (MTK-Lappi), Ari Alapoikela ja Harri Katainen (Ylitornion kunta), Simo Alaruikka (ProAgraria Lappi) ja Mikko Koivisto (MTK-Ylitornio).

Yhteistyö ja vuorovaikutteinen suunnittelu

Suunnittelutyö käynnistyi infotilaisuudella Ylitorniolla 16.7.2013. Kävijöiden kanssa käytiin läpi hankkeen perusteita, kirjattiin muistiin paikallisten ehdottamia hoitokohteita sekä keskusteltiin muista maankäyttöön liittyvistä aiheista. Infotilaisuudesta tiedotettiin paikallislehdessä, Lapin ELY-keskuksen nettisivuilla sekä Lapin Radiossa. Kylä-yhdistyksiä ja alueen viljelijöitä tiedotettiin LUMO-suunnittelusta ja infotilaisuudesta kirjeitse. Infopäivän aikana hankkeesta kerrottiin yhteensä noin 30 henkilölle, minkä lisäksi paikallislehti esitteli LUMO-suunnittelua seuraavan viikon numerossaan. Maastotöiden yhteydessä asukkaiden kanssa keskusteltiin inventoitavien alueiden maankäytön historiasta ja nykyisestä hoitomahdollisuuksista. Samalla käytiin läpi rahoitusmahdollisuuksia. Valmis raportti esitellään Ylitorniolla avoimessa yleisötilaisuudessa kaikille maisemanhoidosta kiinnostuneille.

Maastotyöt

Ennen maastotöitä suunnittelija kiersi alueella yleiskuvan saamiseksi. Esiselvityskartta laadittiin alueelta aiemmin tehtyjen selvitysten perusteella. Karttaan merkittiin uhanalaisten lajien esiintymät, Natura2000-alueet, kiinteät muinaisjäänökset, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi luokitellut ympäristöt sekä valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Maastotyöt teki biologi Anu Hjelt heinä-elokuussa 2013. Maastossa tarkastettavat kohteet valittiin karttatarkastelun, maastohavaintojen ja kyläläisten vinkkien perusteella. Lisäksi Lapin perinnemaisemat -julkaisussa (Kalpio ja Bergman 1999) mainitut kohteet käytiin tarkastamassa maastossa. Maastotyöt pyrittiin kohdentamaan jokivarsiin. Koska maastokauden aikana ei pystytty aivan kattavasti tarkastelemaan koko aluetta, suunnittelualueella ja sen ulkopuolella on vielä arvokkaita kohteita, joiden kunnostaminen on tärkeää ja joiden hoitoon voi hakea erityistukia.

Kohteiden luokittelu

Yleissuunnitelman kohteet on luokiteltu kasvillisuuden, maisematekijöiden ja nykyisen tai aiemman maankäytön mukaan erilaisiin elinympäristötyyppeihin. Kohteista on laadittu lyhyt yleiskuvaus, jossa kuvataan niiden tärkeimmät piirteet ja luonnehditaan kasvilajistoa. Täydellistä kasvillisuusinventointia ei siis ole tehty, vaan huomiota kiinnitettiin pääasiassa niihin niittykasvilajeihin, jotka kuvaavat kohteen laidunhistoriaa. Uhanalaiset (Rassi et al.) ja huomionarvoiset (Pykälä et al. 1994) lajit ovat tekstissä *kursiivilla*. Kullekin kohteelle on annettu lisäksi hoitosuosituksia.



Kapea pudas erottaa saaren mantereesta. Kuva Maijalanrannasta, joka on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi.

Perinnebiotoopeiksi on luokiteltu alueet, joiden historiasta ja/tai kasvillisuudesta voidaan suoraan päätellä niiden olleen joskus perinteisen maankäytön eli niiton tai laidunnuksen piirissä. Alueet ovat **nykyisiä tai entisiä niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia**. Luokittelussa on huomioitu erityisesti huomionarvoisten kasvilajien esiintyminen kohteella.

Muut LUMO-kohteet ovat pääasiassa vanhoja peltoja, joiden viljelykäyttö on loppunut, ja jotka ovat maisemallisten ja luonnonarvojen puolesta syytä ottaa hoidon piiriin. **Metsäsaarekkeet** ovat pelloilla sijaitsevia saarekkeita, joilla on merkitystä luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä.

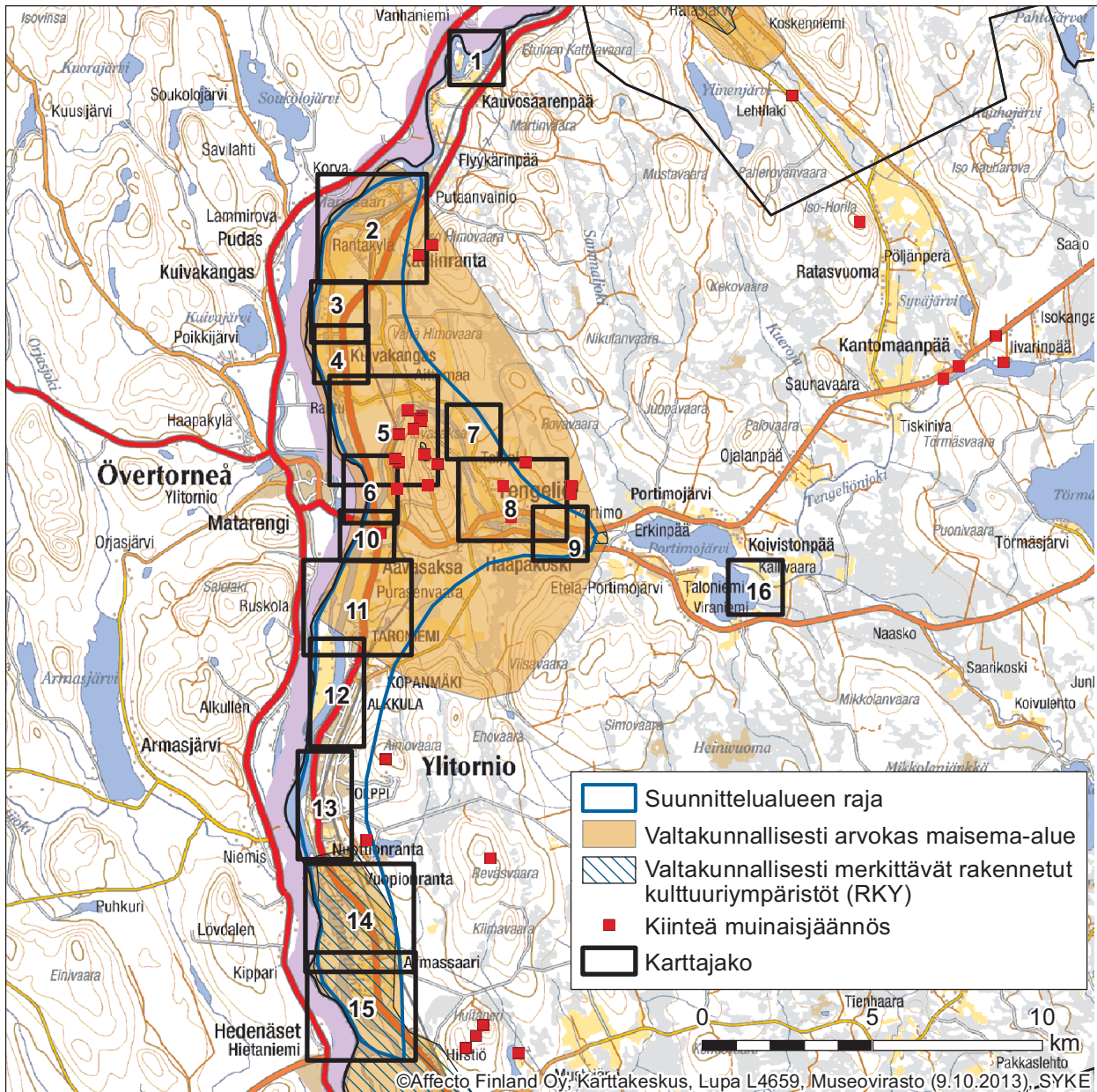
Monivaikutteisilla kosteikoilla tarkoitetaan kosteikkoja, jotka perustetaan yleensä patoamalla. Niiden tarkoituksena on vähentää yläpuoliselta valuma-alueelta kulkeutuvien ravinteiden ja lietteen määrää vesistöissä. Ne myös lisäävät luonnon monimuotoisuutta tarjoamalla linnustolle ruokailu- ja levähdyspaikkoja. Suunnitelmassa esitetyt kosteikot ovat ehdotuksia siitä, mihin voisi erityistukien avulla rakentaa tai kunnostaa vesistöjä suojelevia kosteikkoja. Kosteikkoihin voi rakentaa myös **laskeutusaltaita**, joihin liete kerääntyy.

Lintukosteikot ovat linnuston kannalta arvokkaita kohteita. Ne toimivat lintujen pesimäalueina sekä muuтонаikaisina levähdys- ja ruokailualueina. Lintukosteikot ovat luontaisia olemassa olevia kosteikko- tai muita paikkoja, jotka eivät vaadi perustamista.

Suojavyöhykkeet ovat vähintään keskimäärin 15 metriä leveitä, hoidettuja alueita pellon ja vesistön välissä, joiden tarkoituksena on suojella vesistöjä ravinnekuormitukselta. Niiden sijoittamisesta kalteville paikoille on eniten hyötyä. Kartoihin merkityt suojavyöhykkeet ovat ehdotuksia paikoista, joihin niitä voisi mahdollisesti sijoittaa.

Arvokkaimmat kohteet on merkitty kohdekuvauksiin tähtisymbolilla (*). Nämä ovat kohteita, joissa laidun- tai niittohistoria on katkeamaton tai lähes katkeamaton, ja/tai joissa on useita uhanalaisia tai perinnebiotooppien huomionarvoisia lajeja tai jotka on luokiteltu arvokkaiksi perinnemaisemiksi.

Kohteet on esitelty suunnitelmassa sekä sanallisesti että kartalla. Kartan numero viittaa tekstin kohdekuvaukseen hoitosuosituksineen. Lintukosteikkoja ja suojavyöhykkeitä ei ole numeroitu. Karttarajaukset ovat yleispiirteisiä ja alueet on syytä rajata tarkemmin erityistukihakemuksen yhteydessä. Mikäli kohde kunnostetaan esimerkiksi laitumeksi, voidaan alueen rajausta muuttaa hoidon kannalta järkeväksi. Hoitosuosituksien ja kohderajaukset eivät noudata tilarajoja. Maatalouden ympäristötuen erityisympäristötuen maa-alueita voidaan vuokrata. Tällöin usein pieninä palasina olevat niittykuviot voidaan yhdistää sopivaksi erityistukialueeksi.

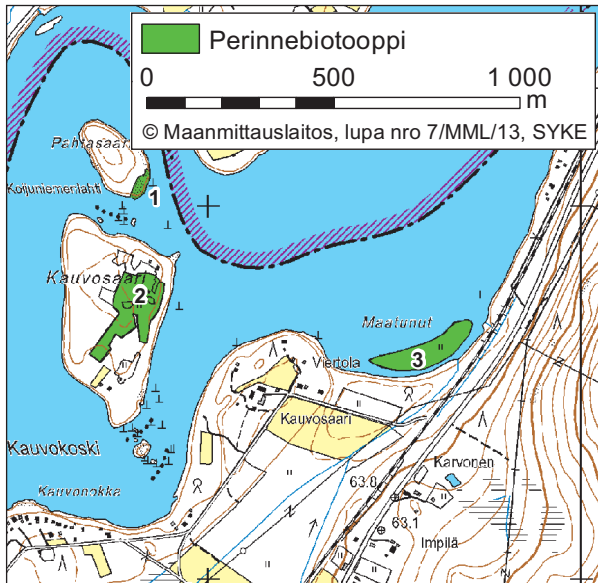


Kartta 1. Yleissuunnittelualue ja tarkempien kohdekarttojen sijainti.

Pahtasaaren rannassa on kaunis kallioketo, jossa on aikoinaan pidetty lampaita.



4 Kohdekuvaukset ja hoitosuositukset



Kartta 2. Kohteet 1. Pahtasaari, 2. Kauvosaari ja 3. Maatunut.

1. Pahtasaari, perinnebiotooppi (0,2 ha)*

Pahtasaari on pääosin Oxalis-Myrtillus-tyyppin havumetsää kasvava saari varsinaisen suunnittelualueen pohjoispuolella. Saarella on laiduntanut lampaita ja se on suosittu kesäpäivien viettopaikka. Saarella on kaksi vanhaa kivipyykkiä, joilla on osoitettu saaren kuuluminen Suomelle. Saaren eteläkärjessä on pienialainen kallioketo, jonka laatu on hieman heikentynyt männyn- ja koivuntaimien kasvun takia. Keto on pääosin kuitenkin vielä avoin ja siihen liittyy lähempänä rantaa sijaitseva tulvaniitty. Tulva nousee myös kalliolle lähes metsänrajaan asti. Kalliolla kasvaa mm. kissankäpälä, kanerva, hiirenvirna, ahosu-



Kauvosaaren rantaa siniheinineen.

laheinä, kultapiisku, siankärsämö, rölli, jousivihvilä, ketosilmäruoho, ängelmä ja rantanätkelmä. Tulvaniityllä kasvillisuus on rehevempää ja siellä kasvaa saroja, rantatädykettä, ruokohelpiä, kurjenjalkaa, rantakukkaa, luhtavuohennokkaa, luhtamataraa, rohtovirmajuurta, kulleroa, isolaukkuja, siniheinää ja mesiangervoja. Saaren yllä havaittiin tuulihaukka.

Hoitosuositus: laiduntamalla ja poistamalla puun- taimet kalliolta saadaan kalliokedon laatua parannettua ja kalliokedoille tyypillistä lajistoa suosittua.

2. Kauvosaari, perinnebiotooppi (2,1 ha)

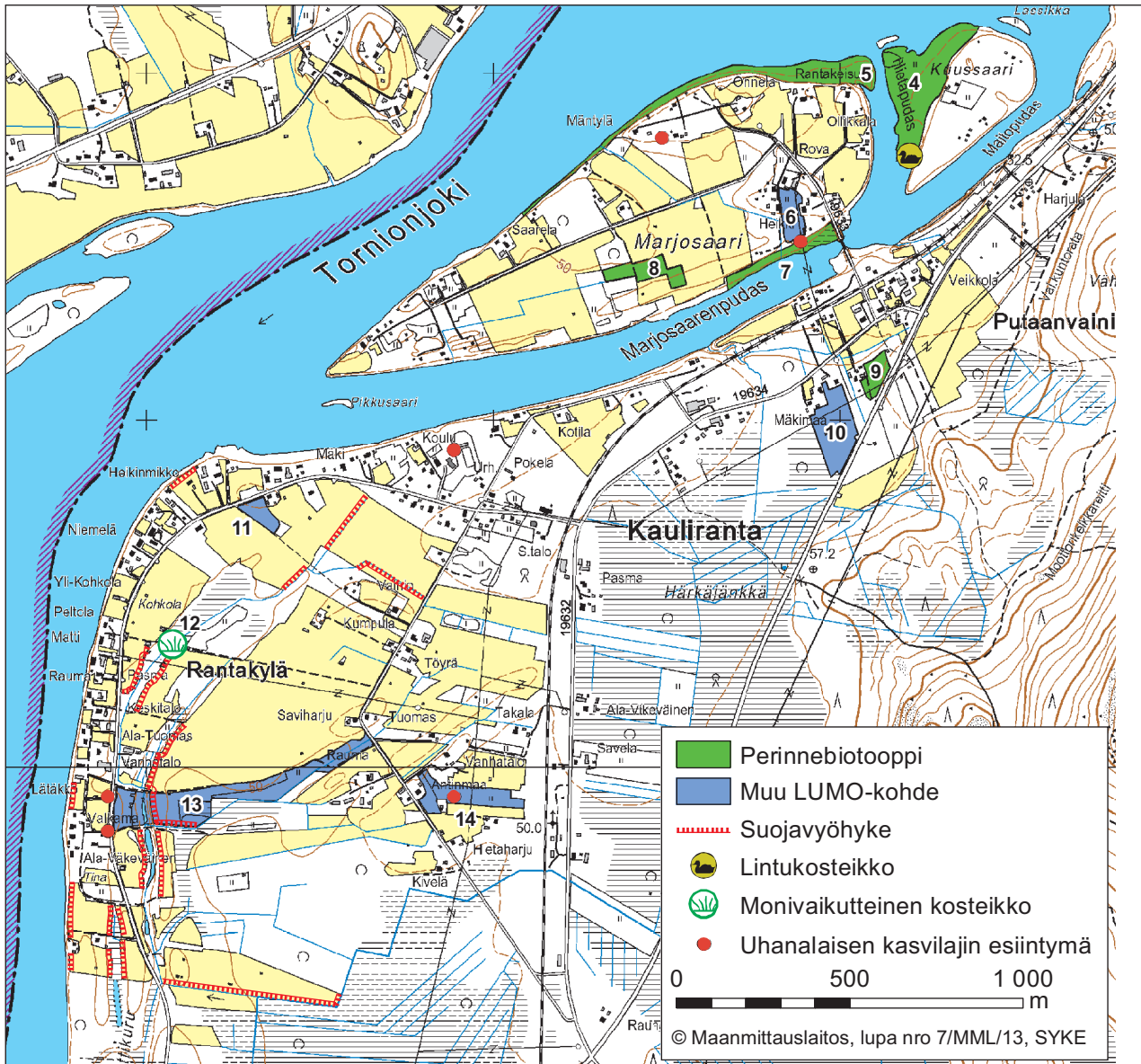
Kauvosaarella on laiduntanut niin lehmiä, lampaita kuin hevosiakin ja siellä on tehty laajoilla alueilla heinää. Perinteiset käyttömuodot ovat loppuneet pääosin 1960-luvulla, mutta vielä 2000-luvun alussa on pieneltä alalta niitetty heinää. Myös ohraa on viljelty aikoinaan. Suurin osa niityistä on nyt metsittynyt, ainostaan viimeksi käytössä ollut alue on suhteellisen avointa ja niitymäistä. Niityltä havaittiin mm. rantatädyke, ängelmä, siankärsämö, vadelma, timotei, huopaohdake, kullero, koiranputki, mesiangervo, luhtamataraa, ketosilmäruoho, niitysuolaheinä, nurmilauha ja isolaukku. Niityn yllä lenteli verkkoperhonen. Rantoja kiertää tulvaniitty, jossa kasvaa mm. ranta-alpi, siniheinä, kurjenjalka, saroja, rentukka, rantakukka, järvikorte, rantanätkelmä, luhtakuusio ja jousivihvilä.

Hoitosuositus: viimeisen niityn avoimena pitämiseksi on syytä raivata pensaita. Maisemapuita voi jättää elävöittämään maisemaa. Niitty säilyy avoimena niittämällä tai laiduntamalla.

3. Maatunut, perinnebiotooppi (1,5 ha)

Maatunut on pieni tulvaniittysaari aivan mantereen tuntumassa. Tulva pitää saaren avoimena, mutta muutamia pajuja on silti päässyt juurtumaan. Saari on sara- ja kastikkavaltainen. Muita lajeja ovat mm. nurmilauha, rantatädyke, huopaohdake, hevонhierakka, karhunputki ja mesiangervo. Saaren tuntumassa tapaa pysähtyä muuttomatkoilla jopa satoja joutsenia. Rantavesi on matalaa ja luo oivan ruokailupaikan monille vesilinnuille.

Hoitosuositus: tulvan ansiosta saari pysyy avoimena, joten erityisiä hoitotoimenpiteitä ei tarvita.



Kartta 3. Kohteet 4. Kuussaari, 5. Marjosaaren pohjoisranta, 6. Rova, 7. Keisu, 8. Marjosaari, 9. Putaanvainio, 10. Mäkima, 11. Rantakylä, 12. Rantakylä, 13. Vanhatalo ja 14. Antinmaa.

4. Kuussaari, perinnebiotooppi (4,5 ha)

Kuussaassa on aikoinaan laiduntanut lehmä ja sieltä on tehty heinää. Saari on ollut täysin avointa niittyä ja laidunta mutta tätä nykyä valtaosa saaresta on metsittynyt. Saaren länsireuna on edelleen avointa tulvaniittyä. Rannassa kasvaa järvikorte ja muuten niitty on suursara- ja kastikkavaltainen; mesiangervoa ja *rantatädykettä* kasvaa myös. Saaren eteläkärjessä on linnuille sopiva kosteikko ruokailu- ja levähtämispaikaksi.

Hoitosuositus: tulvaniityn auki pitämiseksi on hyvä poistaa pajukkoa ja muuta puustoa, mikäli ne alkavat levitä niitylle.

5. Marjosaaren pohjoisranta, perinnebiotooppi (3,3 ha)

Marjosaaren pohjoisrantaa kiertää lähes katkeamattomana nauhana tulvaniitty. Ainoastaan venevalkamat ja mökkirannat katkaisevat niityn paikoin. Ranta on pääosin avoin, mutta pajua, tuomea ja koivua kasvaa rantavyöhykkeen yläpuolella. Osaa rannasta raivataan asukkaiden toimesta ja aikoinaan rannassa ovat laiduntaneet lampaat. Lajistossa on mm. saroja, kastikoita, mesiangervo, *rantatädyke*, ruokohelpi, rantaminttu, rölli, suo-orvokki, ranta-alpi, rantaluhtalituksa, *rantanätkelmä*, hietapitkäpalko, rohtovirmajuuri, terttualpi ja kurjenjalka.

Hoitosuositus: pensaiden raivaus tulvaniityn umpeen kasvamisen ehkäisemiseksi olisi suositeltavaa.

6. Rova, muu LUMO-kohde (0,8 ha)

Rovan talon niitty Marjosaassa on ollut aikoinaan laitumena, mutta niittylajisto on lähestulkoon kadonnut kohteelta. Kastikat dominoivat kohdetta ja ne ovat jättäneet melkein kaiken muun lajiston varjoonsa. Kastikoiden seassa kasvaa joitain maitohorsmia, nokkosia ja koiranputkia sekä ainoastaan yksittäisiä *rantatädykkeitä*, hiirenvirvoja ja niittynätkelmiä. Kohde on pääosin avoin, mutta muutamia koivuntaimia ja pajuja on jo alkanut kasvaa. Kohde voidaan lukea LUMO-kohteeksi vasta, kun sitä on hoidettu lajiston monipuolistamiseksi.

Hoitosuositus: kohdetta olisi suositeltavaa niittää tai laiduntaa maisemallisista syistä sekä kasvilajiston monipuolistamiseksi.

7. Keisu, perinnebiotooppi (1,1 ha)

Keisun talon rannassa kauniilla paikalla Marjosaareen saapuessa on raivaamalla auki pidetty tulvaniitty. Rannassa on aikoinaan laiduntanut lehmiä ja muita eläimiä ja asukkaat aikovat hankkia kesäksi 2014 lampaita pitämään niittyä auki. Rannassa kasvaa joitain pajuja ja katajia ja ruokohelpi, sarat ja kastikat luonnehtivat rantavyöhykettä. Muita lajeja ovat mm. ängelmät, *rantatädyke*, kultapiisku, metsäkurjenpolvi, pietaryrtti, ruusu, kiurunkannus, koiran- ja karhunputki ja *isolaukku*.



Hoitosuositus: jo aloitettu raivaaminen sekä aiottu laiduntaminen ovat parhaita mahdollisia hoitotoimenpiteitä rantaniityn maisemanhoidossa.

8. Marjosaari, perinnebiotooppi (1,1 ha)

Kohde on vanha tuore suurruohoniitty, jossa kasvaa mm. metsäkurjenpolvea, maitohorsmaa, piharata-moa, hiirenvirvaa ja apiloita. Niityn takaosa kasvaa koivua ja pajuja.

Hoitosuositus: kohde sopisi erinomaisesti laitumeksi. Pensaiden ja puuntaimien poisto olisi suositeltavaa.

9. Putaanvainio, perinnebiotooppi (0,7 ha)

Vanha tuore suurruohoniitty on maitohorsman valtaama ja pääosin avoin, vain niityn eteläreunassa kasvaa runsaammin nuoria koivuja. Niittyä kaunistaa vanhempi koivuryhmä, joka on syytä jättää paikoilleen maisemapuuksi. Maitohorsman lisäksi niityltä tavattiin mm. kastikoita, *ketosilmäruohoa*, hiirenvirvaa, huopahdaketta, rölliä, *rantatädykettä* ja koiranputkea sekä juotteina kasvavaa ruokohelpiä.

Hoitosuositus: taimikon raivaus sekä niitto tai laidunnus parantaisivat niittylajiston elinmahdollisuuksia.



Kellosinilatva on tavallisesti sininen, mutta myös valkoisia yksilöitä on olemassa. Laji on huomionarvoinen perinnebiotooppien laji.

10. Mäkimaa, muu LUMO-kohde (2,2 ha)

Kaulinrannan pohjoisosassa, Kilpisjärventien varrella, on vanha peltolohko, joka on kovin pensoittunut. Pellolla on kaksi latoa. Kohteella havaittiin mm. mesiangervo, nokkonen, raiheinä, timotei, maitohorsma, ojakärsämö, niittyleinikki, luhtamatara, *rantatädyke*, nurmilauha sekä reunassa, kuivemmissa kohdissa, *ketosilmäruoho*, *isolaukku*, pietaryrtti ja siankärsämö. Pellolla havaittiin runsaasti heinäsiirkoja ja loistokultasiipi.

Hoitosuositus: pensaiden raivaus ja niitto tai laidunnus lisäisivät lajistorikkautta.

11. Rantakylä, muu LUMO-kohde (0,6 ha)

Vanha peltolohko on pääosin avoin, mutta joitain paju- ja koivupensaita kasvaa jo kohteella. Lajeina ovat mm. koiranputki, kastikat, maitohorsma, pietaryrtti, raiheinä ja siankärsämö sekä pellon reunoilla *rantatädyke* ja metsäkurjenpolvi.

Hoitosuositus: niitto tai laidunnus sekä pensaiden raivaus lisäisivät lajistorikkautta.

12. Rantakylä, kosteikko ja perinnebiotooppi

Rantakylän peltojen keskellä sijaitsee osin soistunut painanne, jonka läpi kulkee leveähkö oja. Se on syvimmillään alueen pohjoisosassa, noin kolme metriä. Soistuneen alueen itäpuolella on vanha niitty ja pieni suo. Ojanvarsi on pajuttunut lähes läpipääsemättömäksi. Paikoin painanne on avoimempaa suomaista ympäristöä. Alueen pohjoisosan pellonreunassa on koivikkoinen alue. Jäljistä ja kasvillisuudesta päätellen koko kosteikkoaluetta ja koivikkoa on käytetty aikoinaan laitumena. Etelässä aluetta rajaa viljelytie, jonka ali oja jatkaa kohti Ruuttikurua ja edelleen Tornionjokea. Kosteikko on noin 1–2 metriä ympäröivää aluetta, eli peltoja ja niittyä, alempana. Pohjoisessa painanne nousee hitaasti lähemmäs pellon tasoa ja tämä osa laitumesta tulisikin jättää perustettavan kosteikon ulkopuolelle peltojen vettymisen estämiseksi. Suomaisen painanteen ja niityn välillä kasvaa vankkaa koivuvaltaista sekametsää, samoin kuin niityn ja suon välillä. Edelleen suon itäpuolella sijaitseva pelto on useita metrejä korkeammalla kuin suo. Niitty on noin kaksi metriä ojan yläpuolella

ja sieltä maastonmuoto laskee vähitellen kohti ojaa, jonka itäreunalla kasvava metsä on enää noin metrin ojan yläpuolella.

Kosteikon kasvillisuus vaihtelee mosaiikkimaisesti. Painanteesta havaittiin mm. mesiangervo, *rantatädyke*, maitohorsma, koiranputki, metsäkurjenpolvi, nurmilauha, ängelmä, paimenmatara, mustaviinimarja ja mesimarja. Tien laidassa kasvaa *ketosilmäruoho*, oja- ja siankärsämö, *isolaukku* sekä apiloita. Soistuneella osuudella kasvaa mm. kurjenjalka, ahomatara, saroja, terttualpi, luhtavuohennokka, luhtavilla, hevонhierakka, järvikorte, rentukka, suohorsma, kastikoita, myrkkyykeiso sekä ojassa suovehka. Kuivemmillä metsäisillä paikoilla kasvaa pääpuulajina koivua, mutta myös haapaa, pajuja ja katajaa. Heinäisellä niityllä kasvaa mm. vadelmaa, rohtovirmajuurta, metsäkurjenpolvea, maitohorsmaa, nurmilauhaa ja *rantatädykettä*. Hirvet ovat käyneet syömässä ahkerasti puuntaimia.

Kosteikkoa perustettaessa vedenpinnan alapuolelle jäävä sekä muu tarpeelliseksi katsottava puusto tulee raivata. Vedennoston osalta on tarkkailtava, ettei sitä nosteta liian korkealle erityisesti pohjoisosan laitumen ja pellon osalta. Suo sijaitsee pienessä painanteessa, joten on aiheellista tutkia perusteellisesti, ettei vesi nouse suolle. Kosteikon viereinen niitty voidaan sisällyttää kosteikkoon reuna-alueena, mikäli sitä hoidetaan esimerkiksi laiduntamalla. Pato voidaan sijoittaa alueen eteläpuolisen viljelytien kohdalle, mihin rakennetaan riittävän tukeva pengerrys maatalousajoneuvojen käyttöön. Kosteikko on mahdollista perustaa enimmillään lähes 300 metriä pitkäksi ja noin 80 metriä leveäksi. Kosteikon perustaminen vaatii aina erillisen, yksityiskohtaisen suunnitelman ja suostumuksen kaikilta maanomistajilta.

13. Vanhatalo, muu LUMO-kohde (5,0 ha)

Lehmät laiduntavat kauniilla koivua kasvavalla laitumella, jossa on myös lato. Laitumen takareunalla on sarainen pudas, jonka takana on käyttämättömämpi laidun. Tähän laitumeen kuuluu koivikkoinen metsähaka-alue. Edelleen laidunalueiden takana alkaa tuore suurruohoniitty. Niittyä ei voi ojituksen takia lukea perinnebiotoopiksi. Laitumella kasvaa mm. hevонhierakka, voikukka, apiloita, piharatamo, niittyleinikki, pihatähtimö ja peltosaunio. Taaemmalla laitumella kasvaa myös juolavehnää ja timoteitä. Niityn kasvillisuuteen kuuluu mm. apiloita, ojakärsämö,

rölli, nurmilauha, syysmaitiainen, metsäkurjenpolvi ja hiirenvirna. Jotta laidun voitaisiin lukea LUMO-kohteeksi, lisäravinteiden antaminen tulisi lopettaa. LUMO-kohteilla eläimille voi tarjota kivennäisiä ja vitamiineja.

Hoitosuositus: laiduntamista on suositeltavaa jatkaa kohteella ja laajentaa sitä taaemmalle laitumelle ja edelleen niitylle.

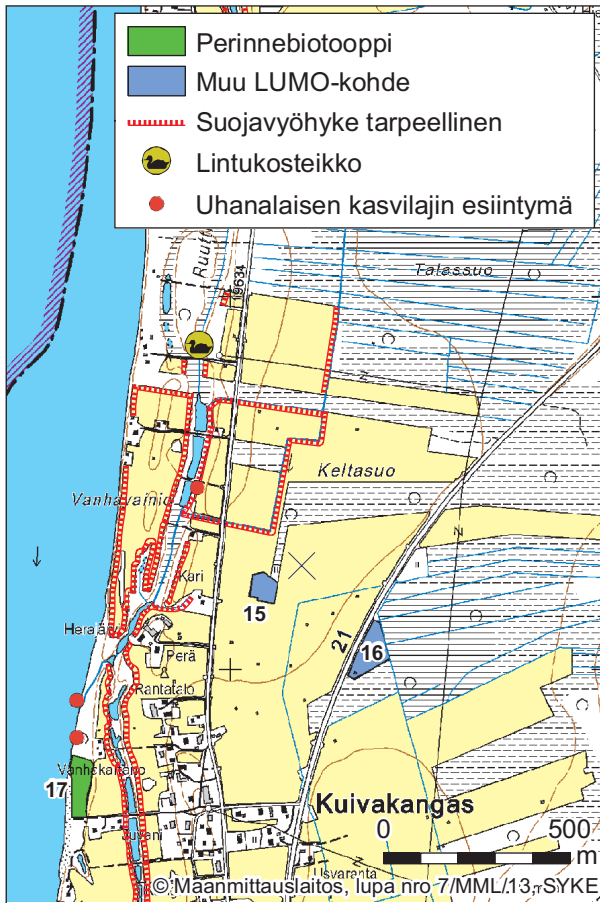
14. Antinmaa, muu LUMO-kohde (1,7 ha)

Kohde on vanhan niityn ja pellon muodostama kokonaisuus, jolla myös kaksi vanhaa latoa. Kohde on vielä varsin avoin ja sen sijainti talojen keskellä puoltaa hoitotoimenpiteiden aloittamista. Pelto on kesannolla ja sillä kasvaa mm. päivänkakkara, peltosaunio, timotei, raiheinä, apiloita, niittyleinikki ja nurmilauha. Tuoreen suuruohoniityn puolella kasvaa mm. koiranputki, maitohorsma, metsäkurjenpolvi, hiirenvirna, oja- ja siänkärsämö, nurmilauha ja huopaohdake. Ojat kasvavat pajua. Ojituksen takia niittyä ei voi laskea perinnebiotoopiksi.

Hoitosuositus: kohde sopisi hyvin laidunmaaksi. Pajukot on suositeltavaa raivata ojista.



Lahopuu tarjoaa monille sienille oivan kasvupaikan, mikä lisää metsäsaarekkeiden merkitystä monimuotoisuuden ylläpitämisessä.



Kartta 4. Kohteet 15. Keltasuo, 16. Kuivakangas ja 17. Vanhakartano.

15. Keltasuo, muu LUMO-kohde (0,5 ha)

Kohde on koivuvaltainen metsäsaareke, jonka puustoon kuuluu myös haapa ja kuusi. Lahopuuta on kohteella runsaasti ja sen läpi kulkee viljelytieura, jonka viereen on jätetty kaikenlaista jätettä. Metsänpohjassa kasvaa mm. mustikka, oravanmarja, metsäimarre, riidenlieko, maitohorsma, kultapiisku, metsäkurjenpolvi ja huopaohdake. Saarekkeessa kasvaa myös runsaasti sieniä ja kääpiä.

Hoitosuositus: kohde ei vaadi varsinaisia hoitotoimenpiteitä muutoin kuin jätteiden viemisen asianmukaiseen keräyspaikkaan.

16. Kuivakangas, muu LUMO-kohde (0,9 ha)

Kilpisjärventien varrella sijaitsee vanha peltolohko, joka kasvaa mm. *rantatädykettä*, nurmilauhaa, kirjopillikettä, ojakärsämöä, huopaohdaketta, metsäkurjenpolvea, mesiangervoa, saroja, hevонhierak-

kaa ja maitohorsmaa. Pellolla on vanha lato, joka toimii puuvajana. Pelto-ojat ovat pensoittuneet paju- ja koivupusikoksi.

Hoitosuositus: pensaiden raivaus ja niitto tai laidunnus lisäisivät lajistorikkautta.

17. Vanhakartano, perinnebiotooppi (0,8 ha)

Asutuksen ja joen väliin jäävällä alueella on Ruuttikurun halkaisema niitty- ja laidunalue. Perinnebiotoopiksi luettava tulvaniitty on saravaltainen ja pahasti pajuuttunut, mutta se on aidattu laitumeksi. Ruokohelpi, *rantatädyke*, mesiangervo ja *siperiansinivalvatti* kasvavat niityllä. Lehmät laiduntavat lähempänä taloja sijaitsevalla laitumella.

Hoitosuositus: laiduntaminen on erittäin suositeltavaa ja myös tulvaniityn alue soveltuisi eläinten hoidettavaksi. Tulvaniittyä olisi suositeltavaa raivata pensaista umpeenkasvun hidastamiseksi. Samalla aukenisi kaunis maisema asutukselta joelle päin.



Ruuttikuru on pitkä pudas, joka tarjoaa suojaisia pesimä- ja ruokailupaikkoja monille vesilinnuille.



Himojärvi on luontainen painanne, joka olisi mahdollista kunnostaa kosteikoksi.



Kartta 5. Kohteet 18. Käräsängi ja 19. Himojärvi.

18. Käräsängi, perinnebiotooppi (5,0 ha)*

Käräsängin tulvaniityt on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio ja Bergman 1999). Putaan mantereesta erottavalla Käräsängin niemellä on peltoviljelyä ja tulvaniityt sijoittuvat kohteen ranta- ja myötäilvästi. Joen puolella on lähes koko niemen pituinen hiekkaranta, jota erottaa pelloista puustoinen niittykasvillisuutta kasvava törmä. Putaan puolella ranta on matalampi, osin avoin sekä pienten painanteiden ja mutkittelevan rantaviivan muokkaama rikkonainen kokonaisuus. Käräsängin länsirannalla kasvaa saroja, *rantatädyke*, kurjenjalka, ängelmä, hiirenvirna, rantakukka, mesiangervo ja valtakunnallisesti uhanalainen *jokipaju*. Eteläkärki on avointa mutta korkeaa kasvillisuutta, lähinnä kastikoita, ruokohelpiä ja suursaroja. Käräsängin itäranta on osin metsäinen mutta myös avoimia niittykohtia on. Puustoon kuuluu lehtipuita, lähinnä pajuja, koivu ja tuomi. Kosteita painanteita on jätetty peltoviljelyn ulkopuolelle, ja ne ovat tärkeitä luonnon monimuotoisuuden kannalta. Niitty-

kasvillisuuteen kuuluu Käräsängissä mm. mesiangervo, *kullero*, niittyleinikki, terttualpi, ojakärämö, kurjenjalka ja *rantatädyke*.

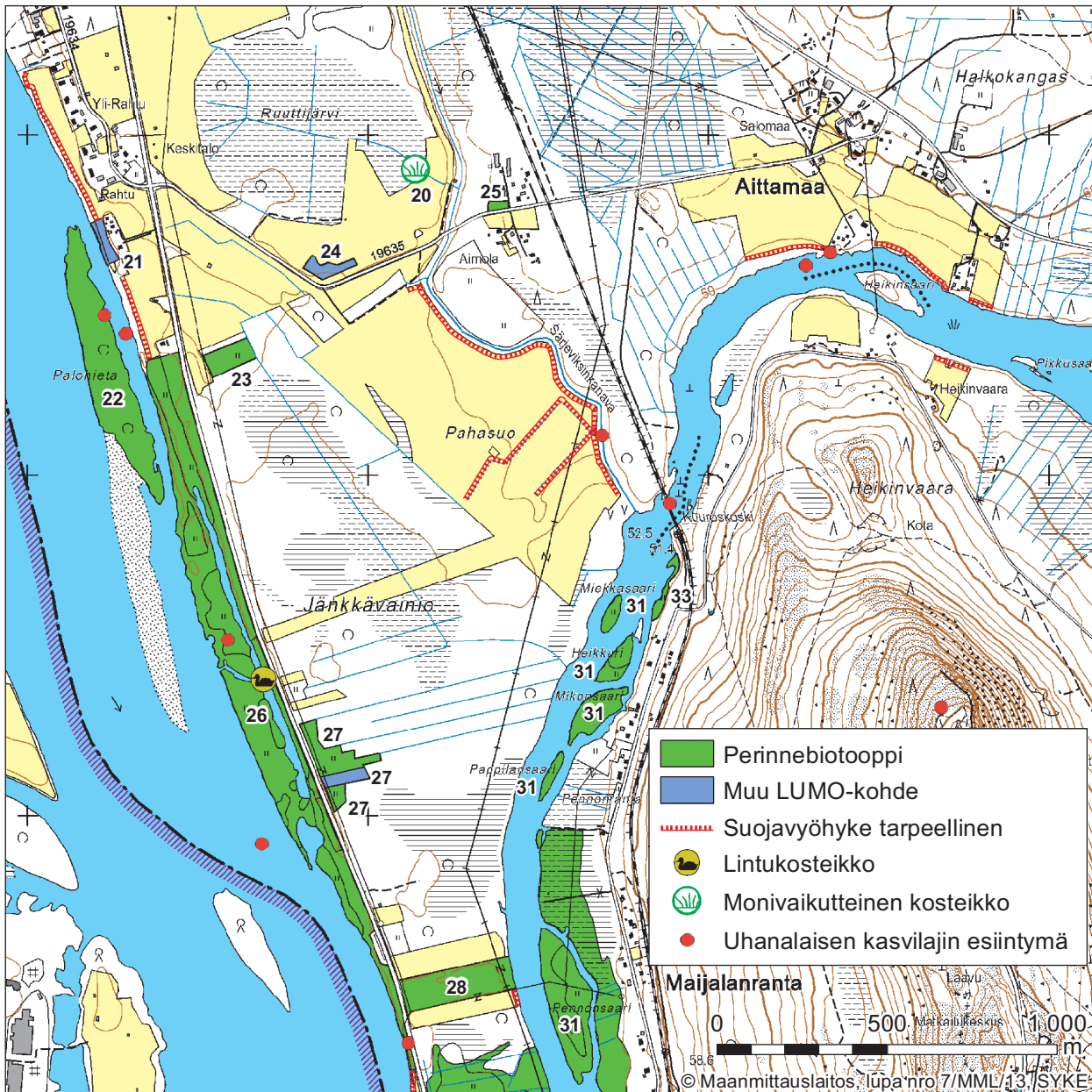
Käräsängin pudas on erinomainen ruokailu-, levähdys- ja pesimispaikka linnuille, ja siellä havaittiinkin runsaasti sorsalintuja ja kahlaajia sekä varpushaukka saalistamassa.

Hoitosuositus: Käräsängin länsirannalle ei ole tarpeellista kohdentaa hoitotoimenpiteitä, sen sijaan puutaan puolella, itärannalla, olisi hyvä poistaa osa pajuista. Kohteen eteläkärki olisi suhteellisen pienellä työllä mahdollista aidata myös laitumeksi.

19. Himojärvi, kosteikko

Himojärvi on aikoinaan kuivattu ojitamalla ja nyt paikalla on ojan molemmin puolin soistunut painanne. Vesi laskee lännestä ympäröiviltä pelloilta Himojärveen ja siitä edelleen Särjeviksinkanavan kautta Tengeliönjokeen. Pelloille päin on rakennettu noin 1–1,5 metrin korkuinen pengeri ja reuna ovat puustottuneet. Himojärven itäpuoli on ollut laitumena, mutta alue on metsittynyt. Laitumelle päin maasto on hyvin alavaa; korkeuseroa on korkeintaan metrin verran. Laidunalueen itäpuolella alkaa havupuuvaltainen sekametsä. Oja on kahdesta neljään metriä leveä, mutta kapenee alajuoksulle päin. Ojan tehdessä loivan mutkan itää kohti penkereet nousevat jopa 2–2,5 metrin korkuiseksi. Avoin suomalainen painanne on kastikkavaltainen ja myös kurjenjalkaa kasvaa runsaasti. Muita lajeja ovat mm. mesiangervo, ahomatara, kataja, rahkasammal ja luhtavuohennokka. Ojassa kasvaa mm. kurjenjalkaa ja vesirikkaa.

Kosteikon suunnittelussa on otettava huomioon maaston alavuus; vedenpintaa ei ole syytä nostaa kovin korkealle vanhalle laitumelle. Ojanmutkan itäpuolella ojan reunamat kasvavat metsää, jota ei ole tarpeen sisällyttää kosteikkoon. Kosteikosta on mahdollista rakentaa silti enimmillään jopa 400 metriä pitkä ja vajaa sata metriä leveä, kuitenkin niin, että kosteikko seuraa maastonmuotoja ja on pohjoispäästään kapeampi kuin etelästä. Pato voidaan sijoittaa alueen eteläosiin lähelle avoimen alueen reunaa sähkölinjan eteläpuolelle. Himojärveltä vedet laskevat Särjeviksinkanavaan, mihin etelämmässä laskevat myös Ruuttijärven vedet. Kosteikon perustaminen vaatii aina erillisen, yksityiskohtaisen suunnitelman ja suostumuksen kaikilta maanomistajilta.



Kartta 6. Kohteet 20. Ruuttijärvi, 21. Rahtu, 22. Palohieta, 23. Pahasuo, 24. Aittamaantie, 25. Salmen pihaniitty, 26. Jänkkävainio ranta, 27. Jänkkävainio ja 28. Jänkkävainio.

20. Ruuttijärvi, kosteikko

Ruuttijärvi kuivattiin jo ennen sotia heinäniityksi. Nykyään paikka on kasvanut pahoin umpeen eikä sillä ole käyttöä. Ojitusta on tehty useaan otteeseen ja nykyään ympäröiviltä pelloilta laskee oja Ruuttijärven kautta Särjeviksinkanavaan ja edelleen Tengelönjokeen Kuurokosken kohdalla. Oja on syvennetty koneellisesti vuonna 1979. Särjeviksinkanavassa Ruuttijärveltä laskevan veto-ojan alapuolella on laskeutusallas. Veto-ojassa on tammi. Ruuttijärvi ja sen ympäristö on hyvin alavaa ja ympäröivät pellot, joilla

kasvaa heinää ja ohraa, ovat melko samalla korkeudella kuin Ruuttijärvi. Pieni pengerrys erottaa alueita. Veden nosto koko Ruuttijärven alueelle ei liene tarkoituksenmukaista ja maaston alavuuden takia pellot olisivat vaarassa vettyä.

Kesällä 2013 oli käynnissä ojen ruoppaus ja reunapuuston poisto. Tarkoituksena oli ruopata Särjeviksinkanavaa ja syventää laskeutusallasta lietettä poistamalla. Kanava on matalalla vedellä noin kaksi metriä syvä, mutta vedenpinta nousee useita metrejä tulvan aikaan. Laskeutusallas on noin viisi metriä leveä ja 30–40 metriä pitkä ja se sijaitsee aivan Aittamaantien laidassa sen pohjoispuolella.

Pääpuulajina Ruuttijärvellä on koivu. Pajua ja katajia kasvaa myös melko runsaasti. Alue on pienten aukkojen ja metsän mosaiikkia. Lajeja ovat mm. metsätähti, nurmilauha, vadelma, metsäkurjenpolvi, *rantatädyke*, kastikat, kurjenjalka ja myrkkyykeiso. Pohjakerroksessa on paikoin runsaasti erilaisia metsäsammalia. Mahdollisen kosteikon alue on heinäinen ja pääosin avoin. Muutama koivu kasvaa aukealla. Peltoa vasten rakennettu pengeri on puustoinen ja alue rajautuu takana Ruuttijärven koivikkoihin. Alue on hyvin tasainen ja sinne on tehty matalia ojia. Nurmilauha ja kastikat ovat päälajeina; muita lajeja ovat mm. kurjenjalka, suo-orvokki, *rantatädyke*, ahomatara, mesimarja, suohorsma ja mesiangervo.

Paikalliset asukkaat ovat esittäneet mielenkiintonsa perustaa Ruuttijärvelle kosteikko. Alue on monen omistajan hallussa, joten keskusteluihin tulee ottaa mukaan kaikki osapuolet ennen suunnitelmien tekoa. Kosteikon perustaminen vaatii aina erillisen, yksityiskohtaisen suunnitelman. Sopiva paikka perustettavalle kosteikolle olisi aikoinaan kuivatun alueen kaakkoisnurkassa veto-ojan molemmin puolin. Veto-ojan syvyys on noin 1,5–2 metriä. Paikalla on pieni painanne, johon veden voisi nostaa, mutta painannetta on todennäköisesti syytä syventää kosteikon rajaamiseksi. Pengerrys pitää veden pois viereiseltä pellolta. Kosteikkoa perustettaessa tulee paikalta poistaa puustoa ja huomioida viereisten latojen säilyminen kuivina. Mikäli paikalle ei ole mahdollista perustaa riittävän suurta kosteikkoa (vähintään 0,5 % kosteikon yläpuolisen valuma-alueen koosta), ei perustamiseen ole mahdollista saada maatalouden ympäristötuen erityistukia. Rakentajan omalla kustannuksella perustaminen on kuitenkin mahdollista.



Rantakukka.

Ruuttijärven pohjoisreunalla on vanha ruoppaamalla rakennettu kosteikko, joka kasvaa tiheästi suovehkaa. Kosteikko on aikalailla umpeenkasvanut ja maanomistajalla on kiinnostusta kunnostaa kohde. Kosteikosta lähtevä oja päättyy Ruuttijärveen, joten siitä laskevat vedet eivät päädy jokiin. Näin ollen tämän kosteikon kunnostukseen ei ole mahdollista saada maatalouden ympäristötuen erityistukia.

21. Rahtu, muu LUMO-kohde (0,4 ha)

Aivan jokirannassa kesämökin pihapiirissä on vanha pelto, joka on raivattu pensaista ja jota pidetään avoimena niittämällä. Kohteen lajisto on muuttumassa niittymäiseksi. Paikalla kasvaa mm. mesiangervo, *rantatädyke*, huopaohdake, ängelmä, pietaryrtti, niittyleinikki, kurjenjalka, *kullero*, nurmilauha, saroja, ruokohelpi, rölli, *rantanätkelmä*, rohtovirmajuuri ja niittysuolaheinä. Aivan rannassa on kastikkavyöhyke.

Hoitosuositus: niittämistä on suositeltavaa jatkaa alueen avoinna pitämiseksi.

22. Palohieta, perinnebiotooppi (7,3 ha)

Palohieta on pitkänomainen saari, jonka päihin kertyy laajahkoja muotoaan muuttavia hiekkasärkkiä. Osassa saarta on niitetty heinää ja kortetta eläimille vuosikymmeniä sitten. Lähiasukkaat ovat raivanneet saaren pohjoiskärjestä jonkin verran pajukkoa, mutta muuten saari on pahoin pensoittunut. Saaren lajistoa ei päästy kartoittamaan paikan päällä.

Hoitosuositus: pajukon raivauksella saaren maisemallinen arvo nousisi ja niittämällä tai laiduntamalla alue pysyisi avoimena.

23. Pahasuo, perinnebiotooppi (0,9 ha)

Tuore suuruuhoniitty sijaitsee peltojen keskellä ja se on pahoin pensoittunut. Koivu ja paju ovat päälajeina. Pellon reunaa vasten niitty on hyvin rehevöitynyt, mistä merkinä tiheä maitohorsman ja mesiangervon kasvusto. Muita lajeja ovat mm. *rantatädyke*, nurmilauha, metsäkurjenpolvi, ojakärsämä, huopaohdake, luhtamatara, mesimarja, ängelmä ja hiirenvirna.

Hoitosuositus: niitty olisi suositeltavaa raivata puustosta ja pitää auki niittämällä tai laiduntamalla.

24. Aittamaantie, muu LUMO-kohde (0,5 ha)

Pellolla lähellä tien reunaa on nuorta koivua kasvava metsäsaareke. Omistaja on vesonut saarekkeelta silloin tällöin koivuja. Myös joitain pihlajantaimia kasvaa paikalla. Kenttäkerroksessa on mm. maitohorsmaa, mesiangervoa, *rantatädykettä*, mesimarjaa, kastikoita ja metsätähteä.

Hoitosuositus: Luonnon monimuotoisuuden kannalta metsäsaareke on syytä säilyttää. Jotta koivikko vankistuisi tulevaisuudessa, on kevyttä puuston harventamista suositeltavaa tehdä aika ajoin.

25. Salmen pihaniitty, perinnebiotooppi (0,1 ha)*

Pienikokoinen tuore pienruohoniitty on ollut laitumena aikoinaan ja se on edelleen niiton ansiosta avoin. Niitty on ketomaisen kuiva ja sitä kaunistavat lukuisat kivet. Niityn toista reunaa on kaivettu putkitöiden takia, ja sillä osalla lajisto on taantunut ja alue heinittynyt. Lajistossa on mm. metsäkurjenpolvi, *isolaukku*, päivänkakkara, oja- ja siänkäsämö, *ketosilmäruoho*, tuokusumake, nurmitatar, rölli, valkoapila, ängelmä, huopaohdake, aho- ja niittysuolaheinä ja *rantatädyke*, jota on vain vähän.

Hoitosuositus: kohteen hoidoksi riittää niittäminen kukinta-ajan jälkeen.

26. Jänkkävainion ranta, perinnebiotooppi (21 ha)

Kohde on pitkä ja kasvillisuudeltaan vaihteleva Kilpisjärventien myötäinen tulvaniitty tien ja joen välissä. Levikkeen eteläpuolella niitty on pääosin puustoista, päälajina koivu. Lajistona on mm. *rantatädyke*, *nurmitatar*, kissankello, metsäkurjenpolvi, hiirenvirna, mesimarja, viinimarja ja karhunputki. Puulajeja ovat koivun lisäksi haapa, pihlaja ja pajut. Kosteammissa painanteissa kasvaa mesiangervoa, ängelmiä ja kastikoita. Tielevikkeen pohjoispuolella alkaa avoimempi ruokohelpiä ja kastikoita kasvava alue. Edelleen pohjoiseen päin alue on pudasten jakama sara- ja kastikkavaltaista tulvaniittyä ja tien lähellä puustoista, mahdollisesti laitumena käytettyä aluetta. Pajukkoa kasvaa paikoin runsaasti tulvaniitylläkin. Yleisiä lajeja koko kohteella ovat mm. *rantatädyke*, ahomatara, kurjenjalka, mesiangervo ja mesimarja. Alueella havaittiin kalasääski saalistamassa.

Hoitosuositus: pensaikon raivaus ja puuston harventaminen luonnollisen näköisiksi ryhmiä avaisi näkymiä joelle. Niiton tai laidunnuksen avulla kohde pysyisi avoimena.

27. Jänkkävainio, perinnebiotooppi ja muu LUMO-kohde (2,2 ha)

Kohteella on kaksi vanhaa tuoretta suurruohoniittyä ja heinittynyt pelto, joka on kasvillisuutensa puolesta jo hyvin niittymäinen. Alue on pääosin avointa, nurmilauhaa kasvavaa, mutta joitain pajuja ja koivuja kasvaa erityisesti vanhoissa ojissa. Niityllä kasvaa myös iso tuomi. Maitohorsmaa ja mesiangervoa on paljon. Muita lajeja ovat mm. metsäkurjenpolvi, hiirenvirna, ängelmä, *rantatädyke* ja rölli. Vanhalla pellolla kasvaa lisäksi timotei. Vanha pelto voidaan lukea LUMO-kohteeksi vasta siinä vaiheessa, kun sitä on hoidettu ja lajisto on alkanut rikastua.

Hoitosuositus: raivaamalla pensaat ja niittämällä aluetta tuetaan kasvillisuuden monipuolistumista.

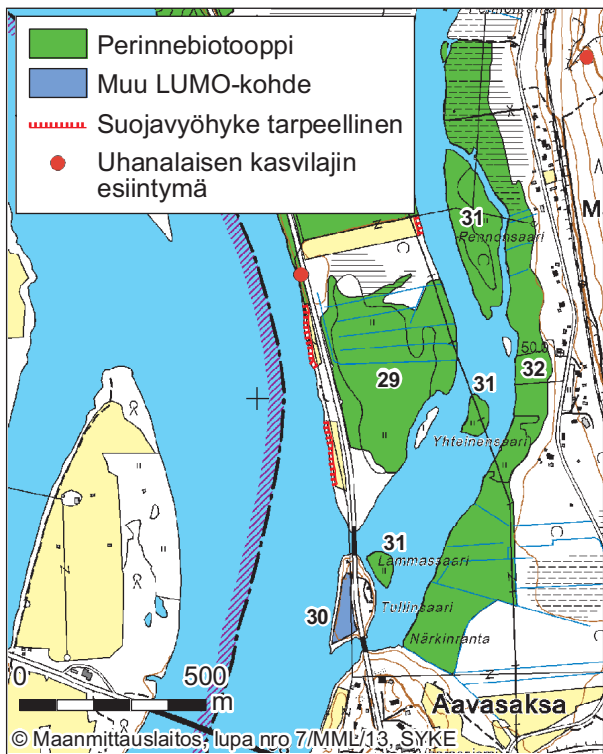
28. Jänkkävainio, perinnebiotooppi (3,2 ha)

Kohde on koivua paikoin tiheästi kasvava, todennäköisesti metsälaitumena käytetty alue, jossa kuitenkin on muutamia pienehköjä aukkoja. Lajistossa on mm. *rantatädyke*, metsäkurjenpolvi, mesiangervo, ahomatara, hiirenvirna, puna-ailakki, ängelmä ja niittysuolaheinä.

Hoitosuositus: puuston harventaminen niittymäisten aukkojen luomiseksi ja laidunnus rikastaisivat lajistoa.



Vanhat tolpat kertovat, että paikalla on aikoinaan ollut laidun.



Kartta 7. Kohteet 29. Jänkkävainion eteläkärki, 30. Tullinsaari, 31. Tengeliönjoen saaret ja 32. Maijalanranta.

29. Jänkkävainion eteläkärki, perinnebiotooppi (12,5 ha)*

Tulvaniitty sijaitsee Yhteisensaaren kohdalla Kilpisjärventien itäpuolella. Kohde on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio ja Bergman 1999). Alue on hyvin märkä, pääosin avoin, mutta pajukkoa ja koivua kasvaa paikoitellen. Tengeliönjoen ranta on metsäinen, valtalajina koivu. Metsäistä aluetta on raivattu jonkin verran ja se on mahdollisesti ollut laidunnuskäytössä. Aivan jokirannassa on ruokohelpivyöhyke. Kohteen pohjoisosa on ojitettu, mutta se on edelleen hyvin märkä eikä ojitus vaaranna kohteen luontoarvoja. Lajistossa on mm. *rantatädyke*, *rantanätkelmä*, mesiangervo, kurjenjalka, ahomatara, nurmilauha, korpikastikka ja lehtovirmajuuri. Metsäisellä osuudella kasvaa peltokorte.

Hoitosuositus: pensaiden raivauksella ja laiduntamalla tai niittämällä tämä maisemallisesti arvokas kohde saadaan pysymään avoimena.

30. Tullinsaari, muu LUMO-kohde (0,7 ha)

Kilpisjärventien länsipuolella sijaitseva vanha pelto on säilynyt pääosin avoimena, mutta kuusentaimia alkaa jo nousta kasvillisuuden seasta. Tien laidalla kasvaa pajukkoa ja koivuja ja myös ranta on puustoinen.

Kohteen pohjoisreunalla on vanha saunarakennus. Niittylajistoa on alkanut kasvaa kohteella; mm. *rantatädyke*, *isolaukku*, *ketosilmäruoho*, mesiangervo, pietaryrtti, sian- ja ojakärsämö, hiirenvirna, niittysuolaheinä, aho- ja luhtamatara, mesimarja, nurmilauha, metsäkurjenpolvi ja lehtovirmajuuri.

Hoitosuositus: puiden ja pensaiden poisto kohteelta ja niiden harvennus rannan puolelta luonnollisen näköiseksi ryhmiksi sekä niitto pitävät alueen avoimena ja parantavat niittykasvillisuuden elinmahdollisuuksia.

31. Tengeliönjoen saaret, perinnebiotooppi (yht. 9,9 ha)*

Lähes jokaisessa Tengeliönjoen yli kymmenestä saaresta on niitetty tai pidetty eläimiä. Suuri osa saarista on edelleen avoimia tai lähes avoimia, mutta muutammat ovat täysin metsittyneet. Saaria ei inventoitu paikan päällä, mutta rannalta havaiten ne ovat sara- ja kastikkavaltaisia tulvaniittyjä, joista osa alkaa pensoitua pajujen ja koivun vallatessa kasvutilaa. Maitohorsmaa, mesiangervoa ja *rantatädykettä* kasvaa saarilla yleisesti. Tengeliönjokisuun pienet saaret on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio ja Bergman 1999).

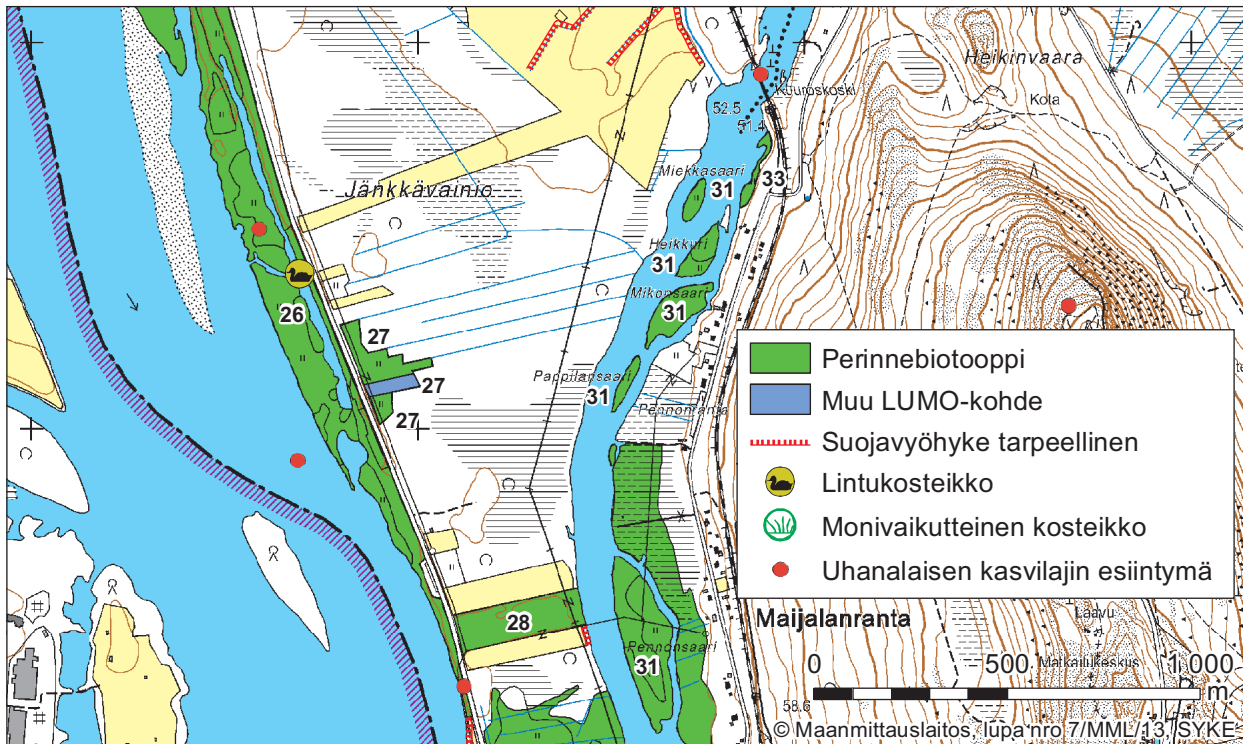
Hoitosuositus: saarilla on suuri maisemallinen merkitys. Tarvittaessa pensaikon raivaaminen sekä niittäminen tai laiduntaminen olisi suositeltavaa, jotta saaret pysyisivät avoimena ja niittymäisinä.

32. Maijalanranta, perinnebiotooppi (18,9 ha)*

Koko ranta Pennonrannasta aina Aavasaksalle asti on ollut aikoinaan niittynä. Kohteen eteläosa sekä pienet saaret Tengeliönjoen suulla on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio ja Bergman 1999). Kohteen pohjoisosa on pahoin pensoittunut ja osin myös puustottunut.

Avoin tulvaniitty on saroja, kastikoita ja ruokohelpiä kasvavaa luhtaa. Muita lajeja ovat mm. *rantatädyke*, kurjenjalka, mesiangervo, mesimarja ja ranta-alpi.

Hoitosuositus: erityisesti kohteen eteläosa tulisi raivata pensaista ja pitää avoimena niittämällä tai laiduntamalla. Pohjoisosa on paikoin jo niin umpeenkasvanut, että siellä raivaus on todennäköisesti jo ylivoimaista. Niissä paikoissa, missä raivaus on mahdollista, se olisi suositeltavaa avoimen tulvaniittymäisemmän ennallistamiseksi.



Kartta 8. Kohde 33. Kuurokoski.

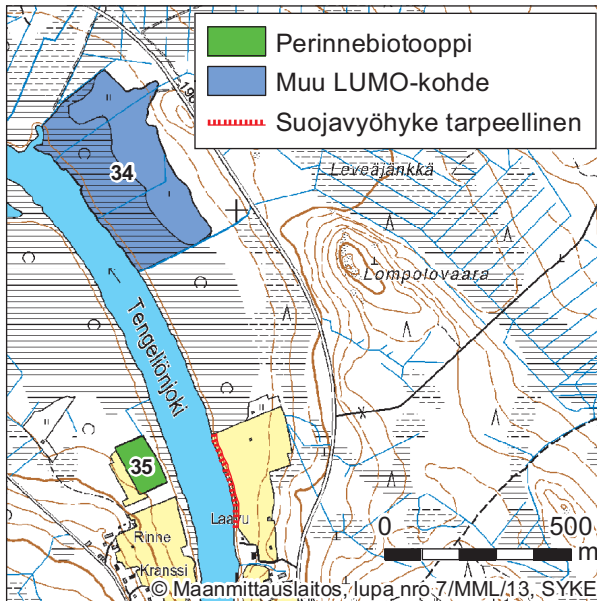
33. Kuurokoski, perinnebiotooppi (0,4 ha)

Rautatiesillan eteläpuolella, hyvin kauniilla paikalla, sijaitsee saravaltainen tulvaniitty, joka on aivan rannassa avoin, mutta pajuttunut ylempää. Sarojen lisäksi lajeina ovat mm. kurjenjalka, *kullero*, *rantatädyke*, kastikat, mesimarja ja mesiangervo.

Hoitosuositus: pajujen raivaaminen edistäisi niittyajiston elinmahdollisuuksia.



Mesimarjan punaiset kukat kaunistavat monia niittyjä.



Kartta 9. Kohteet 34. Uulahden niitty ja 35. Rinne.

34. Uulahden niitty, muu LUMO-kohte (12,7 ha)

Uulahden tulvaniitty sijaitsee paikalla, jossa lähestulkoon koko ranta on ollut niittynä ja laitumena. Niitty on ojitettu. Osa niitystä on vielä suhteellisen avoin, mutta vankkoja kuusia ja koivuja sekä pajukkoa kasvava kuitenkin, erityisesti rannan tuntumassa. Osittain vanha niittyalue on jo täyttä metsää. Kasvillisuus on hieman yksipuolista mesiangervon, kastikoiden ja nurmilauhan vallattua suurimman osan kasvualasta.

Maisemallisesti avoin niityn osa on kuitenkin hieno. *Rantatädyke*, suo-orvokki, rohtovirmajuuri ja mesimarja sinnittelevät korkeassa kasvustossa ja märmillä paikoilla on ruokohelpijutteja. Niityltä havaittiin angervohopeatäplä. Uulahden tulvaniittyä ei voi pitää perinnebiotooppina syvien ojien ja yksipuolistuneen lajiston takia.

Hoitosuositus: koko ranta-alueen raivaaminen tuskin on mahdollista, mutta olisi suositeltavaa pyrkiä pitämään vielä suhteellisen avoimena säilynyt osa niittymäisenä. Pajujen raivaaminen ja osittainen puuston poisto olisi suositeltavaa. Kohde sopisi hyvin laitumeksi isollekin eläinmäärälle.

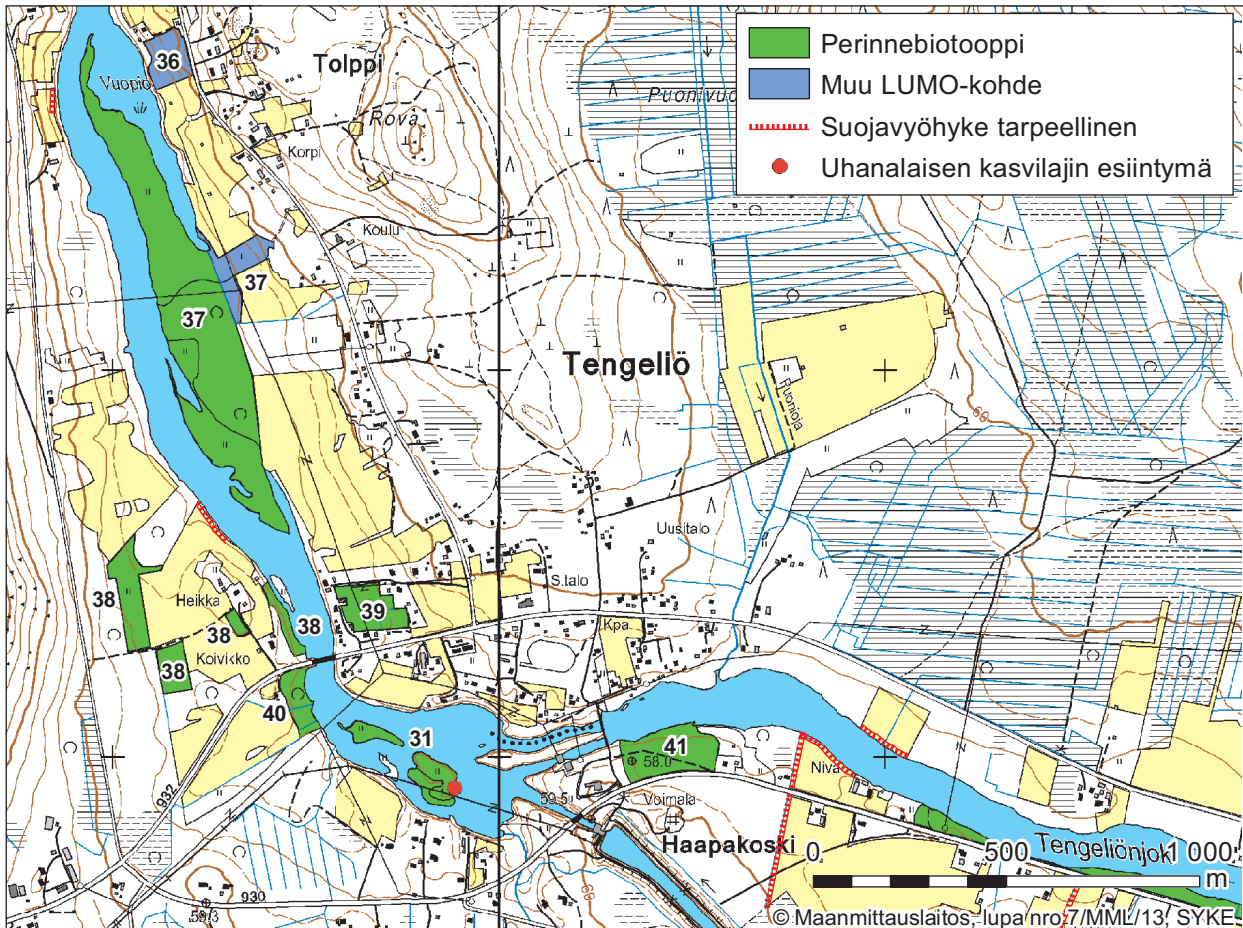
35. Rinne, perinnebiotooppi (1,2 ha)

Lähellä Tengeliönjoen ranta sijaitsevaa Rinteen niittyä on hoidettu niittämällä ja se onkin varsin avoin. Rannan tuntumassa on puustoa. Lajeina niityllä tavattiin mm. *poimulehti*, metsäkurjenpolvi, mesiangervo, *rantatädyke*, niittyleinikki, niittynätkelmä, rölli, pietaryrtti, kastikoita, ojakärsämö sekä aho- ja niittysuolaheinä. Loistokultasiipi havaittiin lentelemässä niityllä.

Hoitosuositus: jatkamalla niittämistä kohde pysyy avoimena. Rannan puuston raivaamisella näkymä aukenisi entisestään.



Metsäkurjenpolvi on tavallisimmin violetti, mutta sävyt vaihtelevat aivan valkoiseen asti.



Kartta 10. Kohteet 36. Tolppi, 37. Tolpin tulvaniityt, 38. Heikan tila, 39. Tengeliö, 40. Tengeliö ja 41. Haapakoski.

36. Tolppi, muu LUMO-kohde (1,3 ha)

Erittäin kauniilla paikalla Tengeliönjoen varrella Aava-saksanvaaraa vastapäätä sijaitsee vanha pelto, joka kasvaa tätä nykyä pääosin huopaohdaketta ja mesiangervoa. Ranta alkaa olla pensoittunut. Muita lajeja ovat mm. pietaryrtti, timotei, nokkonen, vadelma, maitohorsma, kastikat, siankärsämö, peltosaunio ja valkoapila.

Hoitosuositus: monimuotoisuuden lisäämiseksi sekä maisemallisista syistä olisi suositeltavaa niittää pelto säännöllisesti. Pensaikon raivaus lisäisi maisemallista arvoa.

37. Tolpin tulvaniityt, perinnebiotooppi ja muu LUMO-kohde (16,9 ha)*

Tolpissa sijaitsevat tulvaniityt on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio & Bergman 1999). Tulvaniityt sijaitsevat kauniilla paikalla Tengeliönjokeen työntyvällä niemellä. Niemen pohjoiskärjen halki kulkee Lemmenkanavaksi kutsuttu oja. Sen kaivoi käsipelillä sotien jälkeen joen länsipuolella asuva mies

oikotieksi joen toisella puolella asuneen lemmittynsä luo. Kohde on alueelle tyypillistä kastikka- ja saravaltaista tulvaniitytä. Mesiangervoa ja kurjenjalkaa kasvaa harvakseltaan ja muutamia pajuja on kasvanut sinne tänne. Niityn eteläiset osat ovat pensoittuneempia kuin tulvan ansiosta avoimena pysynyt pohjoiskärki.

Tulvaniityn yläpuolella sijaitsevaa tuoretta suuruuhoniitytä ei voi lukea perinnebiotoopiksi ojituksen takia. Ojissa kasvaa runsaasti koivuntaimia ja pajukkoa. Lajistossa on mm. huopaohdake, hiirenvirna, mesiangervoa, niittyleinikki, rölli, niittynätkelmä, rohtovirmajuuri ja rantatädyke. Kohteelta havaittiin runsaasti perhosia, mm. angervohopeatäplä ja sinisiipiä.

Hoitosuositus: pajujen ja muun puuston poistolla saataisiin maisemaa avattua. Tulvaniityt pysynee auki tulvien ansiosta ilman erillisiä hoitotoimenpiteitä, mutta alue sopisi laitumeksi suurellekin eläinmäärälle.

38. Heikan tila, perinnebiotooppi (3,4 ha)*

Heikan tilalla on vanhastaan ollut lehmiä, mutta nykyään kahta laidunta hoitaa muutama lammas. Tilan edustan pikkusaarta on niitetty ja eläimet ovat laidun-

taneet siellä. Matalalla vedellä lehmät ovat kahlanneet rannalta saareen. Rantaa on raivattu ja maisema onkin avoin ja hoidettu. Lammashaassa kasvaa mm. metsäkurjenpolvi, niittyleinikki, huopaohdake, nurmilauha, ängelmä, puna-apila, nokkonen, kastikoita, mesiangervo ja *poimulehti*.

Peltojen takana sijaitsevilla niityillä on niin ikään ollut sekä laidunnusta että niittoa. Näitä tuoreita suurruohoniittyjä on raivattu ja ne ovatkin pääosin avoimia. Paju ja koivu kuitenkin pyrkivät valtaamaan aluetta. Korkeat mesiangervo- ja maitohorsmakasvustot vallitsevat niittyjä ja vievät tilaa muilta lajeilta, joita ovat mm. *rantatädyke*, ängelmä, hiirenvirna, nokkonen, nurmilauha ja luhtamatara. Nyt jo metsittyneet laitumet Vaaranlaidan itäpuolella ovat hyvin märkää ja lähteistä aluetta, jota on aikoinaan myös niitetty. Ne eivät sisälly kohteeseen.

Hoitosuositus: laidunnus on parasta hoitoa ja sitä on suositeltavaa jatkaa, samoin kuin laiduntamattomien niittyjen raivausta. Niittämällä korkeita kasvustoja matalammiksi saataisiin lisää tilaa pienemmille niitylajeille.

39. Tengeliö, perinnebiotooppi (1,6 ha)

Tengeliönjoen itäpuolella, joen ylittävän sillan pohjoispuolella, sijaitsee vanha niitty, joka on keskeisellä paikalla kylämaisemassa. Kohde on tuore suurruohoniitty, joka on suhteellisen pajuttunut. Muutamia koivuja ja haapoja kasvaa niityllä. Maitohorsma ja mesiangervo ovat päälajit; muita lajeja ovat mm. metsäkurjenpolvi, nurmilauha, *rantatädyke*, *rantanätkelmä*, niittyleinikki, mesimarja ja karhunputki.

Hoitosuositus: pensaiden ja puiden raivauksella ja alueen niittämällä kylämaisema avautuisi ja näkymä myös tielle kohentuisi. Niitty sopisi hyvin myös laitumeksi.



40. Tengeliö, perinnebiotooppi (1,0 ha)

Tengeliönjoen eteläpuolella, joen länsirannalla sijaitsee tulvaniitty ja vanha haka. Aivan sara- ja kastikka-valtaista rantaviivaa lukuun ottamatta kohde on pajuttunut ja kuivempi maa-alue on muuttunut koivumetsäksi. Hakaa on jonkin verran raivattu vesomalla. Rannassa kasvaa mm. mesiangervo, *rantatädyke*, kurjenjalka, ahomatara ja *rantanätkelmä*. Ylempänä haassa metsäisellä alueella kasvaa mm. metsäkurjenpolvi, luhtamatara, rohtovirmajuuri, karhunputki, kultapiisku, *rantatädyke*, huopaohdake sekä mätässara.

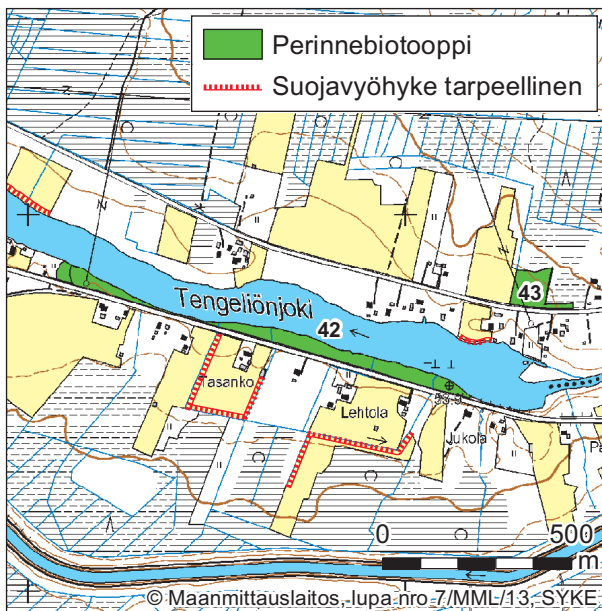
Hoitosuositus: pajujen raivaus läheltä rantaa sekä laidunnus lisääisivät lajistomäärää. Haan alueelta olisi suositeltavaa harventaa puustoa.

41. Haapakoski, perinnebiotooppi (2,7 ha)*

Rovaniementien ja Tengeliönjoen välissä on laaja hevoshaka, jossa on ollut hevosia aivan viime aikoinakin. Haka on puustoinen ja siellä kasvaa mäntyjä, koivuja, katajia, harmaaleppää, kuusta ja raitaa. Haka on vaihtelevaa tiheämpien kasvustojen ja aukkopaiikkojen mosaiikkia. Kenttäkerroksessa kasvaa mm. metsäkurjenpolvi, *rantatädyke*, päivänkakkara, nurmilauha, kultapiisku, apiloita, voikukka, ojakärsämö, piharatamo, niittyleinikki ja pietaryrtti. Haassa havaittiin runsaasti sieniä ja sammakkoja. Perinnebiotoopeilla eläimille ei saa tuoda lisäravintoa kivennäisiä lukuun ottamatta.

Hoitosuositus: laidunnuksen jatkaminen on paras hoitokeino kohteelle.

Hevoslaitumena käytetyssä metsähaassa Haapakosken kohteella avoimet niitylaikut vuorottelevat puuston kanssa.



Kartta 11. Kohteet 42. Tengeliönjoki ja 43. Portimo.

42. Tengeliönjoki, perinnebiotooppi (3,2 ha)

Tengeliönjoen eteläpuolella Rovaniemien varrella sijaitsee monen sadan metrin pituinen tulvaniitty. Pituuksensa vuoksi kohde on hyvin vaihteleva, avoimista niittyaukoista metsähakamaisiin alueisiin. Ranta on pääosin pensoittunut ja koivu- ja mäntyryhmiä kasvaa monin paikoin. Itäpäässä on täysin koivun valtaamia hakamaisia alueita, joissa metsänpohjan valtalajeina ovat puolukka ja kortteet. Myös rölli, metsäkurjenpolvi, kultapiisku, mesimarja ja huopaohdake kasvavat

harvalukuisina. Rannassa kasvaa yleisesti järvikorte, saroja, kurjenjalka, rentukka ja luhtamatar. Joessa kasvaa ratamosarpio ja lumme. Avoimemmilla niitypaikoilla kasvaa mm. rohtovirmajuuri, nurmilauha, kiurunkannus, mesiangervo, huopaohdake, hiirenvirna, *isolaukku*, metsäkurjenpolvi, *kullero*, *ketosilmäruoho*, *rantatädyke* ja karhunputki.

Hoitosuositus: pajukon raivaamisella ja puuston harventamisella saataisiin näkymä taloilta ja tieltä joelle aukeamaan. Ranta sopisi laidunnuskäyttöön, missä se on varmasti aikoinaan ollutkin. Luonnollisen näköisiä puuryhmiä on suositeltavaa jättää maisemapuiksi. Täysin puustottuneiden kohtien raivaus ei ole välttämätöntä.

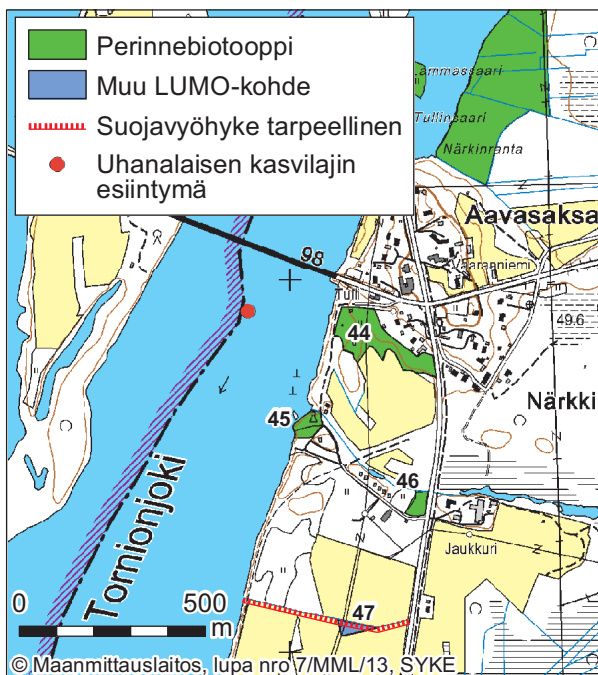
43. Portimo, perinnebiotooppi (1,0 ha)

Portimon kylässä sijaitseva vanha kostea suurruohoniitty on hyvin märkä ja luhtainen. Koivuntaimia on alkanut kasvaa niityllä ja sitä reunustavat pajukot, mutta pääosin niitty on vielä avoin. Niityn pellonpuoleiselle reunalle on niitetty kulku-ura, jonka toisella puolella niitty on kuivempi. Niitynpohja on kurjenjalan peitossa ja muutoin valtalajina on nurmilauha. Muita lajeja ovat mm. *rantatädyke*, rohtovirmajuuri, suo-orvokki, luhtamatar, mesimarja, suohorsma, kastikat ja sarat. Kuivemmalla osalla kasvaa mm. sian- ja ojakärsämö, huopaohdake ja metsäkurjenpolvi.

Hoitosuositus: pensaiden ja taimien raivaus olisi suositeltavaa. Märkyuden vuoksi kohde voi olla työläs niittää mutta se voisi sopia lammaslaitumeksi.

Jokimaisema umpeutuu pensaiden kasvun vuoksi Tengeliönjoella.





Kartta 12. Kohteet 44. Tullinranta, 45. Westriben ranta, 46. Westriben hevoshaka ja 47. Jaukkuri.

44. Tullinranta, perinnebiotooppi (2,1 ha)

Rajasillan eteläpuolella sijaitsee veneranta, jonka ympärillä on laajahko tuore suurruohoniitty. Kohteella on myös vanha lato ja saunarakennus. Niitty on pääosin avoin, mutta pajua kasvaa paikoitellen. Lajistona on mm. mesiangervo, *rantatädyke*, timotei, metsäkurjenpolvi, ängelmä, nurmilauha, siankärsämä, huopaohdake, maitohorsma, vadelma ja niittysuolaheinä.

Hoitosuositus: pajukon raivaus ja alueen avoimena pitäminen niittämällä tai laiduntamalla olisi suositeltavaa.

45. Westriben ranta, perinnebiotooppi (0,4 ha)

Leirintäalue ulottuu aivan rantaan asti ja se lienee rakennettu osin vanhalle niitylle. Rakennetun alueen pohjoispuolella on tuore suurruohoniitty, joka on pienialainen ja mesiangervon valtaama; muita lajeja ovat mm. *rantatädyke*, *isolaukku*, pietaryrtti, hiirenvirna, metsäkurjenpolvi sekä kastikat. Puutarhakarkuri isoritarinkannus on löytänyt paikalle.

Hoitosuositus: pajujen ja ylimääräisten puiden raivaaminen sekä niitto tai laidunnus olisivat suositeltavia hoitotoimenpiteitä.

46. Westriben hevoshaka, perinnebiotooppi (0,3 ha)

Aivan Kilpisjärventien tuntumassa sijaitsee koivua kasvava hevoshaka, jolla on viimeksi laidunnettu kaksi vuotta sitten. Koivuhaassa kasvaa mm. timotei, rölli, hevонhierakka, metsäkurjenpolvi, huopaohdake, piharatamo, peltosaunio, *rantatädyke*, nurmilauha ja mesiangervo. Hieman kuivemmillä paikoilla on valkoinen ja puna-apilaa ja *isolaukku*.

Hoitosuositus: laidun on valmiiksi aidattu ja sopii erinomaisesti jatkossakin hevosten laidunnettavaksi.

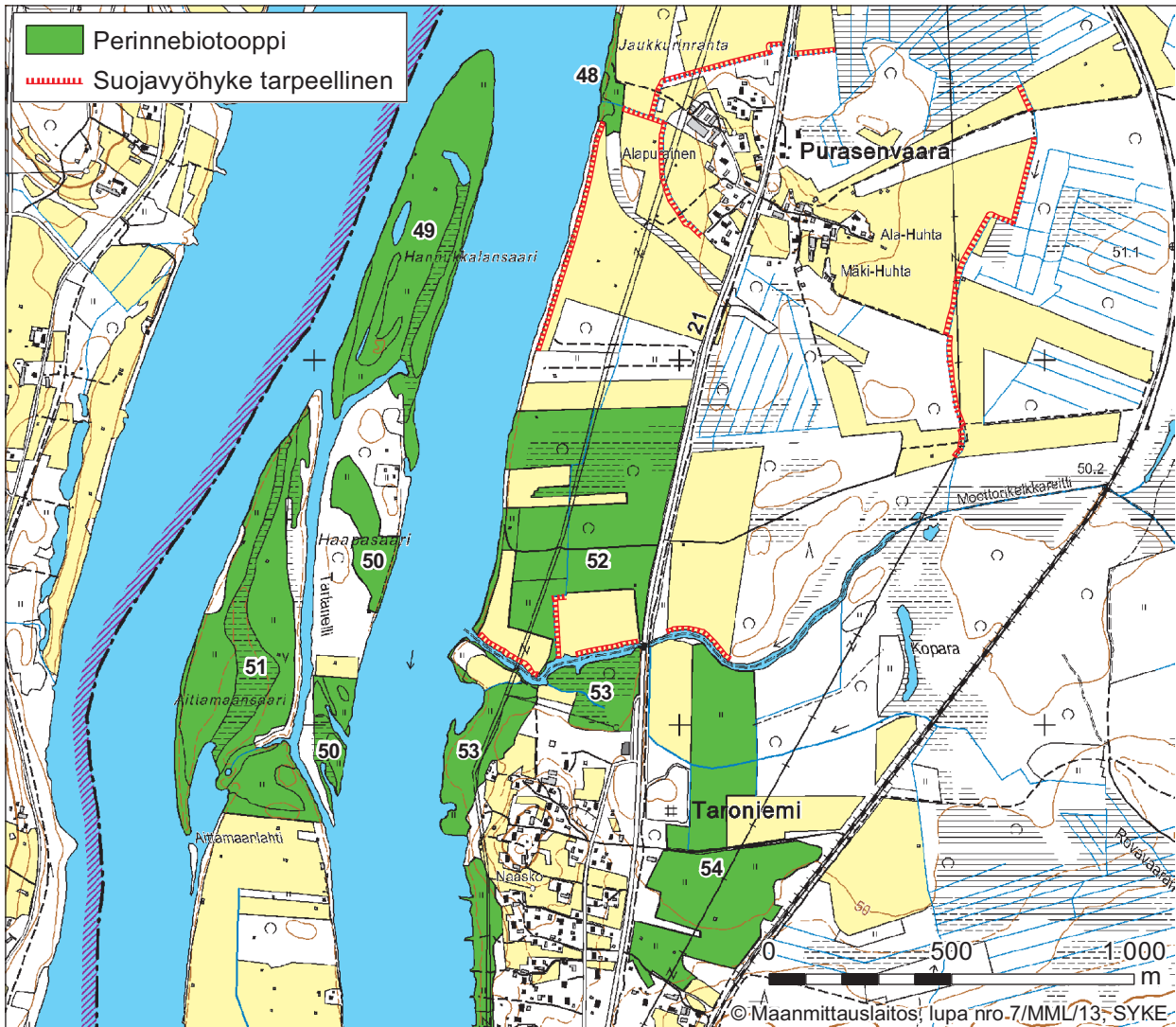
47. Jaukkuri, muu LUMO-kohde (0,2 ha)

Peltojen keskellä Kilpisjärventien länsipuolella on metsäsaareke, jossa kasvaa pääasiassa koivua ja pajuja. Puuston seassa kasvaa mm. vadelmaa, ängelmiä, mesiangervoa, kastikoita ja viinimarjaa. Saarekkeen reunamilla on *rantatädykettä*, luhtamataraa ja ojakärsämöä.

Hoitosuositus: mikäli metsäsaareke alkaa kasvaa pahasti umpeen, on syytä poistaa liiat pensaat ja taimet. Saarekkeen reunat on suositeltavaa pitää peltoviljelyn ulkopuolella ja mahdollisuuksien mukaan leventää niittykasvillisuutta kasvavaa alaa.



Ruusunmarjat ovat kypsymässä.



Kartta 13. Kohteet 48. Jaukkurinranta, 49. Hannukkalansaari, 50. Haapasaari, 51. Karjosaari ja Aittamaansaari, 52. Jaukkurinoja, 53. Yli-Viippola sekä 54. Taroniemi.

48. Jaukkurinranta, perinnebiotooppi (1,2 ha)

Jaukkurinrannassa peltojen joen puolella on tulvaniitty, joka on rannasta avointa sara- ja kastikkavaltaista luhtaa. Muutoin kohde on pahoin pensoittunut koivulle ja pajulle. Paikalla on ennen laiduntanut lehmiä. Paikalta löytyneitä lajeja ovat mm. mesiangervo, *rantatädyke*, karvaskallioinen, ojakärsämö, hiirenvirna, maitohorsma, ruokohelpi, niittysuolaheinä ja mesimarja. Niitty jatkuu puustoisena suojavyöhykkeenä viereisen pellon ja joen väliin.

Hoitosuositus: pensaiden ja puuston osittainen raivaaminen ja kohteen avoinna pitäminen laiduntamalla tai niittämällä olisi suositeltavaa.

49. Hannukkalansaari, perinnebiotooppi (20,2 ha)

Hannukkalansaari sijaitsee rajasillan eteläpuolella ja se liittyy pienellä kannaksella Haapasaareen. Saari on iso ja kasvillisuudeltaan vaihteleva kuten muutkin saariryhmän saaret. Saarella on tehty heinää viimeksi 40 vuotta sitten. Suurin osa puustosta on kasvanut niiton ja laidunnuksen loputtua, mutta joitain koivuja ja tuomia on saarella aina ollut. Rannassa kasvaa yleisesti *jokipajua*. Erityisesti saaren pohjoiskärki on avointa tulvavaikutuksen takia, mutta etelämpänä puusto on hyvinkin peittävä. Korkealla tulvalla lähes koko saari jää veden alle ja se onkin hyvin reheväkasvuinen. Pieniä lampia on kolme ja saaren itäpuolella sijaitsee pudas, joka on toisinaan täysin veden vallassa, toisinaan kuivempi. Pudas kasvaa pääosin kastikoita ja saroja.

Saarella on useita latoja, joista suurin osa on huonossa kunnossa tai romahtanut. Osa latoista on purettu ja viety pois. Saaren pohjoisosassa on käytössä oleva kalakämpä.

Rantatädyke ja mesiangervo hallitsevat avoimia tulvaniittyäpaikkoja. Muita lajeja ovat mm. *rantanätkelmä*, ängelmät, ruusu, huopaohdake, ranta-alpi, terttu-alpi, ahomatara, kurjenjalka ja mesimarja. Kuivemmillä kohdilla kasvaa mm. pietaryrttiä, siankärsämöä ja kultapiiskua. Joitain lemmikkejä löytyy myös. Ruokohelpi on vallannut kosteimmat painanteet ja kastikoita ja nurmilauhaa on yleisesti.

Saari ylläpitää runsasta linnustoa vesilintuineen ja pensaikkolajistoineen. Saaren pohjoiskärjen hiekkaisilla rantatörmillä pesii laaja törmäpääsky-yhdyskunta.

Hoitosuositus: niitolla tai laidunnuksella saadaan vielä suhteellisen avoimet tulvaniityt pysymään avoimina. Pajukon raivausta on silti tehtävä ja puita on hyvä poistaa jättämällä maisemaan sopivia ryhmiä kuitenkin kasvamaan. Saari on niin suuri, että koko alueen hoitaminen on hyvin työlästä ja metsäisimpien kohtien raivaus on toissijaista niittyjen hoidon rinnalla.

50. Haapasaari, perinnebiotooppi (6,1 ha)

Haapasaari sijaitsee Hannukkalansaaren eteläpuolella. Saarella on tehty vuosikymmeniä sitten heinää, mutta se on nyttemmin hyvinkin puustoinen, avoimempien niittyäpaikkojen täplittämä kohde. Eläimiä on tuotu aikoinaan saarelle kesälaitumelle. Metsää

saarella tosin on ollut jo laiduntamisen ja heinänteon aikoihinkin. Puusto on pääosin lehtipuuta; koivua, pihlajaa, haapaa ja tuomea. Katajia löytyy sieltä täältä. Saaren itärannalla on kesämökki.

Niitylajistona on mm. *rantatädyke*, metsäkurjenpolvi, ängelmät, nurmilauha, mesimarja, kielo ja mesiangervo. Metsälaidunmaisessa koivikossa kasvaa metsäsammalia, kieloa, kultapiiskua, oravanmarjaa, peltokortetta, viinimarjaa ja metsätähteä. Haapasaaren perinnebiotoopit jakaantuvat kahteen erilliseen alueeseen.

Hoitosuositus: maisemallisesti merkityksellisiltä paikoilta on hyvä poistaa puustoa jättäen luonnollisia puuryhmiä. Niitolla tai laidunnuksella, yhdistettynä erityisesti niityillä pensaikon ja puuston poistoon, saadaan avattua kauniita maisemia mantereelle päin.

51. Karjosaari ja Aittamaansaari, perinnebiotooppi (yht. 84,2 ha)

Karjosaari on yksi suurimpia saaria suunnittelualueella ja sijaitsee aivan Ylitornion kirkonkylän edustalla. Se muodostaa saarikokonaisuuden yhdessä Haapasaaren ja Hannukkalansaaren kanssa. Aittamaansaari liittyy Karjosaareen pienellä kannaksella. Alue on hyvin vaihtelevaa, vielä suhteellisen avointen tulvaniittyjen ja puustottuneiden alueiden mosaiikkia. Puusto on kasvanut laidunnuksen ja niiton loputtua saarella noin 40 vuotta sitten. Tulva nousee useimpina vuosina niin korkealle, että lähestulkoon koko saari jää veden valtaan. Karjosaari onkin hyvin rehevä ja monimuotoinen, paikoitellen märkä saari, jolla on myös pieniä lampia.



Tyyni hetki Tornionjoella Hannukkalansaaren rantamalla.

Saarilla on laiduntanut pääasiassa lehmiä ja työhevoseja. Viimeiset laiduntavat naudat ovat olleet Karjosaarella joitain vuosia sitten, mutta kyseessä oli pieni lauma. Saaren pohjoisosassa on ollut hevostalli vielä kymmenen vuotta sitten ja laidun on selvästi havaittavissa. Perunaa on viljelty pitkään, mutta toiminta on loppunut noin 25 vuotta sitten. Heinää on tehty vuonna 2012 pienellä alalla.

Niiton jäljiltä saarilla on monia latoja, joista suurin osa on varsin huonossa kunnossa tai jo romahtaneita. Kalakämppejä on useita ja ne ovat nykyäänkin aktiivisessa käytössä. Erityisesti Karjosaaren itärannalla on useita kesämökkejä. Mökkirantaa suojattiin 1980-luvulla kiveämällä helposti tulvasta kärsivää hiekkatörmää. Myös saaren länsirantaa on pengerrytetty.

Lajisto vaihtelee suuresti saarten eri osissa. Puustoiset alueet ovat hyvin metsämaisia, koivun, tuomen, haavan ja pajujen valtaamia kohtia, mutta niittylajistoa löytyy edelleen puiden alta. Myös mäntyä kasvaa paikka paikoin. Niittylajistona on yleisesti mm. *rantatädyke*, *rantanätkelmä*, mesiangervo, ängelmät, ahomatara, ranta-alpi, niittysuolaheinä, hii-renvirna, rohtovirmajuuri, nurmilauha, metsäkurjenpolvi, kultapiisku ja kurjenjalka. Saarilta löydettiin myös *tunturikurjenherne* ja viinimarja. Kuivemmilla kohdilla kasvaa mm. kieloa sekä sian- ja ojakärsä-möä ja rannan tuntumassa saroja, kastikoita ja ruokohelpiä. Karjosaaren pohjoisosaan on levinnyt ruusua ja silmälläpidettäväksi luokiteltu *jokipaju* kasvaa yleisenä rannoilla.

Hannukkalansaaren hiekkaiset törmät tarjoavat täydellisen pesimäympäristön törmäpääskeille.



Saaret ympäristöineen ovat monien habitaattien muodostama kokonaisuus, joka ylläpitää mm. monipuolista linnustoa. Alueella havaittiin mm. piekana, isokoskelopoikue, sorsia, kahlaajia ja pensaikkolajistoa. Tartanellissa eli Karjosaaren ja Haapasaaren välisessä putaassa nähtiin majavan kaatama haapa. Ruotsin puolen pikkujoiissa elää euroopanmajavia, jotka käyvät silloin tällöin saarilla ruokailemassa. Myös hirvet asuttavat saarta, mistä todisteena löydettiin raato Karjosaaren länsirannalta.

Hoitosuositus: saarten koko ja vaihteleva kasvillisuus huomioon ottaen hoitotoimet ovat hyvin työläitä ja eri alueet vaativat erilaista hoitoa. Avoimmilla niittykohdilla riittää pensaikon raivaus ja niitto tai laidunnus. Puustoa on hyvä harventaa siellä, missä siitä on maisemallisesti eniten hyötyä, mutta koko puuston poisto tuskin on mahdollista. Kohde sopisi hyvin laiduntaville eläimille.

52. Jaukkurinoja, perinnebiotooppi (21,8 ha)

Kohde on laaja ja kasvillisuus vaihtelee sen eri osissa. Lähinnä Jaukkurinojaa ja Tornionjokea olevat tulvaniityt ovat pääosin vielä avoimia mutta pensoittuminen on alkanut täälläkin, lähinnä pajun voimin. Niittyalue muodostaa suojavyöhykkeen viereisen pellon ja joen välille. Osa alueesta, lähinnä Kilpisjärventietä, kasvaa korkeaa koivua. Kohteella on yksi hyväkuntoinen vanha lato. Tulvaniityt vaihettavat tuoreeksi suurruohoniityksi, jossa



Käytön ulkopuolelle jääneillä niityillä alkaa usein kasvaa korkeita heiniä ja mesiangervoa. Kuvassa Karijosaaren niitty.

kasvaa mm. *rantatädykettä*, ruokohelpiä, terttualpia, niityleinikkiä, ahomataraa, hevонhierakkaa, kurjenjalkaa ja *rantanätkelmää*. Rannan tuntumassa kasvaa ranta-alpia, ängelmiä, *rantatädykettä*, mesiangervoa, ruokohelpiä ja jousivihvilää. Ladon luona maaperä muuttuu kuivemmaksi ja siellä kasvaa mm. hiirenvirnaa, ojakärsämöä, ängelmiä, maitohorsmaa ja huopaohdaketta sekä jonkin verran lähipeltoilta levinnyttä timoteitä.

Hoitosuositus: avoimemmista paikoista olisi hyvä raivata pajukkoa pensoittumisen estämiseksi ja myöhemmin pitää alue avoimena niittämällä tai laiduntamalla. Koivua kasvava alue sopisi laidunmaaksi.

53. Yli-Viippola, perinnebiotooppi (9,2 ha)

Yli-Viippolassa on rantaa pidetty auki niittämällä ja heinä on nostettu seipäille. Aivan ranta on kortevaltaista luhtaa. Tulvaniitty seuraa rantaviivaa ja Jaukkurinojaa vasten se on kastikka- ja saravaltainen. Kauempana jokirannasta on vanha metsähaka, jossa kasvaa nykyään pääosin koivua. Kohteella on runsaasti myös pensaikkoa. Lajeina ovat mm. ahomatar, *rantatädyke*, kurjenjalka, mesimarja, nurmilauha, luhtavuohennokka, niityleinikki ja mesiangervo. Kasvilajiston lisäksi kohteella havaittiin kalasääski ja loistokultasiipi.

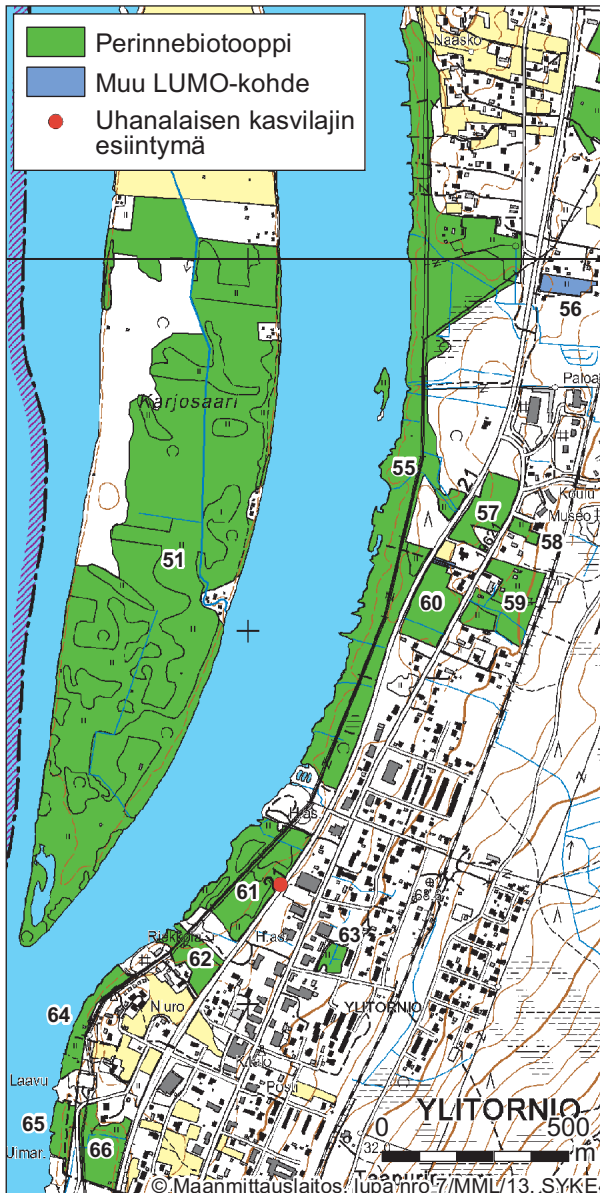
Hoitosuositus: rannan niittämistä on suositeltavaa jatkaa. Metsähaka hyötyisi laiduntamisen aloittamisesta uudelleen ja sopisi jo vanhan käyttötavan perusteella hyvin eläinten laidunpaikaksi.

54. Taroniemi, perinnebiotooppi (20,2 ha)

Kohde on laaja ja kasvistoltaan vaihteleva niitty. Eteläpäässä aluetta on vanha kuusi- ja mäntyvaltainen metsähaka, jossa kasvaa myös runsaasti katajaa. Niitylajiston välissä on myös metsälajikkuja, joissa kenttäkerros muodostuu aidoista metsälajeista kuten puolukasta, metsätähdestä ja metsämaitikasta. Niitty on hyvin viehättävä ja monimuotoinen. Lajistossa on mm. mesiangervo, *rantatädyke*, metsäkurjenpolvi, siankärsämö, mesimarja, nurmilauha, kirjopillike, vadelma, *nurmitatar*, punaviinimarja ja niittysuolaheinä. Kohteella havaittiin perhosia, mm. huhtasinisiipi.

Pohjoisessa kohde muuttuu pääosin puuttomaksi tuoreeksi suurruohoniityksi mutta pajua on runsaasti. Muutamia isoja koivuryhmiä kasvaa siellä täällä. Mesiangervo ja *rantatädyke* ovat valtalajeina, lisäksi kasvaa mm. ruokohelpiä ja rohtovirmajuurta. Aivan pohjoinen osa Jaukkurinojaa vasten on metsittynyt ja siellä kasvaa sekapuuston seassa korpipaatsamaa.

Hoitosuositus: metsähaka sopisi erinomaisesti laidunkäyttöön. Pensaiden ja taimien raivaaminen saattaa olla tarpeen, mutta maisemapuiden ja metsäsaarekkeen tulee antaa olla. Pohjoisemmassa pajujen raivaamisella ja niittämällä saadaan niitty pysymään avoimena.



Kartta 14. Kohteet 55. Alkkulan–Taroniemen ranta, 56. Lehontörmä, 57. Alkkula, 58. Koulumuseo, 59. Ahon laidun, 60. Ahon puukujanne ja niitty, 61. Riekkola I, 62. Riekkola II, 63. Asematie, 64. Niuron ranta, 65. Uimaranta I ja 66. Uimaranta II.

55. Alkkulan–Taroniemen ranta, perinnebiotooppi (23,2 ha)

Kohde on Ylitornion keskustan tuntumasta kauas pohjoiseen päin ulottuva laaja tulvaniittyalue, jolla kasvillisuus vaihtelee runsaasti niin etelä-pohjoissuunnassa kuin rannasta maalle päin. Koko ranta tielle saakka on ollut ennen laitumena tai niittynä. Paikoitellen kohteella kasvaa runsaasti pajua tai puustoa. Voimalinjan alapuoli on paikoin raivattu, ja sielläkin kasvillisuus ja märkyys vaihtelevat. Paikoin voimalinjan alla kasvaa tiheä pajukko. Kohteen eteläpäässä on erittäin paljon pajua. Rannalla kasvaa mm. *rantatädyke*, ranta-alpi, ahomatara, kurjenjalka, mesiangervo ja mesimarja. Kastikat ovat valtalajina ja aivan rantavyöhyke on

pääosin avoin koko kohteella. Korkeammalla rannasta kasvaa koivua, joka on ilmestynyt paikalle laidunnuksen loputtua. Koivikossa kasvaa mm. metsäkurjenpolvi, *rantatädyke*, kastikoita, pietaryrtti, mesimarja ja kultapiisku. Koivujen seassa on myös katajaa, mäntyjä ja pajuja. Lähinnä Kilpisjärventietä alue on kuivempaa ja puustoon liittyy pihlaja ja kuusi. Lajeina on mm. *rantatädyke*, mesimarja, ängelmä ja harajuuri.

Kohteen keskivaiheilla Alkkulanraitin ja Kilpisjärventien risteyksen tienoilla on tiheää kuusimetsää, joka jakaa kohdetta etelä- ja pohjoisosiin. Pieni saari kohteen edustalla on ollut niittynä; nyt se on osin pensoittunut.

Taroniementien risteyksessä on pieni hevoshaka, jossa laiduntaa osan kesää kaksi hevosta. Taroniemessä on paikoin raivaamalla ja niittämällä avonaisina pidettyjä rantoja. Kohteella havaittiin punikkittatja ja metsänokiperhonen.

Hoitosuositus: jokimaiseman avaamiseksi on suositeltavaa raivata pajukkoa ja puustoa siten, että luonnollisen näköisiä puuryhmiä kuitenkin jätetään kasvamaan. Niittämällä tai laiduntamalla alueen monimuotoisuus lisääntyisi. Saari olisi mainio kohde laiduntaville eläimille ja sielläkin alkuraivaus olisi paikallaan. Niittämisen jatkaminen siellä, missä se on jo aloitettu, on suositeltavaa tulevinakin vuosina.

56. Lehontörmä, muu LUMO-kohte (0,6 ha)

Kohde sijaitsee Kilpisjärventien itä- ja Lehontörmän eteläpuolella ja se on pieni tuore suuruuhoniitty. Kohde on ojitettu ja ojissa kasvaa runsaasti koivua ja pajua. Ojituksen takia kohde ei ole perinnebiotoopiksi luettavissa. Lajistossa on mm. mesiangervo, *rantatädyke*, rohtovirmajuuri, metsäkurjenpolvi, kultapiisku, niittyleikki, niittysuolaheinä, nurmilauha ja karhunputki.

Hoitosuositus: pensaiden ja puiden raivaaminen sekä niittäminen pitävät kohteen avoimena.

57. Alkkula, perinnebiotooppi (1,8 ha)

Alkkulanraitin ja Kilpisjärventien väliin jäävä tuore suuruuhoniitty on hyvin samanlainen kuin viereinen Ahon niitty. Kohde kasvaa osin koivua, mutta myös avointa aluetta on. Lajeina on mm. mesiangervo, *rantatädyke*, metsäkurjenpolvi, kastikoita ja siankärsämö.

Hoitosuositus: pensaiden raivaamisella sekä niittämällä tai laiduntamisella kohde saadaan avoimeksi.

58. Koulumuseo, perinnebiotooppi (0,3 ha)

Koulumuseon viereisellä tontilla sijaitseva tuore suurruohoniitty on pääosin avoin, mutta joitain pajuja kohteella kasvaa. Tien vierellä kuivemmissa kohdissa kasvaa puna- ja valkoapilaa, *ketosilmäruohoa* ja *isolaukkua*. Tuoreemmalla osalla kasvaa mm. mesiangervoa, maitohorsmaa, metsäkurjenpolvea, *rantatädykettä*, kastikoita, kultapiiskua, vadelmaa, niittysoulaheinää, hiirenvirnaa ja koiraputkea.

Hoitosuositus: pensaiden raivaaminen sekä niitto tai laidunnus olisi suositeltavaa maisemallisista ja lajistollisista syistä.

59. Ahon laidun, perinnebiotooppi (2,9 ha)

Ahon talo Alkkulanraitilla on vanha asuinpaikka, jonka niitylle on tuotu heinäkuussa 2013 lampaita laiduntamaan. Laidun on tuoretta suurruohoniittyä, joka on aidattu osin perinteisellä riukuaidalla. Niitty on pääosin avoin ja rautatieltä alas johtaa oja, joka ei vähennä kohteen luontoarvoja. Osa kohteesta on vanhaa arboretumia, johon on istutettu vierasperäisiä puulajeja. Niityllä on myös kaksi vanhaa latoa ja muita vanhoja rakennuksia. Lajeina on mm. metsäkurjenpolvi, maitohorsma, mesiangervo, pietaryrtti, pikkulaukku, *rantatädyke*, huopaohdake, vadelma,

niittynätkelmä, nokkonen, koiranputki, nurmilauha, ahomatara, kultapiisku ja pajuja. Talon pohjoispuolella kasvaa sinisenään isoritarinkannusta, joka on puutarhakarkuri. Metsässä kasvaa mm. metsätähti ja peltokorte.

Hoitosuositus: laiduntaminen sopii hyvin kohteelle, ja sitä onkin suositeltavaa jatkaa tulevana vuosina, jotta laidun pysyy avoimena.

60. Ahon puukujanne ja niitty, perinnebiotooppi ja muu LUMO-kohde (2,2 ha)

Alkkulanraitin ja Kilpisjärventien välissä kulkee koivuvaltainen puukujanne, johon on istutettu myös kuusia ja pihta. Puukujanteen eteläpuolella kasvaa vanhoja haapoja. Niitty on niin ikään puukujanteen eteläpuolella. Niityn reunassa kasvaa puutarhakarkulaisia, mutta pääosin niitty on luonnontilassa ja avoin; vain joitain koivuntaimia on nähtävissä. Niitylajistona on mm. mesiangervoa, luhtamataraa, *rantatädykettä*, metsäkurjenpolvea, sian- ja ojakärsämöä, ruokohelpiä, kastikoita, *poimulehtiä* ja *ketosilmäruohoja*.

Hoitosuositus: puukujanteelta on suositeltavaa poistaa havupuut ja korvata ne koivuilla. Haavikko on syytä jättää paikoilleen monimuotoisuuden lisäämiseksi. Niityltä on hyvä raivata taimet ja pitää alue avoimena niittämällä tai laiduntamalla.



Laidunnuksen ja niiton loputtua pensaikko voi kasvaa lähes läpipääsemättömäksi.

61. Riekkola I, perinnebiotooppi (4,8 ha)

Riekkolan kohde sijaitsee Ylitornion kirkonkylän rannassa. Rannan tulvaniitty vaihettuu Kilpisjärventielle päin koivuvaltaiseksi metsäksi. Koko alue tieltä joelle on ollut laitumena tai niittynä. Rannan lajisto muodostuu mm. saroista, luhtakastikasta ja ahomatarasta. Voimalinjan alla on kostea sarojen ja kastikoiden valtaama vyöhyke. Ylempänä maaperä kuivuu jonkin verran ja siellä tavataan mm. *rantatädyke*, *rantanätkelmä*, ahomatara, luhtavuohennokka, kurjenjalka, mesiangervo, rohtovirmajuuri ja mesimarja. Korkeammalla koivikossa on metsäsammalten seassa *rantatädykettä*, orvokkeja, metsätähtiä, röllejä, kultapiiskua, luhtamataraa, mesiangervoa, metsäkurjenpolvea, pikkulaukkua ja nurmilauhaa. Koivun lisäksi kasvaa katajaa, pihlajaa, tuomia sekä jonkin verran mäntyä. Aivan tien laidassa kasvillisuus muuttuu vadelmä- ja maitohorsmavaltaiseksi.

Hoitosuositus: koivuja on jonkin verran vesottu, mutta lisää puustoa karsimalla saadaan näkymä joelle avattua. Lisäksi laidunnuksella tai niitolla saadaan niittylajisto elpymään.

62. Riekkola II, perinnebiotooppi (1,4 ha)

Riekkolan vanha niitty on pääosin avoin, mutta reuna on koivittunut. Puustoisessa osassa kasvaa mm. mesiangervoa, nokkosta, metsäkurjenpolvea, *rantatädykettä*, vadelmää, röllejä ja nurmilauhaa. Koivujen seassa on myös pajua. Avoin osa on rehevää tuoretta suurruohoniittyä, jossa kasvaa erityisesti maitohorsmaa mutta myös mesiangervoa, *rantatädykettä*, metsäkurjenpolvea ja vadelmää. Rannassa on avoin sara- ja kastikkavaltainen tulvaniitty, joka on reunoistaan pajuttunut.

Hoitosuositus: pensaiden poistamisella ja niittämällä tai laiduntamalla saadaan niitty pidettyä avoimena.

63. Asematie, perinnebiotooppi (0,4 ha)

Ylitornion rautatieasemalle johtavan tien varrella on pääosin avoin, mutta hieman pajua kasvava tuore suurruohoniitty. Alue on reunaltaan kuivahko ja läheisten rivitalojen luo on tuotu soraa. Niityn pohjoisreunal-



Lampaiden laidunnusurakka käynnissä Niuron rannassa.

la on vanha hirsiaitta. Lajistona on mm. *rantatädyke*, huopaohdake, nurmilauha, nokkonen, koiranputki, kastikoita, sinakärsämä, hevонhierakka, hiirenvirna ja ranta-alpi. Kuivalla reunalla kasvaa myös puna- ja valkoapilaa.

Hoitosuositus: pajujen raivaamisella ja niittämisellä kohde saataisiin pysymään avoimena ja kauuniina. Asuintalojen läheisyyden vuoksi niittäminen on suositeltavampaa kuin eläinten pitäminen kohdeella.

64. Niuron ranta, perinnebiotooppi (1,3 ha)

Niuron rannasta etelään päin on pitkä tulvaniitty, jonka kasvillisuus vaihtelee huomattavasti. Niurossa rantaa on raivattu ja paikalle on rakennettu riukuaitaa. Hakaan on tuotu lampaita laiduntamaan heinäkuussa 2013. Niurossa kasvillisuuteen kuuluu mm. valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltu *jokipaju*, mesiangervo, maitohorsma, kastikoita, puna- ja valkoapila, timotei, ojakärsämä, hiirenvirna, *isolaukku*, *ketosilmäruoho*, ängelmä ja nurmilauha.

Niurosta etelään päin tulvaniittykasvillisuus jatkuu, mutta alue on paikoin hyvin puustoinen. Paikoitellen kasvaa mäntyä, koivua ja pajuja, joiden seasta löytyy mm. ruokohelpiä, ruusua, kurjenjalkaa, ahomataraa ja mesimarjaa. Ranta kasvaa monin paikoin joen mataloitumisen takia järvikortetta.

Hoitosuositus: Niuron rannassa maisemaa ja niittyä hoitavat lampaat, ja laiduntamista on hyvä jatkaa tulevinakin vuosina. Muualla puuston osittaisella poistamisella sekä pajujen, lukuun ottamatta *jokipajua*, raivaamisella saadaan maisemaa avattua joelle.

65. Uimaranta I, perinnebiotooppi (0,8 ha)

Uimarannan pohjoispuolella sijaitseva tulvaniitty kasvaa rannassa järvikortetta. Yleisesti lajistossa on mm. mesiangervo, ängelmä, mesimarja, nurmilauha, *rantatädyke*, ruokohelpi, *jokipaju*, kurjenjalka sekä rentukka. Ylempänä rannasta kasvaa pajua ja mäntyä ja niitty on kuivempi. Tällä vyöhykkeellä kasvaa mm. pietaryrtti, ahosuolaheinä, kultapiisku, ruusu ja tuomi. Rantaan on varastoitu roskia.



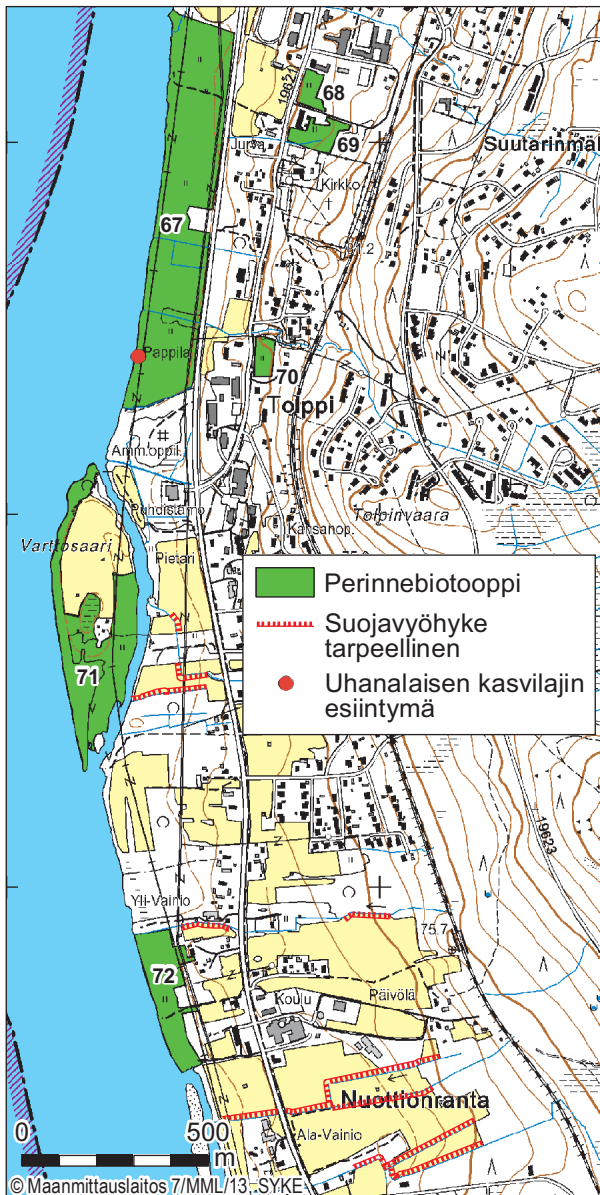
Mätästävät sarat voivat kasvaa yli metrinkin korkuisiksi.

Hoitosuositus: kohteen raivaaminen pajuista ja niittäminen avaavat näkymää joelle. Yleisen viihtyvyyden takia on suositeltavaa puhdistaa kohde roskista.

66. Uimaranta II, perinnebiotooppi (2,1 ha)

Tämä tuore suuruohoniitty sijaitsee Kilpisjärventien ja uimarannan välissä ja se on hyvin pajuttunut. Paikoin kasvaa myös koivuja. Mesiangervo on vallalajina; muita lajeja ovat mm. *rantatädyke*, kastikat, nurmilauha, ruokohelpi, ja hiirenvirna.

Hoitosuositus: pajujen raivaus ja niittäminen tai laiduntaminen ovat suositeltavia hoitotoimenpiteitä.



Kartta 15. Kohteet 67. Pappilanranta, 68. Säipänkuja; pohjoinen, 69. Säipänkuja; eteläinen, 70. Pappilan niitty, 71. Vartosaari ja 72. Yli-Vainio.

67. Pappilanranta, perinnebiotooppi (15,7 ha)*

Kohde on noin kilometrin pituinen tulvaniitty ja tuore suuruohoniitty, jossa kasvillisuus vaihtelee huomattavasti. Kohteen pohjoispää on pahoin pajuttunut ja aivan eteläpäässä on lammashaka. Alueen keskivaiheilla on vanha hyväkuntoinen lato, jossa on uusi katto. Rantaan on jäänyt vanhoja katiskoja ym. roskaa. Laiduntamattomilla alueilla kasvaa mm. mesiangervo, rantatädyke, luhtavuohennokka, rentukka, ängelmä, jokipaju, metsäkurjenpolvi, mesimarja, rantanätkelmä, ahosuolaheinä, niittynätkelmä, nurmipuntarpää,

ahomatara, *isolaukku*, savijäkkärä, rohtovirmajuuri, nurmilauha, vadelma, terttualpi, niittyleinikki ja tuomi. Rannassa kasvaa järvikortetta, kastikoita, saroja ja ruokohelmiä. Monin paikoin kasvaa koivua ja mäntyä mutta kohde on aivan pohjoispäätä lukuun ottamatta suhteellisen avointa niittyä.

Kohteen eteläpäässä sijaitseva lammashaka on kaunista avointa niittyä, jossa kasvaa siellä täällä koivuja. Niittyä on hoidettu laiduntamisen lisäksi vesomalla puuntaimia. Koivujen lisäksi haassa kasvaa joi-tain pihlajia, kuusia ja tuomia. Muita lajeja ovat mm. viinimarja, rölli ja suohorsma. Niitty on nurmilauhaval-tainen. Muita kohteella havaittuja lajeja ovat *Lymnea*-suvun kotilot, joita löytyi hyvin runsaasti, sekä herkkutatti.

Hoitosuositus: pajujen sekä tarvittaessa puiden raivaaminen ja niitto tai laidunnus ovat suositeltavia hoitotoimenpiteitä. Lammashaka säilyy avoimena, kun laiduntamista jatketaan tulevinakin vuosina.

68. Säipänkuja, pohjoinen, perinnebiotooppi (0,5 ha)

Säipänkujan pohjoispuolella sijaitseva tuore suuruohoniitty on pääosin pensoittunut ja kohteen reunalla on romahtanut lato. Valtalajeina ovat mesiangervo, maitohorsma ja kastikat. Muita lajeja ovat mm. metsäkurjenpolvi, niittyleinikki, ojakärsämö, rantatädyke ja hiirenvirna. Tien laidassa kasvaa *ketosilmäruohoa*, puna- ja valkoapilaa ja *isolaukku*.

Hoitosuositus: pensaiden raivaaminen sekä niitto tai laidunnus olisi suositeltavaa maisemallisista ja kasvistollisista syistä.

69. Säipänkuja, eteläinen, perinnebiotooppi (0,9 ha)

Tien toisella puolella kasvaa runsaasti koivua ja niittylajisto alkaa jo koivikosta. Tuore suuruohoniitty aukeaa avoimemmaksi puuston eteläpuolella. Lajeina on mm. mesiangervo, metsäkurjenpolvi, *poimulehti*, orvokkeja, maitohorsma, *kellosinilatva*, viinimarja sekä kastikoita.

Hoitosuositus: niityn pitäminen avoimena niiton avulla olisi suositeltavaa. Mikäli halutaan, että niitty näkyy tielle, olisi koivikkoa harvennettava. Paikalle voi jättää luonnollisen näköisiä puuryhmiä.

70. Pappilan niitty, perinnebiotooppi (0,5 ha)

Vanhaa pappilaa ja kirkkoherranvirastoa vastapäätä sijaitsee avoin tuore suuruuhoniitty. Kohteella kasvaa vain muutamia pajuja ja ajouran laiteilla koivuja. Kohteella on vesottu taimia. Lajistosta löytyy mm. koiranputki, päivänkakkara, luhtamatara, nokkonen, *rantatädyke*, voikukka, metsäkurjenpolvi, nurmipuntarpää, niittynätkelmä, puna-apila, mesiangervo, huopaohdake, pietaryrtti ja timotei.

Hoitosuositus: taimien raivaaminen ja niitto olisi suositeltavaa kauniin kylämaiseman ja lajiston monimuotoisuuden ylläpitämiseksi.

71. Vartosaari, perinnebiotooppi (7,3 ha)

Vartosaaren erottaa mantereesta pudas, jonka yli pääsee pengertietä pitkin saaren pohjoispäässä. Saaren keskivaiheilla on kävelyriippusilta. Saaren itärannan tuntumassa on muutamia mökkirakennuksia. Vartosaassa on laaja peltoviljelyalue, mutta rantoja kiertää tulvaniitty ja saaren kaakkoispuolella on laajempi tuore suuruuhoniittyalue. Länsirannan tulvaniitty on suursara- ja kastikkavaltainen. Vesirajassa kasvaa laajasti järvikortetta ja myös valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltua *jokipajua* kasvaa monin paikoin rannoilla. Pellon ja joen välissä on pensaikkoinen suojavyöhyke, jossa kasvaa pääosin tuomea, pajuja ja mesiangervoa. Suuruuhoniitty on pääosin avoin mutta erityisesti saaren keskellä kasvaa myös paljon puustoa; koivua, tuomea, pajuja ja mäntyä. Niiden välissä on niittykasvillisuutta, mm. *rantatädyke*, metsäkurjenpolvi, siankärsämö, ängelmä ja nurmilauha. Rannan puoleinen osa on avoimempaa ruokohelpiä, mesiangervoa ja kastikoita kasvavaa niittyä.

Hoitosuositus: rannoilta olisi suositeltavaa raivata pajukkoa säästäen kuitenkin *jokipajukasvustot*. Niittyjen aukipitämiseksi olisi hyvä harventaa puustoa ja raivata pensaita sekä huolehtia niittämällä niiden avoimena pysymisestä.

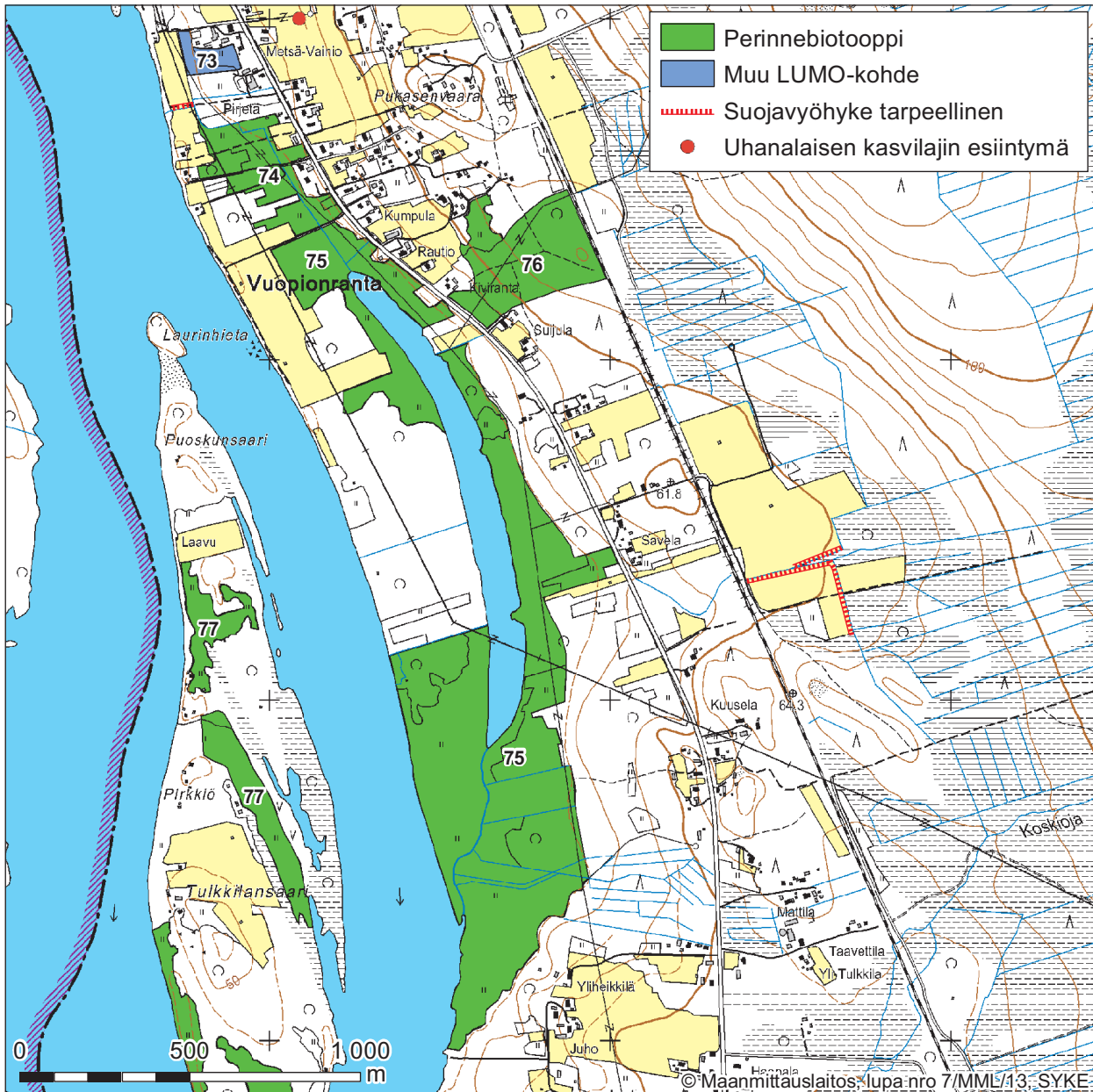
72. Yli-Vainio, perinnebiotooppi (3,1 ha)

Jokirannassa sijaitsee suursaravaltainen tulvaniitty, jolla kasvaa myös valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltu *jokipaju*. Metsänreunan läheisyydessä niitty on alkanut pensoittua, mutta muutoin kohde on avoin. Niitty rajautuu pohjoisessa pengerrykseen, jota on käytetty kaatopaikkana.

Hoitosuositus: pajujen raivaamisella läheltä metsää voitaisiin estää umpeenkasvun eteneminen. On huomioitava, ettei *jokipajuja* raivata. Tulva pitää kohteen puuttomana muutoin. Roskien poistaminen asianmukaiseen keräyspaikkaan olisi suositeltavaa.



Karhunputki.



Kartta 16. Kohteet 73. Metsävainio, 74. Salmela, 75. Vuopiojärven tulvaniityt, 76. Peltoniemi ja 77. Tulkkilansaari.

73. Metsävainio, muu LUMO-kohde (1,3 ha)

Lehmät laiduntavat kauniilla laitumella, joka on osittain puustoinen. Puulajeina kohteella kasvaa kuusi, mänty, kataja ja koivu. Muita lajeja ovat mm. apilat, niittyleinikki, piharatamo, ojakärsämö ja nokkonen. Jotta laidun voidaan lukea LUMO-kohteeksi, lisäravinteita ei saa viedä alueelle. LUMO-kohteilla eläimille voi tarjota kivennäisiä ja vitamiineja.

Hoitosuositus: laiduntamalla kohde pysyy avoimena ja maisemallisesti kauniina, osittain metsäisenä hakana.

74. Salmela, perinnebiotooppi (6,8 ha)

Kilpisjärventien ja peltojen väliin jäävällä alueella on niitetty ja pidetty lampaista ja lemmiä aina 1970-luvulle asti. Koko alue on ollut aikoinaan täysin avointa niitty- ja laidunmaata. Nyt alue kasvaa pääasiassa korkeaa heinää, nuorta koivua ja pajukkoa. Paikoitellen niityt ovat vielä avoimia. Salmelan niityt rajoittuvat Vuopionjärven niittyihin, joilla on lampaista luonnonhoitotöissä. Tuoreella suurruohoniityllä kasvaa mm. mesiangervo, nurmilauha, ojakärsämö, rantatädyke ja ruokohelpi.

Hoitosuositus: puuston ja pensaikon raivaus ja laidunnus sopisivat hyvin hoitotoimenpiteiksi.

75. Vuopiojärven tulvaniityt, perinnebiotooppi (59,9 ha)

Vuopiojärveä ympäröivät suursaratulvaniityt, joiden pohjoisosaan on tuotu lampaita kesällä 2013. Pohjoisessa, lähinnä jokea, on peltoviljelyä ja jokirannalla osittain puustoinen suojavyyhyke. Vuopiojärven keskivaiheilla on puustoinen alue ja järven eteläpuolen niityt ovat pahoin pensoittuneet aivan järvestä jokeen johtavan ojan eteläpuolelle asti. Alueella on ollut aikoinaan laidunnusta ja niittoa. Järven rannat ovat pääosin avointa tulvaniityä, jossa kasvaa sarojen alla runsaasti kurjenjalkaa ja ahomataraa. Vuopiojärven tulvaniityt muodostuvat kahdesta perinnebiotooppikohteesta.

Hoitosuositus: laidunnus on erinomainen keino estää niittyjen umpeenkasvu. Pensaikkojen raivaus on suositeltavaa maisemallisista syistä ja lajiston monipuolistamiseksi. Mikäli on mahdollista laajentaa laidunnusta, sillä olisi helpointa hoitaa laajoja niittyalueita siellä, missä se on mahdollista.

76. Peltoniemi, perinnebiotooppi (10,1 ha)

Peltoniemen tilalla on pidetty lehmiä ja hevosia laitumella ja metsähaassa. Alue alkaa aivan Kilpisjärventieltä ja jatkuu rautatielle asti. Metsähaka on kuusivaltainen ja katajia on runsaasti; myös koivua

ja mäntyä kasvaa alueella. Paikka paikoin metsässä on aukkoja, jotka ovat kuitenkin kasvamassa umpeen. Metsänpohja on pääosin metsäkasvillisuuden peitossa. Hiirenportaot, riidenlieko, puolukka, oravanmarja, juulukka ja metsäsammalet peittävät maata. Paikoin kasvaa metsäkurjenpolvea, nurmilauhaa, kurjenjalkaa ja kultapiiskua sekä aukkoissa maitohorsmaa, huopaohdaketta ja pajun- ja koivuntaimia. Laidunnus on loppunut metsähaassa kahdeksan vuotta sitten. Vanhat matalat ojat eivät vaaranna kohteen luontoarvoja.

Vanha lehmilaidun Kilpisjärventien varrella on pensoittunut ja koivun, kuusen ja haavan taimet ovat alkaneet kasvaa laitumella. Myös katajia on runsaasti. Laitumella kasvaa mm. *isolaukku*, metsäkurjenpolvi, huopaohdake, kultapiisku ja siankärsämä. Metsähaan pohjoispuolella alue jatkuu avoimempaan niittynä, jolla kasvaa joitain isoja kuusia ja mäntyä sekä paljon katajia. Niitty on erittäin kaunis ja kyläasukuksen keskellä sillä on suuri maisemallinen merkitys. Tässä osassa niittyä kasvaa mm. vadelma, nurmilauha, koiranputki, metsäkurjenpolvi, *rantatädyke*, kiurunkannus ja siankärsämä.

Hoitosuositus: metsälaitumella olisi suositeltavaa raivata ja laajentaa aukkoja niittykasvillisuuden hyödyksi. Myös uusia aukkoja voisi raivata. Laidunnus on paras keino pitää haka perinteisessä käytössä. Alue sopii karjalle ja lampaille, mutta ei hevosille vanhojen ojen ja kuoppien takia. Lehmilaitumen raivauksella ja laiduntamisella alue saataisiin hoidettua. Myös pohjoisosan niitty soveltuisi erinomaisesti laiduntamiseen. Tällä osalla ei ole erityistä raivaamistarvetta.



Pähkinähakki vaelsi runsaana loppukesällä 2013.

77. Tulkkilansaari, perinnebiotooppi (22,4 ha)

Tulkkilansaari sijaitsee Armassaaren edustalla. Saarella on ollut kolme pysyvästi asuttua maatilaa sekä niin laidunnusta kuin niittoakin, jotka ovat loppuneet 1960-luvulla. Saarella on ollut peltoviljelyä ja osa alueesta metsänä. Karja on laiduntanut myös metsäisillä hakamailla. Nykyään saarella on useita mökkejä, lähinnä länsirannalla. Tulkkilansaassa tulvaniityt kiertävät rantoja ja korkeammalla on kuivempia niittyjä. Niistä osa on vielä suhteellisen avoimia mutta osa pahoja pensoittuneita. Saaren pohjoispäässä sijaitseva pelto on kesannolla mutta eteläisemmät pellot ovat edelleen viljelyssä.

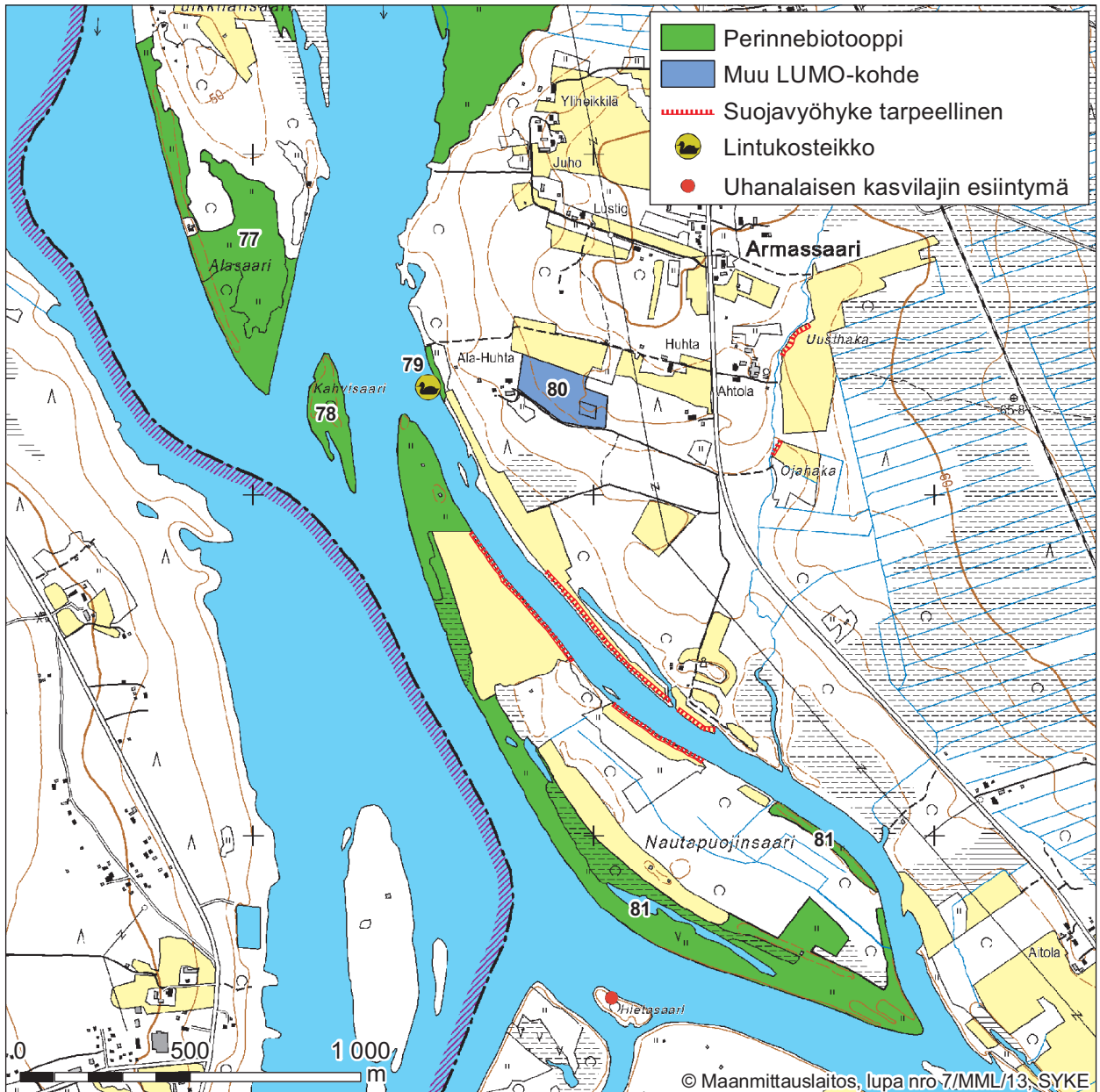
Tulvaniityt ovat kastikka- ja suursaravaltaisia. Rannoilla kasvaa myös valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltu *jokipaju*. Ylempänä kasvaa mm. *rantatädyke*, *siankärsämä*, *kurjenjalka*, *siperiansinival-*

vatti, ruokohelvi, ahomatara, ängelmä, mesiangervo, ranta-alpi, mesimarja, luhtamatara, niittysuolaheinä, metsäkurjenpolvi ja *kullero*. Valtapuina on koivua ja haapaa, mutta erityisesti vanhalla hakamaalla kasvaa myös mäntyjä ja katajia. Saaren eteläpäässä on aivan sen kärkeen asti ulottuva luhtainen niitty, joka on paikoin pensoittunut mutta pääosin vielä avoin. Alue on kosteaa suurruohoniittyä, jolla kasvaa runsaana kurjenjalkaa sekä kastikoita ja saroja. Kuivemmillä kohdilla kasvaa mm. ruusu, mesiangervo, *rantatädyke* ja ängelmä. Saarella on kolme erillistä perinnebiotooppikohdetta.

Hoitosuositus: jotta laidunnus olisi mahdollista, tulisi saarella ensin tehdä aitauksia mökkiasutuksen takia, mikä voi olla liian työlästä ja hankalaa toteuttaa. Saaren eteläkärjessä, missä mökkejä ei ole, voisi olla mahdollista aidata laidunmaata. Maisemallisesti tärkeimmillä kohdilla olisi suositeltavaa raivata pajukkoa ja puustoa näkymien avartamiseksi.



Metsäinen haka on lehmien mieleen. Puut tarjoavat varjopaikkoja helteellä ja suojaavat sateelta.



Kartta 17. Kohteet 78. Kahvisaari, 79. Ala-Huhta, 80. Ala-Huhta ja 81. Nautapuojinnsaari.

78. Kahvisaari, perinnebiotooppi (2,9 ha)

Kahvisaari on pienehkö saari Tulkkilansaaren ja Nautapuojinnsaaren välissä. Aikoinaan saarella on niitetty heinää mutta nykyään se on pahoin pensoittunut ja puustottunut, lähinnä koivulla ja pajulla. Rantoja kiertää tulvaniitty, jonka valtalajit ovat järvikorte, kastikat ja suursarat. Myös ranta-alpi ja hevонhierakka kasvavat yleisinä.

Hoitosuositus: Kahvisaari tulisi maisemallisesti oikeuksiinsa, jos sieltä raivattaisiin puustoa ja pensaikkoa. Raivauksen lisäksi niittäminen tai laidunnus pitäisivät saaren avoimena.

79. Ala-Huhta, perinnebiotooppi (0,6 ha)

Ala-Huhdassa komea hiekkaranta vaihettuu kastikkavaltaiseksi tulvaniityksi, joka sijaitsee sekä putaan erottamalla niemellä että mantereen puolella. Kohde on osittain pajuttunut ja niemekkeelle on pääsy kapean pengertien kautta. Pudas aukeaa kohteen eteläpuolella lintujen suosimaksi kosteeksi, jossa havaittiin runsaasti vikloja, rantasipejä ja sorsalintuja.

Hoitosuositus: tulva pitää suurimman osan kohteesta auki mutta pajukkoa olisi suositeltavaa poistaa niiltä paikoilta, joissa se on aiheuttanut umpeenkasvua.

Katajia ja komea mänty vanhalla niityllä.



80. Ala-Huhta, muu LUMO-kohde (3,3 ha)

Kohde on kesannolle jäänyt peltolohko, joka on täysin puuton ja osittain niitetty. Kohde on aidattu, joten sitä voi käyttää laitumena. Kohteella kasvaa korkeana kasvustona kastikoita, mesiangervoa, huopaohdaketta, ja timoteitä sekä harvakseltaan metsäkurjenpolvea ja niittyleinikkiä. LUMO-kohteita ei saa lannoittaa ja jos niitä käytetään laitumina, eläimille saa tuoda ainoastaan kivennäisiä ja vitamiineja, mutta ei lisäravintoa.

Hoitosuositus: laiduntaminen sopisi erinomaisesti kohteen hoidoksi, varsinkin kun se on jo aidattu.

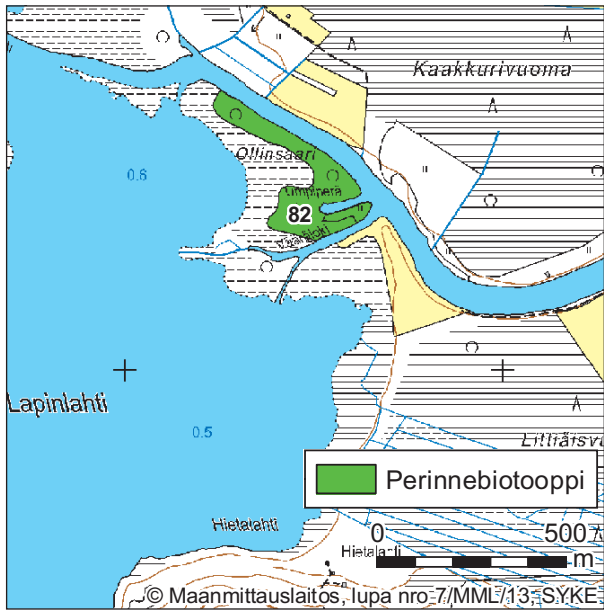
81. Nautapuojinnsaari, perinnebiotooppi (30,1 ha)

Nautapuojinnsaari sijaitsee Tulkkilansaaren eteläpuolella. Saarella on niitetty ja pidetty eläimiä, mutta nykyään saarella on vain heinäpeltoja. Alue on laikuittainen avoimena säilyneiden ja pensoittuneiden niittyjen, tulvaniittyjen, peltojen ja metsäkuvioiden mosaiikki. Saarella ei ole mökkiasutusta mutta yksi laavu on sijoitettu saaren länsirannalle. Saarella on tehty ojituksia, jotka halkovat saarta pääasiassa saaren pituussuunnassa. Ne eivät vaaranna kohteen perinnebiotooppien luontoarvoja. Tuomi, koivu, pajut ja pihlaja reunustavat yleisesti rantoja, mutta myös aivan rantaan saakka avoimia niittyäikoja on saaren länsipuolella.

Pohjoiskärki on avointa tuoretta suurruohoniittyä, jolla on kaksi vanhaa, romahtanutta latoa. Niityt jatkuvat koko saaren pituudelta rantojen myötäisesti ja eteläpäässä lähes koko saaren poikki. Niistä osa on varsin avoimia mutta osa jo kasvamassa umpeen. Metsäalue on koivuvaltainen ja muina puulajeina on mänty ja kataja. Se on todennäköisesti ollut hakamaana. Itärannan kapea niitty alkaa pensoittua. Laajimmat peltoalueet sijaitsevat saaren pohjoisosassa ja länsireunassa.

Niityillä kasvaa yleisesti mm. mesiangervoa, *rantatädykettä*, nurmilauhaa, hiirenvirnaa, huopaohdaketta, ruokohelpiä, pietaryrttiä ja viinimarjaa. Rannassa kasvaa ratamosarpiota ja vesirikkoo sekä valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltua *jokipajua*. Saaren itäpuolen metsikköalue on vahvasti hirvien kaluamaa. Kenttäkerroksen kasvillisuus muodostuu mm. oja- ja siankärsämöstä, puolukasta, *rantatädykkeestä*, nurmilauhasta, mesimarjasta ja ahomatarasta. Saarella on kaksi erillistä perinnebiotooppikohdetta.

Hoitosuositus: vielä suhteellisen puuttomina säilyneiden niittyjen avoimena pitämiseksi olisi suositeltavaa raivata pensaita ja puustoa. Koska saarella ei ole asutusta, se sopisi eläinten laidunmaaksi, huolehtien kuitenkin siitä, etteivät viljelyssä olevat heinäpellot kärsi. Saaren pohjoispäästä olisi mahdollista aidata pienehkö ja eteläpäästä laajakin laidun eläinten hoidettavaksi.



Kartta 18. Kohde 82. Ollinsaari.

82. Ollinsaari, perinnebiotooppi (5,0 ha)

Ollinsaari sijaitsee varsinaisen suunnittelualueen ulkopuolella Portimojärven itäpäässä. Saaren tulvaniitytä on aikoinaan laidunnettu ja se ollaan ottamassa uudelleen laidunkäyttöön. Aluetta on raivattu ja kulloitettu ja se on suhteellisen avoin; muutamia koivuja ja haapoja kasvaa kuitenkin niityllä. Niityllä on paikoitellen pieniä kosteikkopainauksia. Lajistona on mm. saroja, ratamosarpio, nurmilauha, mesimarja, *rantatädyke*, oravanmarja, suo-orvokki, ahomatara, kurjenjalka ja rohtovirmajuuri. Niityn tuntumassa havaittiin verkoperhosia sekä runsaasti koskikorentoja.

Hoitosuositus: suunniteltu laidunnus on erinomainen hoitotapa niitylle.



Käävät viihtyvät lahoilla pökölöillä lisäten metsäsaarekkeen lajikirjoa.

5 Yhteenveto

Ylitornion luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnittelun aikana löytyi yhteensä 82 kohdetta, joiden yhteispinta-ala on 533,1 hehtaaria (Taulukko 1). Pinta-alaan ei ole laskettu mukaan mahdollisesti perustettavia monivaikutteisia kosteikkoja. Kohteista suurin osa eli 60 on erilaisia perinnebiotooppeja. Muita LUMO-kohteita on 16 ja monivaikutteisia kosteikkoja kolme. Lisäksi suunnitelmassa on kolme perinnebiotoopin ja LUMO-kohteen yhdistelmää. Lintukosteikkoja on viisi, mutta varsinkin Ruuttikuru on koko matkaltaan lintukosteikkomaista ja muitakin hyviä paikkoja varmasti jokivarsista löytyy.

Erytisen arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi valittiin kymmenen pitkään hoidon piirissä ollutta kohdetta, joissa laidun- tai niittohistoria on katkeamaton tai lä-

hes katkeamaton sekä kohteita, jotka ovat lajistonsa perusteella erityisen arvokkaita tai on luokiteltu arvokkaiksi perinnemaisemaksi.

Tarkoitus on, että tämä suunnitelma siirtyy paperilta käytäntöön. Siinä avain- ja vastuuasemassa ovat kyläläiset; asukkaat, viljelijät ja maanomistajat. Kohteiden kuvauksen yhteydessä annetut hoitosuositukset ovat vain suuntaa antavia. Maanomistaja ja viljelijä voivat sopia kunkin alueen hoidosta tarkemmin hoitosuunnitelman yhteydessä. Seuraavassa esitettyihin yleisiin hoitoperiaatteisiin ja rahoitusmuotoihin on kuitenkin syytä tutustua, mikäli alueen hoitoon haetaan maatalouden ympäristötuen erityistukea ja ei-tuotannollisten investointien tukea.

Taulukko 1. Suunnittelualueen kohteet yhteispinta-aloineen (ha).

Kohde	Pinta-ala (ha)
Perinnebiotooppi	498,3
Muu LUMO-kohde	34,8
Yhteensä	533,1

Pienikin puuryhmä elävöittää maisemaa ja tarjoaa elinympäristön monelle lajille.



6 Yleisiä hoitoperiaatteita maatalouden ympäristötuen erityistukialueilla

Peruskunnostus

Useimmissa pitkään hoitamattomina olleissa kohteissa ensimmäinen toimenpide on alueen raivaus. Raivauksen tavoitteena on palauttaa maisema vähitellen aikaisempaa maatalousympäristöä muistuttavaksi, avonaiseksi tai puoliavoimeksi. Peruskunnostuksen jälkeen alue on saatava jatkuvan hoidon, niiton tai laidunnuksen piiriin.

Raivauksella pyritään avartamaan pensoittunutta tai umpeenkasvanutta aluetta, onpa kyseessä sitten niitty, hakamaa, laidunmetsä, pellon metsäsaareke tai pellon reunavyöhyke. Puuston harvennuksessa ei pyritä tasavälisyyteen eikä puisto- tai talousmetsän tyyliin harvaan ja siistiin metsikköön. Raivauksen tavoitteena on useimmilla hoitoalueilla luoda maisemaan avoimien niittylaikkujen ja puuryhmi- en vuorottelua. Varjostavia havupuita poistetaan ja eri-ikäisiä lehtipuita, maapuita, pensaita ja katajia suositaan. Erityisesti marjovia lajeja, kuten pihlajaa, tuomea, punaviinimarjaa ja ruusua jätetään tarjoamaan ravintoa linnuille ja nisäkkäille. Kookkaat haavat ovat maisemallisesti näyttävinä ja tärkeinä kolopuina säilyttämisen arvoisia. Toisaalla pensaita jätetään erityisesti vanhojen lehtipuiden sekä kolo- ja lahopuiden ympärille. Näin luodaan sopivia elinympäristöjä puun pinnalla kasvaville sammalille, jäkälille ja kääväkkäille.

Aurinkoisilla paikoilla kannattaa pötkelöitynyt koirun runko jättää alttiiksi paahteelle, sillä siitä pitävät monet lahopuuhyönteiset, kuten perhoset ja kova-kuoriaiset. Lahopuut, kelot ja pötkelöt ovat tärkeitä monille muillekin eliölajeille ja ne on syytä jättää paikoilleen. Eroosion uhkaamilla rannoilla säästetään tarpeen mukaan jokitormän pensaita ja pihlajia, joilla on laaja juuristo. Hoitokohteiden maisemaan pyritään saamaan vaihtelua paljastamalla kiviä ja siirtolohkareita sekä tuomalla esiin yksittäisiä maisemapuita ja maatalouteen liittyviä perinteisiä rakennelmia.

Puuston ja pensaikon raivausta tehdään kunnostettavilla alueilla mielellään vaihteittain usean vuoden aikana. Kaadettujen puiden ja pensaiden juuriston lahotessa maaperään vapautuu runsaasti ravinteita, jotka rehevöittävät kasvillisuutta ja saavat ns. ongel-

makasvit rehottamaan. Voimistettu niitto tai laidunnus raivauksen jälkeisenä vuonna voi olla tarpeellista, jottei liika rehevöityminen tukahduta olemassa olevaa niittylajistoa. Rehevän pajukon raivaus on hyvä tehdä kasvukaudella, jolloin pääosa ravinteista on sitoutuneina lehtiin. Jokivarsiniityillä laajempia raivauksia on kuitenkin suositeltavaa tehdä vasta elokuussa lintujen pesimäkauden jälkeen. Ylitorniolla esiintyvä jokipaju (*Salix triandra*) on uhanalaiseksi luokiteltu laji. Sen tunnistamiseen on syytä perehtyä, jottei raivattaessa tuhota jokipajuesiintymiä. Erittäin tärkeää on aina raivauksen jälkeen kerätä raivausjätteet pois hoidettava alueelta, jotta lahoava risukko ei jää ravitsemaan maaperää tai päädy tulvan mukana vesistöön. Vanhat piikkilanka-aidat ja muut alueelle kertyneet rojut kerätään pois alkukunnostuksen yhteydessä.

Laidunnus

Karja on Lapissa perinteisesti laiduntanut metsissä ja puustoisilla hakamailla. Tulvaniityille karja pääsi vasta heinänteon jälkeen loppukesästä. Suunnittelualueen saarten ja rantojen tulvaniittyjen, hakamaiden ja metsälaitumien parasta hoitoa on edelleen perinteisen kaltainen laidunnus. Lisäksi laidunnus on usein ainoa mahdollisuus hoitaa laajoja alueita tai sellaisia kohteita, joiden koneellinen niitto on kivisyyden, märkyyden tai jyrkkyyden takia käytännössä mahdotonta.

Laidunnuskausi on perinteisesti aloitettu kesäkuun alkupuolella kevään säistä riippuen. Laidunnuspaineen (eläinten määrä/ha) tulee olla alueen tuottoon nähden sopiva. Hoitosuunnitelmassa on huomioitava, että luonnonlaitumilla ravinnon määrä vaihtelee selvästi vuosittain.

Laidunnusta on joskus tarpeen täydentää niitolla. Erityisesti rehevöityneitä laikkuja (esim. vadelma, nokkonen, koiranputki ja ohdakkeet) on hyvä niittää ja kerätä niittojäte pois. Luonnonniityn ravinnontuoton ehtyessä on suositeltavaa siirtää eläimet toiselle laidunlohkolle. Luonnon monimuotoisuuden kannalta eläinten lisäruokinta on huono vaihtoehto, sillä se ai-



Niuron rantaan rakennettu riukuaita luo perinteistä kulttuurimaisemaa.

heuttaa laitumen rehevöitymistä tai eroosiota. Perinnebiotooppeina hoidettavat niityt, hakamaat ja metsälaitumet tuleekin aidata erillään viljelylaitumista eikä eläimille saa antaa kivennäisten lisäksi muuta lisärehua. Parhaita perinnebiotooppien hoitajia ovat eläimet, jotka pärjäävät laidunkauden ilman lisäruokintaa.

Niitto

Niitto sopii hoidoksi pienialaisille kohteille ja toisaalta koneniittoon soveltuville tasaisille, kovapohjaisille niityille. Niiton ja niittoaineksen poiskeruun tarkoituksena on lisätä kasvupaikan avoimuutta ja valoisuutta sekä vähentää maaperän ravinteikkuutta. Säännöllisen niiton myötä kookkaan ja rehevöitymisestä hyötyneen kasvillisuuden kilpailumahdollisuudet heikkenevät ja tilalle kasvaa matalia, valosta ja lämmöstä hyötyviä niitylajeja. Samalla runsastuvat lukuisat niityillä elävät päivä- ja pikkuperhoset, mesipistiäiset ja kovakuriaiset.

Niitto tehdään tavallisesti kerran kasvukauden aikana. Niiton sopivin ajankohta on niitykasvien kukinnan ja siementen tuleentumisen jälkeen. Jotta niitto ei häi-

ritsisi luonnonvaraisten eläinten ja lintujen pesintää, on paras ajankohta vasta loppukesästä, elokuussa.

Niittämiseen suositellaan ensisijaisesti leikkaava-teräisiä niittovälineitä, kuten viikatetta tai traktoriin kytkettävää kaksoisterä-, sormipalkki- tai lautasniittonetta. Peruskunnostukseen ja ongelmalajien hävitykseen (nokkonen, koiranputki, maitohorsma, vadelma) sopivat sen sijaan murskaavateräiset koneet. Näitä ovat raivaussahat, trimmerit, ruohonleikkurit ja niittosilppurit.

Niitetty kasvillisuus kootaan ja kerätään pois muutamana päivänä kuluttua niitosta, jolloin tuleentuneet siemenet ovat ehtineet varista. Paras loppusijoituspaikka niittojätteelle olisi sen hyötykäyttö karjan talvirehuna. Jos tämä ei ole mahdollista, voi niittojätteen hävittää kompostoimalla tai polttamalla kasvistollisesti vähäarvoisella eli lajistoltaan yksipuolisella alueella. Esimerkkinä tällaisesta kohdasta ovat vaikkapa lähes kasviton laikku, josta on raivattu tiheää pajukkoa, nokkosta tai maitohorsmaa kasvava paikka. Kasvijätteen läjittäminen hoitoalueen reunaan ei ole suositeltava toimenpide, sillä lahoava jäte houkuttelee paikalle ongelmalajistoa. Rehevällä alueella niiton vaikutuksia voidaan tehostaa vielä jälkilaidunnuksella.

Kulotus

Kulotus sopii kunnostusmenetelmäksi sellaisille kohteille, joille on kertynyt runsaasti kariketta ja kuloheinaa. Mätäisten niittyjen kulotus yhdistettynä vanhojen nurmilauhamättäiden kaulaamiseen traktorin kauhalla tai lapiolla on havaittu tehokkaaksi tavaksi niittylajiston monipuolistamisessa.

Koska kulotus vapauttaa ravinteita, tarvitaan sen lisäksi aina tehokasta jatkohoitoa, kuten niittoa tai laidunnusta. Paikallisen niittylajiston siementen kylväminen kulotetuille alueille tehostaa vaikutusta. Lampaat on todettu jokivarsiniityillä varsin tehokkaiksi ”mätäisleikkureiksi”. Muutamana kesänä toteutettu tehokas laidunnus yhdessä kulotuksen kanssa on saanut nurmilauhamättäät kuolemaan pystyyn.

Suojavyöhykkeet

Suojavyöhykkeellä tarkoitetaan monivuotisen heinänurmen peittämää peltoaluetta vesistön tai valtaojan varressa. Suojavyöhykkeen tarkoitus on vähentää pelloilta vesistöön kulkeutuvien ravinteiden ja kiintoaineiden määrää. Jotta suojavyöhyke vähentäisi ravinnevalumaa jokeen, tulee sen olla vähintään 15 metriä leveä. Suojavyöhykettä ei lannoiteta eikä sillä käytetä kasvinsuojeluaineita. Tornion- ja Tengeliönjokivarsissa suojavyöhykkeitä voi perustaa jyrkille ja kalteville rantapelloille sekä tulvaherkille pelloille. Myös kauempana joesta sijaitsevat valtaojat ovat paikkoja, joissa suojavyöhykkeistä on hyötyä jokiin kulkeutuvan valuman puhdistamisessa.

Suojavyöhykkeen voi toteuttaa olemassa olevasta nurmesta tai viherkesannosta tai sen voi perustaa kylvämällä. Suojavyöhykettä hoidetaan niittämällä tai vaihtoehtoisesti laiduntamalla, mikäli siitä ei aiheudu vesiensuojelullista haittaa. Suunnittelualueelle on merkitty lukuisia mahdollisia suojavyöhykkeen paikkoja. Lähes kaikilla jokeen viettävillä pelloilla on jo suojavyöhykettä kapeampia suojakaistoja, joita leventämällä vesistönsuojelulliset tavoitteet toteutuisivat aiempaa tehokkaammin. Myös käytöstä pois jääneet tulvaniittyvyöhykkeet ovat oivallisia suojavyöhykkeitä.



Seipäille nostettu heinä tuo tuulahduksen vanhanajan maisemasta.

Kosteikkojen hoito

Monivaikutteisella kosteikolla tarkoitetaan vesielinympäristöä, jota ympäröi useimmiten tulva- tai muu niitty. Kunnostus- ja hoitotoimenpiteet vaihtelevat kosteikon sijainnin ja luonteen mukaan. Pääsääntöisesti monivaikutteiset kosteikot perustetaan patoamalla vesi luontaiseen painanteeseen. Kosteikkoon voi rakentaa laskeutusaltaan tai -altaita, jotka pidättävät kiinteää ainesta ja ravinteita. Kosteikon toimintaperiaate on se, että veden virtausnopeutta laskemalla liete ja ravinteet ehtivät laskeutua altaan pohjalle sen sijaan, että ne kulkeutuisivat vesistöön. Kosteikon hoitoon kuuluu mm. aika ajoin tapahtuva ruoppaus, jolla poistetaan kertynyttä lietettä sekä reuna-alueiden hoito. Eroosion

estämiseksi kosteikon reunat tulee perustaa loiviksi. Monivaikutteisten kosteikkojen muita hyötyjä vesistön suojelemisen lisäksi ovat mm. maiseman monipuolistaminen, elinympäristöjen luominen vesilinnuille sekä niiden toimiminen kasteluveden varastoina.

On tärkeää säilyttää myös pienialaiset, mutta jo nykytilassaan monipuoliset lintukosteikot. Lintukosteikkoon liittyviä rantaniittyjä raivaamalla voidaan laajentaa vesilinnuille ja kahlaajille sopivaa elinympäristöä. Jatkossa niitto tai laidunnus ylläpitää alueen avoimuutta ja parhaimmillaan vähentää maaperän ravinnetasoa. Kosteikkoon rajautuvien rantaniittyjen hoidon avulla voidaan lisäksi monipuolistaa tulvaniittyjen kasvillisuutta. Luonnontilaisia, jo olemassa olevia, kosteikkoja voi hyödyntää myös maatalouden vesien-suojelussa.

Euroopanmajavat kulkevat valtakunnanrajan yli Suomeen ruokailuretkillään.



7 Hoidon toteutus ja rahoitus

LUMO-yleissuunnitelmassa esitettyjen hoitosuositusten toteuttamiseen on mahdollista saada taloudellista apua. Tukea voivat hakea kaikki ympäristötukeen sitoutuneet maanviljelijät sekä rekisteröityneet yhdistykset. Seuraavassa on koottu tietoa maisemanhoitoon liittyvistä rahoituskanavista. On huomioitava, että nykyinen ohjelmakausi päättyy vuoden 2013 lopussa. Uudella ohjelmakaudella tukikriteereihin saattaa tulla pieniä muutoksia, joten tässä kuvattujen rahoitusvaihtoehtojen yksityiskohtaiset ehdot on tarkistettava erityistukia haettaessa.

Maatalouden ympäristötuen erityistuet ja ei-tuotannollinen investointi

Maatalouden ympäristötuen erityistuet on tarkoitettu ympäristönhoitotoimiin, jotka voivat kohdistua sekä peltolohkolle että muihin maatilan elinympäristöihin. Erityistukikohteelle laadittava sopimus on viisi- tai kymmenvuotinen. Erityistuen saaminen edellyttää, että viljelijä on sitoutunut maatalouden ympäristötuen perustoimenpiteiden ehtoihin. Pääsääntöisesti tuki määräytyy alueiden vuosittaisesta hoidosta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Tuki on hehtaarikohtainen ja se maksetaan vuosittain. Kosteikkojen ja perinnebiotooppien alkukunnostukseen on lisäksi myönnetty ei-tuotannollisten investointien tukea.

Maataloustukijärjestelmä on uudistumassa, kun ohjelmakausi vaihtuu 2014, eikä uuden ohjelmakauden tukimuotoja tai -ehtoja ole vielä vahvistettu. Tämänhetkisen tiedon mukaan kosteikkojen perustamiseen ja hoitoon sekä perinnebiotooppien ja luonnon monimuotoisuuskohteiden hoitoon on kuitenkin tulosrahoitusmahdollisuuksia myös uudella ohjelmakaudella. Lisätietoja saa kunnan maaseutuviranomaisilta ja Lapin ELY-keskuksesta (Yhteystiedot raportin lopussa).

Rakennusperinnön hoito

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten korjauskustannuksiin voi hakea tukea Museovirastolta. Lisäksi Lapin ELY-keskuksella on määrärahoja arvokkaan rakennusperinnön hoitoon. Avustusta voidaan myöntää myös kunnalle sen suorittamiin rakennus- suojelekorvauksiin, kohteen hankkimiseksi kunnalle, kohteiden ja niiden ympäristön kunnostamiseen sekä hoidon edellyttämiin selvityksiin ja kulttuuriympäristö- ohjelmiin.

Lisätietoja rakennusperinnön hoidosta saa Lapin ELY-keskuksesta ja Museoviraston rakennushistorian osastolta. Lisätietoja on myös internet-sivuilla: www.rakennusperinto.fi. Arvokkaalla kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan paitsi rakennuskantaa, myös rakennuksia ympäröivää perinnemaisemaa. Näitä arvokkaita alueita tulisivat hoitaa kokonaisuuksina.

Lampaista mökille

Useat kesäasukkaat ovat kiinnostuneita pienten rantakohteiden kunnossapidosta lampaiden avulla. Kun maanomistaja suunnittelee kesälampaiden hankkimista, on ensiksi otettava yhteyttä kotikunnan maaseututoimistoon. Siellä tila rekisteröidään lammas-tilaksi. Rekisteröinnistä ei aiheudu kuluja eikä muita velvoitteita, ja rekisteröinnin purkaminen on helppoa: jos lampaista aiotaan luopua kokonaan niin, ettei seuraavana kesänä hankita enää uusia, riittää, että ilmoitetaan asia maaseututoimistoon. Jos lampaat puolestaan halutaan vuokrata, rekisteröintiasioista vastaa lampaat toimittava lampola.

Kiitokset

Lapin ELY-keskuksen Marjut Kokko, Merja Lipponen ja Piritta Peurasaari neuvoivat maastotöissä pohjoisen lajiston ja luontotyyppien sekä kohteiden tukikelpoisuuden arvioinnin osalta. Kiitokset edellä mainituille lisäksi julkaisuun saamistani arvokkaista kommentteista. Riku Elolle kiitokset karttaohjelman käyttöön liittyvästä opastuksesta ja lopullisten karttojen muokkaamisesta. Ritva-Liisa Hakala taittoi raportin ja Hannu Lehtomaa käsitteli kuvat julkaisukuntoon, mistä kiitokset. Suuri kiitos Jouni Rauhalalle, joka avusti ja hoiti käytännön järjestelyjä monella rintamalla.

Asiantuntija-apua antoivat SYKE:n Markku Puustinen ja Jari Koskiaho kosteikkoihin liittyvissä kysymyksissä. Jaakko Kullberg Luonnontieteellisestä keskusmuseosta tunnisti kohteilla havaitut perhoslajit.

E erityisen suuren kiitoksen ansaitsevat kaikki ne ylitorniolaiset, jotka auttoivat monin tavoin maastotöiden toteuttamisessa, antoivat arvokkaita tietoja kohteista ja esittivät mielipiteitään yleissuunnitteluun liittyen. Vastaanotto oli kaikkialla sydämellinen ja paikallinen tietous alueen historiasta ja vanhoista käyttömuodoista syvensi alueesta muodostunutta kokonaiskuvaa ja oli siksi ensisijaisen tärkeää suunnittelutyössä.



Lampaat viihtyvät laitumella, jossa on harvakseltaan myös puita.

Yhteystietoja

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

PL 8060, Hallituskatu 5 C,
96100 Rovaniemi

Ympäristö ja luonnonvarat/Luonnonsuojelu:

Ylitarkastaja Pekka Herva, p. 029 503 7321

Ylitarkastaja Taina Kojola, p. 029 5037 379

Tarkastaja Kari Kempainen, p. 029 5037 363

Projektipäällikkö Marjut Kokko, p. 029 503 7380

Elinkeino, työvoima, osaaminen ja kulttuuri/Maaseutu ja energia

Asemakatu 19,
94100 Kemi

Toimistoinsinööri Osmo Saloniemi, p. 029 503 7125

Ylitornion kunta

PL 38,
95600 Ylitornio

Maaseutusihtööri Ari Alapoikela, p. 040 022 0350



Kurjenjalka on monien kosteiden rantojen ja soistuneiden painanteiden kaunistus.

Lähteet

- Arkistolaitos. Oulun maakunta-arkisto. Internet-sivut http://arkisto.fi/uploads/Arkistolaitos/Maakunta-arkistot/Oulu/Tornionjoki/1_0.html
- Heikkilä, M. 2002: Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitteluopas. Suomen ympäristö 591. Maa- ja metsätalousministeriö & Ympäristöministeriö, Vantaa.
- Kalpio, S. ja Bergman, T. 1999: Lapin perinnemaisemat. Lapin ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 116. Lapin ympäristökeskus & Metsähallitus, Rovaniemi.
- Karhunen, A. 2007: Maatalousalueiden monivaikutteisten kosteikkojen yleissuunnitteluopas. Ohjeita suunnittelijalle. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 1/2007. Lounais-Suomen ympäristökeskus. Vesiensuojeluosasto. Karhukopio, Turku.
- KEVOMU-vedet –työpajan muistio 15.5.2013. <http://www.environment.fi/download.asp?contentid=145703&lan=FI>
- Lampinen, R. ja Lahti, T. 2011: Kasviatlas 2010. Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskuksen museo, Kasvimuseo, Helsinki.
- Lassila, Juhani 2001. Lapin koulutushistoria, osa 2. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, Oulun yliopisto.
- Lipponen, Merja 2011. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Kemijokivarren kylät: Kostamo, Oinas, Arvospuoli, Tapionniemi, Vuostimo, Autioniemi-Kiemunkivaara ja Saunavaara. Lapin ELY-keskuksen julkaisuja 4/2011.
- Lohikannan tila Tornionjoessa. RKTL:n Internet-sivut. http://www.rktl.fi/kala/kalavarat/tornionjoen_lohi_meritaimen/lohi-kannan_tila_tornionjoessa.html
- Pykälä, J., Alanen, A., Vainio, M. & Leivo, A. 1994: Perinnemaisemien inventointiohjeet. Vesi- ja ympäristöhallituksen moniste-sarja 559. Vesi- ja ympäristöhallitus, Helsinki.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Suomen vaiheet esihistoriasta autonomian aikaan. Pelto, kaski, terva ja ruukki. Etälukio. <http://www02.oph.fi/etalukio/historia/autonomia/pelto.html>
- Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalue. Natura –kuvaus. Ympäristöhallinnon Internet-sivut. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=56697&lan=FI>
- Viinanen, Voitto Valio. Suur-Ylitornion aikakaudesta nykyisyyteen. Ylitornion kunnan Internet-sivut. www.ylitornio.fi
- Äkäslompolon kyläyhdistys ry. Matkantekoa Äkäslompoloon ja Lompolossa. <http://www.äkäslompolo.fi/valokuvia/matkantekoa.html>

KUVAILEHTI

Julkaisusarjan nimi ja numero Raportteja 2/2014				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Anu Hjelm		Julkaisuaika Tammikuu 2014		
		Kustantaja /Julkaisija Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
		Hankkeen rahoittaja / toimeksiantaja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
Julkaisun nimi Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma Ylitornio				
Tiivistelmä Luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen (LUMO) yleissuunnittelu on maa- ja metsätalousministeriön rahoittama valtakunnallinen hankekokonaisuus, jonka tarkoituksena on parantaa maaseutuympäristöjen vesistönsuojelua sekä auttaa arvostamaan, säilyttämään ja palauttamaan luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta tärkeitä kohteita. Maataloustukijärjestelmä on uudistumassa, kun ohjelmakausi vaihtuu 2014, eikä uuden ohjelmakauden tukimuotoja tai -ehtoja ole vielä vahvistettu. Tämänhetkisen tiedon mukaan kosteikkojen perustamiseen ja hoitoon sekä perinnebiotooppien ja luonnon monimuotoisuuskohteiden hoitoon on kuitenkin tulossa rahoitusmahdollisuuksia myös uudella ohjelmakaudella. Tornion- ja Tengeliönjokien alue Ylitorniolla valikoitui suunnittelualueeksi jokivarren maisemallisten arvojen, alueen lukuisten perinnebiotooppien ja erityistukisopimusten lukumäärän takia. Alueella on monia kohteita, jotka on luokiteltu paikallisesti arvokkaiksi perinnemaisemiksi ja lähes koko Tornionjokilaakso on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Tässä suunnitelmassa kartoitetut kohteet vaihtelevat jokivarsien rehevistä tulvaniityistä vanhoihin hakamaihin ja metsälaitumiin. Vesistönsuojelun näkökulmasta pelloilta tapahtuvaa huuhtoumaa voidaan pienentää hoitamalla nykyiselläänkin varsin leveitä reu-navyöhykkeitä sekä tulvaniittyjä, joiden kautta vedet valuvat jokiin. Vesien tilaan voidaan vaikuttaa merkittävästi perustamalla suoja-vyöhykkeitä ja monivaikutteisia kosteikkoja maatalousalueille. Luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittävimmän kokonaisuuden muodostavat laajat tulvaniityt Tornionjokivarressa ja saarilla. Hoidetut tulvaniityt pidättävät osaltaan yläpuolisilta valuma-alueilta tulevaa ravinnekuormaa. Suunnitelma tehtiin yhteistyössä maanviljelijöiden ja asukkaiden kanssa. Kartoitetuista kohteista suunnitelmaan valittiin 82 kohdealuetta, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on 533,1 hehtaaria. Pinta-alat vaihtelevat aarien pikkuniityistä kymmenien hehtaarien tulvaniityihin. Perinnebiotooppien yhteispinta-ala on 498,3 hehtaaria. Valtaosa perinnebiotoopeista sijoittuu saarien ja jokirantojen tulvavyöhykkeelle, missä kevättulvat ovat ylläpitäneet niittykasvillisuutta perinteisen maankäytön loppumisen jälkeenkin. Muita LUMO-kohteita ovat mm. metsäsaarekkeet ja vanhat pelot. Suunnittelualueelta löydettiin kolme potentiaalista monivaikutteisen kosteikon perustamispaikkaa ja useita olemassa olevia lintukosteikkoja. Lisäksi kartoitettiin lukuisia mahdollisia paikkoja perustaa vesistöä suojaavia suojavyöhykkeitä.				
Asiasanat (YSA:n mukaan) perinnemaisema, perinnebiotooppi, luonnon monimuotoisuus, lumo, maisemanhoito, vesistönsuojelu, kosteikko, tulvaniitty, ympäristötuki, Tornionjoki, Tengeliönjoki, Ylitornio				
ISBN (Painettu) 978-952-257-941-6	ISBN (PDF) 978-952-257-948-5	ISSN-L 2242-2846	ISSN (painettu) 2242-2846	ISSN (verkkojulkaisu) 2242-2854
www www.ely-keskus.fi/julkaisut www.doria.fi		URN URN:ISBN:978-952-257-948-5		Kieli suomi
Sivumäärä 59				
Julkaisun tilaukset Lapin elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus PL 8060, 96101 Rovaniemi puh: 029 503 7000 e-mail: kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi				
Kustannuspaikka ja -aika Rovaniemi 2014		Painotalo Kopijyvä Oy, Kuopio		

RAPORTEJA 2 | 2014

**MAATALOUSALUEIDEN LUONNON MONIMUOTOISUUDEN JA KOSTEIKKOJEN YLEISSUUNNITELMA
YLITORNIO**

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

ISBN 978-952-257-941-6 (painettu)

ISBN 978-952-257-948-5 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2846 (painettu)

ISSN 2242-2854 (verkkajulkaisu)

URN:ISBN:978-952-257-948-5

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus